

การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี

ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสาร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสื่อสาร
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด
อุตรดิตถ์"

ของ ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสาร

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์บุษบา หินหาญ)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ดร.รัฐพล ไชยรัตน์)

อนุมัติ

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล มณีสว่าง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์
ผู้วิจัย	ภัทรพร ธนวันต์ภิญญ์
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ นศ.ม. สาขาวิชาการสื่อสาร, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2563
คำสำคัญ	การสืบทอด, การปรับตัว, การสื่อสาร, เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์จากผู้ส่งสาร เนื้อหาผ่านช่องทาง และผู้รับสาร โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา โดยการเก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีในการเข้าถึงข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และเอกสาร การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักรวมทั้งสิ้น 7 คน โดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาจากการเป็นผู้เกี่ยวข้องเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกกับผู้ที่มิพบาทต่อพิธีกรรม นำมาให้ได้ข้อมูลเชิงลึกอย่างครบถ้วน

ผลการวิจัยพบว่า การอพยพชาวจีนมาประเทศไทยก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณี ส่งผลให้ชาวจีนมีการปรับตัวเข้ากับสังคมไทย เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ปัจจุบันคณะกรรมการศาลเจ้ามีการสืบทอดผ่านสายโลหิต ซึ่งลูกหลานของคณะกรรมการศาลเจ้าจะเป็นผู้สืบทอด การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยยังคงความเป็นจีน เช่น การแสดงงิ้ว แต่หากไม่มีงิ้วก็จะเปลี่ยนเป็นการฉายหนังกลางแปลงแทน ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีการสื่อสารจากคณะกรรมการศาลเจ้าไปสู่ประชาชน โดยใช้สื่อใหม่ และสื่อเก่า ดังนั้น วัฒนธรรมไทย-จีน เป็นการผสมผสานเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นนั้น และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีความเชื่อ พิธีกรรม แม้ว่าสภาพทางสังคมจะเปลี่ยนไป แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอพิชัยยังคงปฏิบัติสืบไป

Title	COMMUNICATION FOR THE TRANSMISSION AND ADAPTATION THE FESTIVAL OF THE CHAOMAETUBTIM IN PICHAI UTTARADIT
Author	PHATTANAPORN TANAWANPINYO
Advisor	Pnomsit Sonparjuk, Ph.D.
Academic Paper	Thesis M.Com.Arts. in Communications, Naresuan University, 2020
Keywords	Transmission, Adaptation, Communication, ChaomaeThapthimphichai

ABSTRACT

The purposes of this article consists of two main objectives. First is to study the Transmission Adaptation of Chaomae Thapthim tradition in Phichai District, Uttaradit. And To analyze the determinants which has influence the inheritance and the adjustment of Chaomae Thapthim tradition, Uttaradit.

Secondly, the research aims to study Communication methods implementing Chaomae Thapthim tradition in Phichai District, Uttaradit. The study is designed for qualitative research in fields of analysis conducted from a sender, message, transactional channel, and a receiver through in-depth interviews and documentation to collect data for analysis and interpretation. To define main data providers, the sampling is considered from relevant people inclusively playing roles tradition to accumulate in-depth data. also, in-depth information of the tradition.

The research finds that Chinese emigration in Thailand contributes cultural exchange reflecting the Chinese adapt into Thai society for living ability. The shrine committees have currently been selecting possible inheritors by blood. The adaptation maintains the Chinese cultural identity that consists Chinese opera. However, the Thai Chinese substitute outdoor movie tradition in case of the opera

unavailability. Thus, The communication used in Chaomae Thapthim tradition initiates from the shrine's committee to audience through new media including and traditional media, by the Central Northern Division's events such as the Goddess bathing ritual. The Thai-Chinese culture is derived from specifically local integration and traditional practice of superstitions and ceremonies. Even though the social has change, the Thai-Chinese still maintain their old traditional.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมสิทธิ์ สอนประจักษ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาเป็นทีปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการ วิทยานิพนธ์อันประกอบไปด้วย รองศาสตราจารย์บุษบา หินเธาว์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ ดร.รัฐพล ไชยรัตน์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่า

กราบขอบพระคุณ คณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ในการทำวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงพี่ ๆ ปริญญาโทที่ร่วมเรียนด้วยกันสำหรับ กำลังใจและแรงผลักดันในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีแรงกระตุ้นที่ดีและก่อให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำวิทยานิพนธ์จนประสบผลสำเร็จ

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา และและสมาชิกในครอบครัวทุกท่านที่ให้ กำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา

คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแต่ผู้มีพระคุณทุกๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง และผู้ที่สนใจบ้างไม่มากก็น้อย

ภัทรพร ธนวันต์ภิญญ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	ง
ประกาศคุณูปการ.....ฉ	ฉ
สารบัญ.....ช	ช
สารบัญภาพ.....ญ	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....1	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1	1
วัตถุประสงค์.....11	11
ขอบเขตการศึกษา.....11	11
คำถามการวิจัย.....12	12
ประโยชน์ที่ได้รับ.....12	12
นิยามศัพท์.....12	12
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....15	15
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร.....15	15
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม.....22	22
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว.....26	26
แนวคิดการสื่อสารโลกาภิวัตน์.....30	30
แนวคิดการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น (glocalization).....35	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....36	36

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	42
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants).....	42
พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	46
การสร้างที่น่าเชื่อถือกับงานวิจัย.....	46
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูล.....	48
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
บทที่ 4 บริบทและการสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิจัย จังหวัดอุตรดิตถ์.....	50
ข้อมูลอำเภอพิจัย.....	51
ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองชัยจังหวัดอุตรดิตถ์.....	51
แผนที่จังหวัดอุตรดิตถ์.....	52
แผนที่เดินทาง.....	53
ตราประจำอำเภอพิจัย.....	55
การตั้งถิ่นฐานและประวัติความเป็นมาของอำเภอพิจัย.....	56
ประวัติความเป็นมา.....	57
ตำนานเมืองพิจัย.....	58
ความสำคัญของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิจัย จังหวัดอุตรดิตถ์.....	59
การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมไทยเงินบนผืนแผ่นดินอุตรดิตถ์.....	61
คุณค่าด้านประวัติศาสตร์.....	62
คุณค่าทางวัฒนธรรม.....	63

คุณค่าทางสังคม(ทำให้คนรู้จักการแบ่งบัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน).....	64
ศึกษาประเพณีการสืบทอด และปรับตัวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์	65
รูปแบบกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์	68
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์	102
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	108
สรุปผลการวิจัย.....	109
อภิปรายผล.....	112
ข้อเสนอแนะ.....	113
บรรณานุกรม.....	114
ภาคผนวก.....	120
ภาคผนวก ก. ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์และแนวคำถาม.....	121
ภาคผนวก ข.....	124
ประวัติผู้วิจัย.....	134

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 เจ้าแม่ทับทิม คือ เจ้าแม่ทรงเสื้อคลุมลายมังกร สวมหมวกประดับด้วยอัญมณีล้อมเพชร ทองและลูกปัด มีรูปร่างหงส์เป็นสัญลักษณ์ ฉลองพระบาทสีแดง ปักด้วยลวดลายดิ้นเงินทอง	5
ภาพ 2 เทพกวนอู คือ เทพแห่งความซื่อสัตย์จะขับไล่สิ่งไม่ดีและรักษาความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง	5
ภาพ 3 เทพบุ๋นเถ่ากง คือ เทพผู้ใหญ่ มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน.....	6
ภาพ 4 ไตเบ้ คือ อาจารย์ผู้ทำพิธีอันเชิญดวงวิญญาณเจ้าให้เสด็จมาประทับที่รูปเคารพ ...	7
ภาพ 5 ทีเต็ง (ไฟเบ็กฟ้า) ดวงไฟสำหรับการประกอบพิธีกรรมมีเฉพาะในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้าและเบิกพระเนตรเท่านั้น ในรูปเคารพที่แต่งตัวใหม่	7
ภาพ 6 ฮวยเต้า ” (หัวใจไฟ) ของที่เป็นศิริมงคล เช่น ธัญพืช 5 ชนิด แบ่งข้าวหมาก เกลือ ฯลฯ ลงในโถมีฝาปิดห่อด้วยกระดาษเงินทอง.....	8
ภาพ 7 กรอบแนวคิด.....	41
ภาพ 8 แผนที่ประเทศไทย แสดงที่ตั้งจังหวัดอุตรดิตถ์.....	51
ภาพ 9 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดอุตรดิตถ์.....	52
ภาพ 10 แผนที่แสดงที่ตั้งที่จัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ตำบลในเมือง	53
ภาพ 11 แผนที่แสดงที่ตั้งที่จัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ตำบลในเมือง	54
ภาพ 12 ตราประจำอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	55
ภาพ 13 ที่ว่าการอำเภอในอดีตและปัจจุบัน.....	56
ภาพ 14 แบบจำลองการสื่อสารการปรับตัวตั้งแต่อดีตสู่ปัจจุบัน	67
ภาพ 15 พิธีเทกระจาดหรือโปรยดีบัวงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์.....	80

ภาพ 16 ขนมหั่วเปียะ	83
ภาพ 17 ขนมหู.....	84
ภาพ 18 ขนมหั่วเถาเปา หรือหั่วท้อเปา	85
ภาพ 19 ป้ายด้านหน้า เรียกว่า เถ่าป้าย (頭牌) ป้ายพระนามขนาดใหญ่ ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม.....	89
ภาพ 20 การเชิญเครื่องสูงและอาวุธวิเศษในขบวนแห่ ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยในอดีต	92
ภาพ 21 ผู้สืบทอดสายโลหิต (ซ้ายมือชุดสีแดง)	96
ภาพ 22 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	96
ภาพ 23 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	96
ภาพ 24 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	97
ภาพ 25 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	97
ภาพ 26 เฟสบุ๊กของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์	98
ภาพ 27 แบบจำลองการสื่อสารงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยในปัจจุบัน	101
ภาพ 28 อาหารหลักไหว้เจ้าแม่ในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์	102
ภาพ 29 อาหารเสริมไหว้เจ้าแม่ในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์	103
ภาพ 30 อาหารรองในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์	104
ภาพ 31 ฉายหนังกลางแปลงในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์	104
ภาพ 32 สื่อเฉพาะกิจเชิงสัญลักษณ์.....	105
ภาพ 33 แบบจำลองอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย.....	107

ภาพ 34 คณะกรรมการศาลเจ้าพุดคุยกันก่อนจัดเริ่มกิจกรรมงานแห่เจ้าแม่ทับทิม	124
ภาพ 35 พิธีเสี่ยงทายป๊ะปวย เพื่อสอบถามฤกษ์มงคลในการเชิญเทพเจ้าออกจากแท่น ประทับ	124
ภาพ 36 พิธีเชิญเทพเจ้าออกจากแท่นประทับและรูปเคารพ และทำความสะอาด.....	125
ภาพ 37 โต๊ะเครื่องเช่นไหว้ ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย	126
ภาพ 38 บรรยากาศโรงเจศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์.....	127
ภาพ 39 บ้ายไต้เตียนของอุปรากรจีน ณ ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เนื่องในวันคล้ายวัน สมภพ	128
ภาพ 40 พิธีบวงสรวงจีไผ่ เช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพชนชาวจีนไหหลา ก่อนพิธีทิ้งกระจาด ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย	129
ภาพ 41 พิธีไหว้เจ้าแม่ทับทิมตามประเพณีจีนไหหลา (ถวายเครื่องสักการะแต่เจ้าแม่) .	130
ภาพ 42 พิธีทิ้งกระจาด โปรยทาน	131
ภาพ 43 ชุดเครื่องไหว้มงคลชุดใหญ่ พิธีถวายเลี้ยงอาล่า สรงน้ำชา ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย	132
ภาพ 44 พิธีเสี่ยงทายป๊ะปวย เพื่อสอบถามฤกษ์มงคลในการเชิญเทพเจ้ากลับสู่สวรรค์	133
ภาพ 45 การแสดงหนังกลางแปลงแทนการเล่นจี่ว	133

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลก มีมาตั้งแต่มนุษย์ได้เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นสังคมในอดีต การสื่อสารของมนุษย์ไม่สลับซับซ้อน มนุษย์สมัยโบราณมีการติดต่อสื่อสารที่มีข้อจำกัดทั้งในเรื่องสาร และสื่อ มนุษย์จะสื่อสารโดยการใช้กิริยาท่าทาง มีการขีดเขียนใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ และต่อมาได้พัฒนา กลายเป็นภาษา

ชีวิตประจำวันของคนเราย่อมต้องมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอยู่ตลอดเวลา มนุษย์มีความต้องการที่จะนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ อันได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิดให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลรับรู้ การสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่สื่อสาร หรือมีอิทธิพลต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งการที่จะบรรลุ สิ่งเหล่านี้ได้จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสาร โดยปกติมนุษย์จะมีการติดต่อสื่อสารกันตลอดเวลาผ่านสื่อ ต่างๆ ผ่านสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ สื่อประเพณี ฯลฯ ในอดีตการติดต่อสื่อสารของมนุษย์จะยุ่งยาก หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับระยะทางและเวลาเป็นตัวกำหนด การที่มนุษย์จะติดต่อสื่อสารกันให้มี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความเข้าใจในองค์ประกอบการสื่อสาร เพราะการเข้าใจ องค์ประกอบการสื่อสารจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา รวมทั้งการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม การสื่อสารเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดข่าวสารไป ยังอีกบุคคลหนึ่ง และทำให้บุคคลนั้นมีปฏิกิริยาสะท้อนกลับมา ซึ่งอาจต่อเนื่องเป็นการโต้ตอบต่อไป ของผู้ส่งสาร และผู้รับสารเป็นลำดับจนกว่าสิ้นสุดจนกระทั่งสิ้นสุดการสื่อสาร ความสำเร็จในการ สื่อสารระหว่างกันเป็นการส่งผลผ่านความหมายที่ไม่เพียงแต่ส่งข่าวสารด้วยคำพูด กิริยาท่าทางจาก ผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร การส่งสารเพื่อให้รับรู้สารได้ดีมากน้อยเพียงไรยังขึ้นอยู่กับวิธีการและช่องทาง ในการสื่อสารอีกด้วย การสื่อสารใน แต่สังคม แต่ละวัฒนธรรมย่อมแตกต่างกันไปตามปรัชญา จุดมุ่งหมาย และลักษณะของอาชีพนั้นๆ (บรรจง พลไชย, 2554)

อุตรดิตถ์เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลของจากจีน ยกตัวอย่างเช่นประชาชนในตลาดพิชัย อำเภอกงพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีคนไทยเชื้อสายจีน ประมาณร้อยละ 50 ของประชาชนทั้งหมด (กำพล อยู่เจริญกิจ, 2562) ความเชื่อตลอดจนประเพณีปฏิบัติต่างๆ ของชาวจีน ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิต

ของชาวบ้าน อำเภอฟิชัยเป็นอำเภอที่มีคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ คนไทยเชื้อสายจีนอำเภอฟิชัยได้นำขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อันดีงาม และสิ่งที่พวกเขาเคารพนับถือติดตัวมาด้วย เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจทำให้สังคมอำเภอฟิชัยมีความหลากหลายทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมมีการผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมไทย – จีนเมืองอุตรดิตถ์ในอดีตเป็นพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ราบลุ่มอันเกิดจากดินตะกอนแม่น้ำน่าน เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและการประกอบอาชีพ เมืองอุตรดิตถ์มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในปัจจุบันนักโบราณคดีพบหลักฐานรอบๆ บริเวณที่ตั้งตัวเมืองอุตรดิตถ์ ที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวและการตั้งถิ่นฐานของแหล่งชุมชนในอดีต พื้นที่ตัวเมืองอุตรดิตถ์ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน มีทำเลที่เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญ เมืองอุตรดิตถ์มีความเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ มีการเคลื่อนไหวทางการค้า และย้ายถิ่นฐานของผู้คนมาโดยตลอดทั้งคนไทยและคนจีน ไม่เพียงแต่ย้ายถิ่นฐานรกรากเท่านั้น เมืองอุตรดิตถ์มีท่าที่สำคัญ 3 ท่า คือ ท่าเสา ท่าอิด และท่าโพธิ์ ซึ่งมีความสำคัญและเจริญรุ่งเรืองมาแต่สมัยขอมที่ปกครองท่าอิด ตั้งแต่ พ.ศ. 1400 โดยอิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่าทั้งท่าอิฐและท่าเสาเป็นท่าที่มีความเจริญทางการค้ามากกว่าทุกท่าในภาคเหนือ เป็นทั้งท่าจอดเรือค้าขาย ตั้งแต่ภาคเหนือและภาคกลางรวมถึงเชียงตุง เชียงแสน หัวพันทั้งห้าทั้งหก สิบสองปันนา สิบสองจุไท (วิบูลย์ บุณนารมย์, 2540)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แบ่งเขตการปกครองใหม่เป็นแบบมณฑล โดยให้เมืองฟิชัยกับมณฑลพิษณุโลกมีเมืองในปกครอง 5 เมือง คือ เมืองอุตรดิตถ์ เมืองตรอน เมืองลับแล เมืองน้ำปาด และมีเมืองฟิชัยเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2442 สมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายศาลากลางเมืองฟิชัยไปตั้งอยู่ที่เมืองอุตรดิตถ์ และให้เรียกว่าเมืองฟิชัย ส่วนเมืองฟิชัยเดิมให้เรียกว่า เมืองฟิชัยเก่า ด้วยสาเหตุหลายประการ

ประการแรก ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2418 ถึง พ.ศ. 2431 ชาวจีนฮ่อซึ่งคนไทยเรียกว่าพวกเงี้ยวเข้ามาก่อความวุ่นวายแถบฝั่งลาวสิบสองจุไท ทำให้ต้องเกณฑ์ไพร่พลหัวเมืองเหนือขึ้นไปปราบปรามพวกเงี้ยว ซึ่งรวมทั้งเกณฑ์ไพร่พลเมืองฟิชัยด้วย ทำให้ชาวฟิชัยส่วนหนึ่งกลัวการถูกเกณฑ์ไปรบ ชาวฟิชัยต่างกันพาหนีหลบออกจากเมือง ประการที่สอง ท่าจอดเรือค้าขายที่เมืองฟิชัยมีความยาวยื่นออกไป ในเวลาน้ำล้น ตลิ่งจะสูงขึ้นและมีลักษณะเป็นโคลนเลนทำให้ไม่สะดวกต่อการค้าขาย ส่วนมากพ่อค้ามักจะเลยไปจอดที่ท่าอิฐเมืองอุตรดิตถ์เพราะมีทำเลที่เหมาะสมกว่า และพ่อค้าหัวเมืองเหนือที่มาจากยลนค้ำก็ไม่จำเป็นต้องล่องเรือลงไปรับส่งสินค้าถึงเมืองฟิชัย จึงทำให้เวลานั้นท่าอิฐ

เมื่ออุตรดิตถ์มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ประกอบกับเมืองอุตรดิตถ์มีแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญๆ มากกว่าเมืองพิษณุโลก และมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าเมืองพิษณุโลก จึงเป็นสาเหตุให้ผู้คนอพยพ เมืองพิษณุโลกจึงซบเซาลง แต่เมืองอุตรดิตถ์กลับมีการค้าขายเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ปี พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนเขตการปกครองแบบมณฑลมาเป็นจังหวัด อำเภอเมืองพิษณุโลกเปลี่ยนชื่อเป็นจังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนเมืองพิษณุโลกโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่าอำเภอพิษณุโลก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดอุตรดิตถ์ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน (วราพรธนะ สุวรรณชื่น, 2544)

ตัวเมืองพิษณุโลกเดิม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านทางฝั่งตะวันออกตรงสถานีรถไฟพิษณุโลก มีซากกำแพงเมือง และ วัดเก่าปรากฏเป็นหลักฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน เมืองพิษณุโลกชื่อในพงศาวดารเหนือร่วมกับเมืองสวรรคโลกและเมืองพิษณุโลก ทำให้มีการสันนิษฐานว่ามีมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยา แต่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ต่างกล่าวถึง เมืองพิษณุโลกกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาต่างๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2037 สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โปรดให้สร้างกำแพงเมืองพิษณุโลกครั้งทำศึกกับพระเจ้าติโลกราชแห่งเมืองเชียงใหม่ และครั้งสำคัญในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่กล่าวถึงสงครามกับพม่า และบทบาทของพระยาพิษณุโลกดาบหัก เจ้าเมืองพิษณุโลกดูเหมือนคนทั่วไปในทุกวันนี้ ส่วนใหญ่จะรู้จักเมืองพิษณุโลกในลักษณะที่สัมพันธ์กับพระยาพิษณุโลกดาบหัก ที่ทางบ้านเมืองถือว่าเป็นต้นตระกูลไทยคนหนึ่งจนทำให้เกิดนิทานและนิยายต่างๆ เกี่ยวกับวีรบุรุษท่านนี้ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี เนื่องจากผู้คนในอำเภอพิษณุโลกมีการอพยพเข้ามาอยู่แต่ดั้งเดิม และในระยะเวลาต่างกันไปที่สำรวจ พอจะแบ่งออกเป็นกลุ่มคนไทยภาคกลาง กลุ่มคนลาวที่อพยพเข้ามาแต่ครั้งสมัยราชอาณาจักรที่ 1 และรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และกลุ่มคนจีนแต่จิวที่อพยพโยกย้ายเข้ามาค้าขายอยู่ในตลาดพิษณุโลกซึ่งมีสถานีรถไฟตั้งอยู่ในราวสมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้น ระบบความเชื่อประเพณี พิธีกรรมจึงอยู่ในขอบข่ายตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในอำเภอพิษณุโลกเพื่อความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ (ศูนย์การศึกษาอนุรักษณ์และการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพิษณุโลก , 2560)

เมืองพิษณุโลก (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นอำเภอพิษณุโลก) เป็นเมืองท่าแห่งหนึ่งที่พ่อค้าเรือชาวไทพวนจะมาแวะพัก ทั้งขาขึ้นและขาล่อง เพื่อจำหน่ายสินค้า ประวัติความเป็นมาของ “เจ้าแม่ต๋อยบ๊วย” หรือเจ้าแม่ทับทิม ได้ก่อกำเนิดสร้างขึ้นมา 148 ปี (เจริญ ตันติกุล , 2562)

ในอดีตเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำเต็มฝั่งแม่น้ำน่านจะมีน้ำไหลเข้ามาในคลองบึงพิษณุโลก เรือบรรทุกสินค้าที่นำสินค้าเข้ามาจำหน่ายตามหัวเมืองต่างๆ ได้เข้ามาจอดที่คลองบึงพิษณุโลกเพื่อขนถ่ายสินค้า

ซึ่งในสมัยนั้นจะใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมในการเดินทางค้าขาย ตามประวัติเจ้าแม่ทับทิมพิชัยที่กล่าวไว้ว่า “ในวันหนึ่งถึงกำหนดจะต้องออกเรือเดินทางไปยังเมืองอื่น ระดับน้ำได้เริ่มลดลง พวกชาวเรือที่เข้ามาค้าขายได้ทยอยลอยเรือออกจากคลองบุงเพื่อนำเรือเข้าสู่ลำน้ำนาน ปรากฏว่ามีเรืออยู่ลำหนึ่งเกยตื้นไม่สามารถนำเรือออกไป แม้ว่าจะให้คนช่วยกันดันมากเท่าไรก็ไม่สำเร็จ ไม่สามารถเคลื่อนที่ได้จนหมดหนทางที่จะนำเรือออกไป เรือลำนั้นได้มีเทวดารูปปั้นจำลองของเจ้าแม่ต๋วยบัว ซึ่งเจ้าของได้นำมาจากประเทศจีน คนเดินเรือต่างๆ และชาวพิชัยที่ช่วยดันเรือได้บอกให้เจ้าของเรือจูดรูปบอกเจ้าที่อยู่บนเรือว่า ถ้าเจ้าแม่ประสงค์ที่จะประดิษฐานอยู่เมืองพิชัย ไม่ปรารถนาจะรอนแรมไปที่อื่น ก็ขอให้เคลื่อนเรือออกไปได้อย่างสะดวก แล้วลูกหลานจะสร้างศาลประทับให้อยู่ที่เมืองพิชัย หลังจากเจ้าของเรือได้จูดรูปบอกเจ้าแม่เรือก็สามารถใช้คนดันเรือเพียง 2-3 คนเท่านั้น เรือก็สามารถเคลื่อนที่ออกจากท่ามาได้สะดวก ฉะนั้นเจ้าของเรือ พร้อมด้วยชาวเรือ และชาวพิชัยจึงนำองค์เทวรูป “เจ้าแม่ต๋วยบัว” มาประดิษฐานและสร้างศาลให้ประทับอยู่ในคลองบุงริมลำน้ำนานในตลาดพิชัยนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา” (วารสารประชาสัมพันธ์งานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย , 2549)

ต่อมาชาวจีนไหหลำที่เดินเรือ เลิกจากการเดินเรือก็มาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองพิชัยมากขึ้น ศาลเจ้าที่สร้างให้ประทับอยู่ในคลองบุงริมแม่น้ำนานเมื่อถึงฤดูน้ำหลากน้ำก็ท่วม ทำให้การไปเช่นไหว้เจ้าแม่ที่ศาลมีความยากลำบาก ชาวจีนไหหลำที่นับถือเจ้าแม่และชาวบ้านเมืองพิชัยถูกขยับย้ายศาลเจ้าแม่ขึ้นมาอยู่บนที่สูง (ที่ตั้งศาลเจ้าแม่ปัจจุบัน) ศาลเจ้าแม่อยู่ในคลองบุงริมแม่น้ำนานนานกว่า 50 ปี และย้ายขึ้นมาอยู่ที่ปัจจุบันนานประมาณ 80 – 90 ปี (จากหลักฐานแผ่นจารึกชื่อผู้บริจาค) ประวัติความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ทับทิมได้ประจักษ์ และปกป้องดูแลชาวพิชัยตลอดระยะเวลา 148 ปี หลายเหตุการณ์ชาวพิชัยได้รอดพ้นจากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือถ้าเสียหายก็จะเสียหายน้อยที่สุด หลายครั้งเจ้าแม่ได้คอยเตือนก่อนล่วงหน้า หรือปกป้องรักษาลูกหลานไว้ ทำให้เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวพิชัย และอำเภอใกล้เคียงจนถึงยุคปัจจุบัน

ดังนั้นด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ทับทิม ชาวบ้านจึงจัดให้มีประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิม ตั้งแต่ พ.ศ.2414 อำเภอพิชัยไม่เพียงแห่งองค์เทวรูปรูปปั้นที่เป็นเจ้าแม่ทับทิมเท่านั้น ยังมีเทพบันเถ่ากงที่เป็นเทพผู้ใหญ่ มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชนแต่ละเขต แม้ชาวจีนจะมีการอพยพมาจากที่อื่นก็ยังยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิม เทพบันเถ่ากงมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนสมัยโบราณเป็นอย่างมาก เนื่องจากดูแลทุกข์สุขของประชาชน ดังนั้นไม่ว่าครอบครัวใด จะมีการคลอดบุตรหรือถึงแก่กรรม สมาชิกในบ้านนั้นๆ จะต้องจูดรูปบอกกล่าวเทพบันเถ่ากง ปัจจุบันแม้เทพบันเถ่ากงไม่ได้มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชาวจีนเหมือนเมื่อก่อน แต่ความเคารพยังคงมีไม่ต่าง

จากสมัยก่อน เทพกวนอูที่เป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์อยู่ข้างๆ เทพกวนอูจะขับไล่สิ่งไม่ดีและรักษาความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง ตามศาลเจ้าจึงนิยมมีรูปปั้นเทพเจ้ากวนอูไว้กราบไหว้ เมื่อมีการตั้งศาลใหม่ในชุมชนชาวจีนจะต้องตั้งเทพบ้านเก้ากงไว้เป็นประธานเสมอ และมีเทพกวนอู ที่เป็นเทพแห่งความซื่อสัตย์อยู่ข้างๆ

ภาพ 1 เจ้าแม่ทับทิม คือ เจ้าแม่ทรงเสื้อคลุมลายมังกร สวมหมวกประดับด้วยอัญมณีล้อมเพชรทองและลูกปัด มีรูปนางหงส์เป็นสัญลักษณ์ ฉลองพระบาทสีแดง ปักด้วยลวดลายดินเงินทอง

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย, 2561

ภาพ 2 เทพกวนอู คือ เทพแห่งความซื่อสัตย์จะขับไล่สิ่งไม่ดีและรักษาความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย, 2561

ภาพ 3 เทพบุ๋นเถ่ากง คือ เทพผู้ใหญ่ มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย, 2561

พิธีกรรมที่มีในงานเจ้าแม่ทับทิมจะมีการเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้า พิธีกรรมเบิกพระเนตรลุยไฟ พิธีสวดสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา การเชิดมังกร สิงโต ขบวนแห่เจ้าแม่ทับทิม พิธีไหว้เจ้าแม่ตาม ประเพณีจีน และพิธีทิ้งกระจาดแจกทาน ในการเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้าเปรียบเสมือนการเปลี่ยนเสื้อผ้า ให้สวยกว่าเดิม เนื่องจากเวลาผ่านไปทำให้สีสันทองลง ขาดความสวยงาม ซึ่งเป็นการนำเจ้าแม่องค์เดิม มาล้างสีออก แล้วเขียนสีใหม่ การนำองค์เจ้าแม่มากราบบูชาจะต้องทำตามประเพณีความเชื่อโบราณ โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. การทำเบิกพระเนตรจะทำให้เจ้าแม่มองเห็น เพื่อดูแลทุกข์สุข ปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายและมอบความสุข ความสำเร็จแก่ผู้มากราบไหว้

2. การอุ้มเจ้าแม่ผ่านกองไฟ เพื่อที่เราจะสามารถกราบไหว้บูชาจิตวิญญาณแห่งความดีงามที่ สิ้นสติดอยู่ในรูปเคารพ เพราะวิญญาณความชั่วร้ายจะไม่สามารถผ่านกองไฟได้

3. การทำพิธีต้องทำโดย “ไต่เบ้” เพื่อดำเนินการโดยเฉพาะ

4. เชื่อกันว่าการเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้าบ่อยๆ จะเป็นการเพิ่มพลังความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

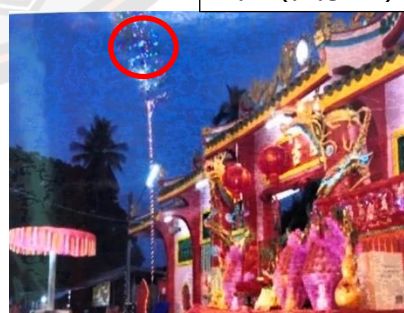
“ไต่เบ้” เป็นคำสำเนียงจีนไต้หวัน หมายถึง อาจารย์ผู้ทำพิธีอันเชิญดวงวิญญาณเจ้าให้เสด็จ มาประทับที่รูปเคารพ ในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงและเบิกพระเนตรลุยไฟ โดยมีการอัญเชิญเจ้า การทำ พิธีเกี่ยวกับองค์เทพรูปเคารพจะต้องมี “ไต่เบ้” ในการทำพิธีทุกครั้ง

ภาพ 4 ไตเบ้ คือ อาจารย์ผู้ทำพิธีอันเชิญดวงวิญญาณเจ้าให้เสด็จมาประทับที่รูปเคารพ
ในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงและเบิกพระเนตรลุยไฟ

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิม, 2527

“ ทีเต็ง ” (ไฟเบิกฟ้า) เป็นไฟดวงเดียวสำหรับการประกอบพิธีกรรม ปกติจะมีเฉพาะในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้าและเบิกพระเนตรเท่านั้น เพราะเมื่อจุดไฟดวงนี้แล้วจะส่องสว่างถึงชั้นฟ้า นำทางให้ดวงพระวิญญาณเจ้าแม่เสด็จลงมาประทับในรูปเคารพที่แต่งตัวใหม่ ปัจจุบันในการประมุขของเจ้าจะมีทีเต็ง แขวานอยู่ด้วยทุกครั้ง เนื่องจากนิยมประมุขเอาไปประดับบ้านเพราะเชื่อว่าจะทำให้บ้านอยู่เย็นเป็นสุข จะเจริญรุ่งเรือง กิจการไม่ติดขัด สำเร็จตามความตั้งใจ

ทีเต็ง (ไฟเบิกฟ้า)

ภาพ 5 ทีเต็ง (ไฟเบิกฟ้า) ดวงไฟสำหรับการประกอบพิธีกรรมมีเฉพาะในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรง
เจ้าและเบิกพระเนตรเท่านั้น ในรูปเคารพที่แต่งตัวใหม่

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิม, 2558

“ ฮวยเต้า ” (หัวใจไฟ) เป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่ “ ไตเบ้ ” ทำขึ้นด้วยการบรรจุของที่เป็นสิริมงคล เช่น ธัญพืช 5 ชนิด แป้งข้าวหมาก เกลือ ฯลฯ ลงในโถมีฝาปิดห่อด้วยกระดาษเงินทอง นำไปฝังในหลุมลึกประมาณ 1 คืบ แล้วจึงสูมไฟก่อกองใหญ่ ในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้า เบิกพระเนตรและอุ้มเจ้าลุยไฟ “ ฮวยเต้า ” ทำให้ผู้ที่ผ่านกองไฟไม่ได้รับอันตรายจากไฟ บันดาลให้ผู้ลุยไฟมีแต่ความสุข และเชื่อว่าถ้ามีฮวยเต้าไว้ในบ้าน หรือโรงงานจะป้องกันอัคคีภัย ผู้ที่เข้าพิธีลุยไฟต้องถือศีลกินเจเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 7 วัน 7 คีน เมื่อลุยไฟเสร็จ ฮวยเต้าจะเป็นสิ่งมงคล เมื่อนำมาไว้ในบ้านจะป้องกันอัคคีภัยได้ตามความเชื่อโบราณ โดยประเพณีแก่เจ้าแม่ทับทิม ห้ามหญิงที่มีประจำเดือน ห้ามผู้ไว้ทุกข์หรืออยู่ในพิธีศพเข้ามาในพิธีเนื่องจากเป็นพิธีมงคล ทุกคนที่เข้ามาร่วมพิธีจะมีแต่ความสุข ปราศจากความทุกข์ สวมใส่เสื้อสีแดงตลอดงาน

ภาพ 6 ฮวยเต้า ” (หัวใจไฟ) ของที่เป็นสิริมงคล เช่น ธัญพืช 5 ชนิด แป้งข้าวหมาก เกลือ ฯลฯ ลงในโถมีฝาปิดห่อด้วยกระดาษเงินทอง

ที่มา : ศาลเจ้าแม่ทับทิม, 2527

การแสดงเชิดมังกรและสิงโต ชาวจีนเชื่อว่ามังกรเป็นสัตว์กึ่งเทพ ซึ่งมีลักษณะมงคล 5 ประการ ได้แก่ หัวเป็นมังกร เขาเป็นกวาง ลำตัวเป็นงู เล็บเป็นเหยี่ยว และหางเป็นปลา หากมีมังกรมาว่ายอยู่แสดงจะถึงโชคลาภ ปราศจากอันตรายใดๆ ความเชื่ออีกอย่างสำหรับมังกรคือ หลิงใดต้องการมีบุตรให้อธิษฐานจิตแล้วตั้งหนวดมังกรออกมาตามจำนวนบุตรที่ต้องการ หนวดมังกรแสดงถึงบุตรและบริวารที่มีอยู่ เมื่อตั้งหนวดมังกรมาเก็บไว้จะได้สมดั่งใจ สิงโตในพิธีกรรม ชาวอำเภอพิชัยมีความเชื่อว่า หากสมาชิกคณะสิงโตเชิดสิงโตเข้าไปในบ้านของใคร จะนำพาความเจริญรุ่งเรืองความเป็นมงคลเข้าสู่บ้านนั้น หากมีคนเจ็บป่วยก็จะหายจากโรค เจ้าของบ้านจะนำสิงโตเข้าไปไหว้เทพารักษ์ประจำบ้านหรือตุ้จู้เอี้ย หลังจากนั้นจึงให้อั่งเปา หรือผลส้มให้สิงโตกิน เชื่อว่าเป็นสิริมงคลทำมาค้าขึ้น เจริญรุ่งเรือง

พิธีทิ้งกระจาด ที่มีพระจีนหรือช่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธี ซึ่งนอกจากเป็นการให้ทานกับผีไม่มีญาติแล้วยังเป็นการให้ทานกับคน ที่เป็นผู้ยากไร้ ชาวจีนเชื่อว่าพิธีทิ้งกระจาดเป็นมหาทานได้รับบุญมาก หลังจากเสร็จพิธีการแห่เจ้าแม่ทับทิมจะมีการจัดโรงทานฉลอง ประชาชนทุกคนจะจัดอาหารมวงคล อาหารมาเลี้ยงบริเวณหน้าศาลเจ้าแม่ทับทิมในช่วงเช้า เชื่อกันว่าการให้ทานแก่ผู้ทุกข์ยากจะนำมาสู่ความเจริญรุ่งเรือง ต่อจากนั้นจะมีการโปรยทานหรือโปรยตัว โดยตัวจะมีลักษณะเป็นไม้ไผ่เขียนอักษรจีนบอกชนิดของรางวัลที่จับได้ ปักกับลูกมะกรูดเพื่อถ่วงน้ำหนัก เมื่อทิ้งลงมาจากที่สูงลูกมะกรูดกับไม้ไผ่จะกระทบพื้นและแยกออกจากกัน เพื่อผู้ที่มาแย่งตัวหยิบตัวได้สะดวก ของรางวัลที่จับได้จะเป็นสิ่งของเพื่ออุปโภคบริโภค ได้แก่ ข้าวสาร น้ำตาล น้ำปลา กล้วย อ้อย เป็นต้น (ภราดร ล้อธรรมมา, อนัญญา คูอาริยะกุล, สืบตระกูล ตันตลานุกุล, 2557) เนื่องจากลูกมะกรูดคือสัญลักษณ์ของต้นไม้สารพัดนึก (กัลปพฤกษ์) บนสวรรค์ในความเชื่อของคนไทยในอดีต ตามคติโบราณเชื่อกันว่าต้นไม้สารพัดนึก มีอยู่บนสวรรค์หากผู้ใดปรารถนาสิ่งใดให้อิษฐานเอาจากต้นไม้นี้ได้ ซึ่งคนไทยในสมัยโบราณจะมีการสร้างต้นไม้สารพัดนึกจำลองเพื่อบริจาคทานในงานบุญ และใช้ลูกมะกรูดเสียบเหรียญเงินแขวนบนต้นไม้เพื่อให้คนมาแย่งทาน คนจีนจึงน้อมนำเอาคุณโลบายนี้มาใช้กับการทิ้งทานโดยใช้ไม้เขียนเป็นสลากเรียกว่า ตัว โดยการเสียบตัวกับลูกมะกรูดใส่กระจาด และสาดลงมาจากที่สูงเพื่อให้คนที่อยู่ข้างล่างแย่งทานโดยไม่มีใครรู้ว่าจะได้อะไรด้วยความยุติธรรม (ปภพ สิทธิผล, 2562)

โดยการแห่เจ้าแม่ทับทิมและประเพณีทิ้งกระจาดของศาลเจ้าแม่ทับทิม จะจัดยิ่งใหญ่อย่างใหญ่ ทุกๆ 3 ปี มีพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงทุกๆ 6 ปี หรือ 7 ปี นับเป็นงานประเพณีที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือรองจากจังหวัดนครสวรรค์ เป็นศาลเจ้าแม่ที่เก่าแก่และใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากศาลเจ้าแม่ทับทิมสามเสน ซึ่งผู้คนไม่ได้เพียงตกทอดความคิดด้านประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่มีการซึมซับในวิถีชีวิตทั้งผู้คน ตำนานปรัมปรา มุกปาละพื้นบ้าน หรือแม้แต่งานหัตถกรรมต่างๆ จึงทำให้ผู้คนเข้าใจถึงรากเหง้าและที่มาที่ไปของตนเองอย่างสมบูรณ์ โดยทางเทศบาลตำบลในเมือง คณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย กลุ่มชุมชนตลอดจนลูกหลานเจ้าแม่ทับทิม ส่งเสริมและสนับสนุนงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ให้เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่เก่าแก่เอาไว้จนชั่วลูกชั่วหลาน (เจริญ ตันตกุล, 2543)

เมื่อเหล่าชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และติดต่อค้าขายในประเทศไทย ชาวจีนได้นำวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงค่านิยมและความเชื่อจากจีนแผ่นดินใหญ่มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของตนเอง และยังได้ถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้ไปยังบุตรหลานของตน ซึ่งการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนนั้นเป็นสิ่งเดียวที่ยึดเหนี่ยวจิตใจรู้สึกมั่นคง และ

เข้มแข็งเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา โดยพื้นฐานชาวจีนมีความเชื่อในเรื่องผีสามเทวดา และการบูชาบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด ชาวจีนยึดมั่นในระเบียบประเพณีเป็นอย่างมาก

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับพิธีกรรมในรอบปี ของชาวจีนในประเทศไทยที่แสดงออกมานั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นของแท้แต่เดิม แต่การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ถูกลดขั้นตอนการปฏิบัติตามพิธีกรรมลงไป แสดงว่า ความเชื่อทางศาสนาที่เป็นรากฐานของพิธีกรรมและองค์ประกอบของพิธีกรรมได้ถูกกลืนหายไปบางส่วน โดยได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหญ่ที่ห้อมล้อมวัฒนธรรมจีนอยู่ในขณะนั้น (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2530, น.2-3)

การอพยพของชาวจีนในประเทศไทยก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางประเพณีและวัฒนธรรม เกิดการผสมผสานกลมกลืนและมีการปรับเปลี่ยนด้านวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวจีน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เพื่อให้ตัวตนของความเป็นจีนมีบทบาทในสังคมไทยไม่สูญหายไป หรือถูกกลืน ถูกทำลายลงไป และเกิดการผสมผสานและสวมวัฒนธรรมหรือคติความเชื่อที่มีอยู่ก่อน ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมจีนก็มีการปรับเข้าหาวัฒนธรรมไทย ดังนั้นทั้งสองวัฒนธรรมจึงมีการผสมผสานกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ใช่ไทยแท้ และไม่ใช่จีนแท้

ดังนั้น ในการสืบทอดแม่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จำเป็นต้องมี “การสื่อสาร” ที่เป็นเครื่องมือสำคัญสืบทอดและปรับตัว และจะต้องมีการบริหารจัดการกันเป็นระบบภายในอำเภอพิชัยด้วย เพื่อให้เกิดความปรองดอง และรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะทำให้การจัดงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (จุฑาพรรณ ผดุงชีวิต, 2551)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น พบข้อสังเกตว่า “ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” มีลักษณะโดดเด่นและมีพิธีกรรมน่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนจีนไทหล้าและชาวเมืองพิชัยด้วย การวิจัยครั้งนี้อาศัยกระบวนการทัศน์วิจัยเชิงคุณภาพ ในการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร ศึกษาความรู้ของผู้ที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องประเพณีเจ้าแม่ทับทิมโดยเฉพาะ ที่มีการวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ว่าชาวเมืองพิชัยมีการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีอย่างไร และศึกษาการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ลูกหลานเมืองพิชัยยังคงเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังมีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีของชาวจีนในเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ แม้การดำเนินชีวิตจะเป็นไปตามวัฒนธรรมไทยบ้างแล้วในรุ่นลูกหลาน แม้ว่าสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเปลี่ยนไป แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอ

พิชัยยังคงมีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อไป ซึ่งผลของการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารที่สามารถดึงดูดความสนใจของชาวอำเภอพิชัย อำเภอใกล้เคียง และจังหวัดอื่นๆ การปรับตัว และการปรับเปลี่ยนของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงเพื่อให้ลูกหลานได้นำไปปฏิบัติตามความเชื่อต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประเพณีการสืบทอด และการปรับตัวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ทำการศึกษากระบวนการสื่อสารที่ทางเทศบาลตำบลในเมือง คณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย กลุ่มชุมชนตลอดจนลูกหลานเจ้าแม่ทับทิม ใช้เพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มีผลต่อการปรับตัวที่มีผลต่อการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ทั้งยุคดั้งเดิมและยุคปัจจุบัน
2. ขอบเขตด้านประชากร ทำการศึกษากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ที่มีความเข้าใจในคุณค่า วิธีปฏิบัติ พิธีกรรมและเจ้าของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมที่เป็นประเพณีท้องถิ่น
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ คือ ณ ชุมชนตลาดพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่เดือนมกราคม 2562 - สิงหาคม 2563

คำถามการวิจัย

1. ชุมชนตลาดพิชัยมีการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยอย่างไร
2. ชุมชนตลาดพิชัยมีกระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์อย่างไร
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดและปรับตัวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงประเพณีทางสังคมที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษรวมไปถึงอิทธิพลทางด้านความเชื่อที่มีผลต่อประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน
2. ทำให้ทราบถึงกระบวนการการสื่อสาร เพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และนำมากำหนดนโยบายวางแผนอนุรักษ์สืบทอดประเพณีก่อให้เกิดแนวทางที่ชัดเจนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีหลักการ และทำงานด้านการสื่อสารเชิงรุกนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
3. เป็นแนวทางในการประยุกต์ในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการจัดงานประเพณีอื่นๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยต่อไป

นิยามศัพท์

การสื่อสาร หมายถึง การสื่อสารโดยตรงระหว่างผู้ส่งสาร คือ คณะกรรมการศาลเจ้าที่ต้องการจะสื่อสารข่าวสารข้อมูลไปยังผู้รับสาร คือ คนในตลาดพิชัย ตำบลพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ ได้แก่ สื่อออนไลน์ สื่อกลางแจ้ง สื่อวิทยุ ฯลฯ ให้มีประสิทธิภาพ

พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมที่มากับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยผ่านกระบวนการการสื่อสาร

การสืบทอด หมายถึง ขั้นตอนการส่งผ่านด้านความคิดความเชื่อหรือการกระทำของคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่ง ทั้งทางตรง - ทางอ้อมผ่านประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตามธรรมเนียม พิธีกรรมในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

การปรับตัว หมายถึง การปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม แต่ยังคงซึ่งไว้วัฒนธรรมของตนเอง

ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย หมายถึง แบบแผนหรือพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาเกี่ยวกับการไหว้องค์ เทวรูปของชาวจีนในอำเภอพิชัยและชาวไทยในอำเภอพิชัย เพื่อตอบแทนที่องค์เทวรูปได้ช่วยคุ้มครองปกป้องรักษา ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10

การสื่อสารเชิงวัฒนธรรม หมายถึง หมายถึง การสื่อสารที่มีการถ่ายทอดตั้งแต่บรรพบุรุษไปจนถึงอนุชนรุ่นหลัง การประพฤติปฏิบัติต่อ ๆ กันมาอย่างเคร่งครัด โดยผ่านการสื่อสารเพื่อสื่อสารวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่นไปยังชาติอื่นที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

เจ้าแม่ทับทิม หมายถึง องค์เทวภาพที่มีลักษณะทรงเสื่อคลุมลายมังกร สวมหมวกประดับด้วยอัญมณีล้อมเพชร ทองและลูกปัด มีรูปนางหงส์เป็นสัญลักษณ์ ฉลองพระบาทสีแดง ปักด้วยลวดลายดินเงินทอง และประดิษฐานอยู่ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เทพกวนอู หมายถึง องค์เทวภาพที่เป็นตัวแทนความซื่อสัตย์ โดยเทพกวนอูจะขับไล่สิ่งไม่ดี และรักษาความเที่ยงธรรม ความถูกต้อง ประดิษฐานอยู่ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เทพนันทาง หมายถึง องค์เทวภาพที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีน ดูแลทุกข์สุขของประชาชน และจะมีเทพนันทางประดิษฐานเมื่อมีการตั้งศาลใหม่ในชุมชนชาวจีนเพื่อตั้งเป็นประธาน ประดิษฐานอยู่ที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

โตแบ๋ หมายถึง อาจารย์ผู้ทำพิธีอันเชิญดวงวิญญาณเจ้าแม่ให้เสด็จมาประทับที่รูปเคารพในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงและเบิกพระเนตรลุยไฟ ในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ทีเต็ง หมายถึง ดวงไฟดวงเดียวสำหรับการประกอบพิธีกรรม ปกติจะมีเฉพาะในพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้าและเบิกพระเนตรเท่านั้น เพราะเมื่อจุดไฟดวงนี้แล้วจะส่องสว่างถึงชั้นฟ้า นำทางให้ดวงพระวิญญาณเจ้าเสด็จลงมาประทับในรูปเคารพที่แต่งตั้งใหม่ ในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ฮวยเต้า(หัวใจไฟ) หมายถึง ของศักดิ์สิทธิ์ที่ “ไต่เบ้” ทำขึ้นด้วยการบรรจุของที่เป็นสิริมงคล เช่น ธัญพืช 5 ชนิด แป้ง ข้าวหมาก เกลือ ฯลฯ ลงในโถมีฝาปิดท่อด้วยกระดาษเงินทอง ในประเพณี เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตรดิถ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์” เป็นการศึกษาถึงการสืบทอด การปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย โดยมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ.2415 จนกระทั่งปัจจุบัน ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและยุคสมัย โดยเฉพาะวิธีการนำเสนอประเพณีที่มีการสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัย ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 1.แนวคิดและแบบจำลองการสื่อสาร
- 2.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม
- 3.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม
- 4.แนวคิดการสื่อสารโลกาภิวัตน์
- 5.แนวคิดการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น
- 6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 7.กรอบแนวคิด

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ใช้การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงให้สมาชิกในท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนะร่วมกัน กระบวนการสื่อสารเป็นหัวใจของการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันภายในท้องถิ่น อย่างในกรณี ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ที่คนภายในชุมชนร่วมใจกันจัดทำอุปกรณ์ชุดสิงโต มังกร อุปกรณ์พิธีเทกระจาด ซ่อมอุปกรณ์ ในช่วงเย็นของทุกวันเป็นเวลา 4 เดือน ก่อนที่จะมีการจัดงาน หรือบ้านไหนที่มีลูกหลานเข้าร่วมในขบวนก็จะทำการตัดชุดเองเพื่อใช้ในงานเพื่อใช้ในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสาร ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Communication กลุ่มนักคิดทางการสื่อสารได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารของมนุษย์นั้นตั้งอยู่บนหลักของความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้ส่งสารและผู้รับ บุคคลในบริบทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เครื่องญาติ องค์กร และสังคมชุมชน มีปฏิสัมพันธ์ ตอบสนอง และสร้างข้อมูล ข่าวสาร เพื่อที่จะปรับตนเองให้เข้ากับบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Dance & Larson, 1972) ในขณะที่ ประมะ สตะเวทิน อธิบายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel) (ประมะ สตะเวทิน, 2540)

จะเห็นได้ว่า มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การสื่อสาร” ไว้ต่าง กัน เนื่องจากการสื่อสารของมนุษย์ นั้นมีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาต่างๆ และได้รับความสนใจศึกษาจากบุคคลใน สาขาวิชาต่างๆ กัน ผู้ศึกษาใน แต่ละสาขาจึงมองการสื่อสารในแง่มุมที่แตกต่างกันแต่มีสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ร่วมกันก็คือ การสื่อสารของมนุษย์ตั้งอยู่บนหลักความสัมพันธ์กล่าวคือ ในการสื่อสารนั้นจะต้องมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร อีกฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับสารโดยทั้งสองฝ่ายมีความเกี่ยวข้องกัน (บุญเลิศ ศุภดิถิก, 2548)

ดังนั้น การสื่อสารจะหมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข่าวสารจากบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร ไปยังอีกบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร โดยผ่านสื่อต่างๆ ที่เหมาะสมและตอบสนองวัตถุประสงค์ได้ (พิชญพร ประครองใจ , 2558)

สรุปได้ว่าการสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่าย หนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสารไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้รับสารโดยผ่านสื่อ ทั้งนี้ต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อทำให้เกิดประสิทธิผลทางการสื่อสารของลาสเวลล์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่าในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารวิธีที่ง่ายที่สุด คือ การตอบคำถามต่อไปนี้ “ใคร พูดอะไร ผ่านช่องทางไหน ถึงใคร และเกิดผลอย่างไร” ซึ่งตาม แนวคิดนี้ พบว่า การสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้ส่งสาร (ใคร) สาร (พูดอะไร) สื่อ (ผ่านสื่อใด) ผู้รับสาร (ถึงใคร) และผลของการสื่อสาร (เกิดผลอย่างไร) นอกจากนั้น นักวิชาการคนอื่นๆ เช่น เบอร์โลก็เห็นว่าองค์ประกอบของการสื่อสารประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ส่วนโรเจอร์ ได้เพิ่มเติมว่า ควรจะมีองค์ประกอบหนึ่งคือ ผลสะท้อนกลับ และยังได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างการ สื่อสารอีกด้วย เป็นการเพิ่มกระบวนการพื้นฐานของการสื่อสารให้ชัดเจนมากขึ้น ในลักษณะการสื่อสารสองทาง จึงสามารถสรุปองค์ประกอบกระบวนการสื่อสารดังกล่าวได้ 5 ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร ผลกระทบ ซึ่งแสดงให้เห็นโดยแผนภาพ ประกอบต่อไปนี้

กระบวนการสื่อสารขณะทำการสื่อสาร

ที่มา : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2557). ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิติศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 1-5. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมาธิราช.

จากแผนภาพดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การสื่อสารประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ผู้ส่งสาร (Sender) คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้รับสารโดยการเข้ารหัสสารให้อยู่ในการแปลสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ วจนภาษา (ภาษาพูด , ภาษาเขียน) และอวจนภาษา (อาทิกับิริยาท่าทางต่างๆ) สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วจะถูกผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางการสื่อสารใดทางหนึ่ง เช่น ผู้ส่งสารต้องการส่งสารไปยังผู้รับสารที่อยู่ไกลจากตัวอย่างรวดเร็วผู้ส่งสารอาจเลือกใช้วิธีโทรศัพท์ โทรสาร จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ เช่น Facebook FaceTime ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วในสถานการณ์สื่อสารต่างๆ ผู้ส่งสารจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสารถือเป็นบุคคลแรกที่จะทำให้กระบวนการในการสื่อสารเกิดขึ้น แต่เนื่องจากการสื่อสารของมนุษย์มีหลายประเภทและหลายระดับ จำนวนของผู้ส่งสารอาจแตกต่างกันออกไป ผู้ส่งสาร คือตัวแทนขององค์การสื่อสารมวลชน ซึ่งนอกจากส่งนอกจากจะส่งสารในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลแล้วยังต้องมีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นตัวแทนของสถาบันการสื่อสารมวลชนนั้นๆ ด้วย การเป็นผู้ส่งสารไม่ว่าจะในการสื่อสารประเภทใดและระดับใดก็ตามย่อมต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการสื่อสารที่สำคัญ คือ การมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่ชัดเจนมีความรู้ความเข้าใจเพียงพอในเนื้อหาของเรื่องราวที่ตนจะสื่อสารกับผู้อื่น มีความพยายามที่จะเข้าใจความสามารถและความพร้อมในการเปิดรับสารของผู้ที่ตนสื่อสารด้วย และการรู้จักเลือกใช้วิธีการในการสื่อสารให้เหมาะสมกับวาระโอกาสและกลุ่มเป้าหมาย (พิชญาพร ประครองใจ , 2558)

2. สาร (Message) คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆ ก็ตามที่ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิด และต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น

สารแบ่งออกได้หลายประเภทตามเกณฑ์การแบ่งประเภท ดังนี้

2.1 สารที่แบ่งตามรหัสหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการเข้ารหัส โดยสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (พัชนี เขยจรรยา และคณะ, 2541)

2.1.1 วจนสาร (Verbal Message) หมายถึง สารที่อยู่ในรูปของภาษาพูด หรือภาษาเขียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายที่สื่อสารระหว่างกัน ลักษณะการสื่อสารแบบนี้ เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก การเขียนจดหมาย การเขียนรายงาน การประชุม เป็นต้น

2.1.2 อวจนสาร (Non-verbal Message) หมายถึง สารซึ่งอยู่ในลักษณะอื่นซึ่ง ไม่ใช่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน แต่สามารถสื่อความหมายระหว่างคู่สื่อสารได้

อวจนภาษาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ภาษากายหรือความเคลื่อนไหวของร่างกาย (Body Language / Body Movement : Kenesics) การนำเสนอตนเอง หรือการแสดงออกของบุคคล (Self-presentation) ปริภาษา (Paralanguage) และการจัดสภาพแวดล้อมรอบตัว (Management of Environment) ดังนั้น หากจะให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีความเข้าใจที่ตรงกัน ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร จำเป็นที่จะต้องใช้การสื่อสารทั้งแบบวจนภาษาและอวจนภาษานี้ควบคู่กันไป ดังเช่น การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการดำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการของศิริดา พงษ์ภมร (2547) พบว่า ในการถ่ายทอดวิธีการตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวดใช้การปฏิบัติจริงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอด จะทำการสื่อสารโดยใช้ทั้งวจนภาษาและอวจนภาษาในการถ่ายทอด ซึ่งทำให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นเพราะเห็นได้จริง ได้ปฏิบัติ รวมทั้งมีการอธิบายให้เข้าใจ

2.2 สารที่แบ่งโดยใช้ความตั้งใจในการส่งสารเป็นเกณฑ์

2.2.1 สารที่เกิดด้วยความตั้งใจ (Intentional Message) หมายถึง สารที่ผู้ส่งสาร มีวัตถุประสงค์จะส่งยังผู้รับสารและผ่านการเข้ารหัสด้วยความตั้งใจ

2.2.2 สารที่เกิดด้วยความไม่ตั้งใจ (Unintentional Message) ซึ่งมีความหมายถึง สารที่ไม่ได้ตั้งใจสร้างขึ้นและไม่ได้ตั้งใจจะส่งไปยังบุคคลอื่น แต่อาจมีความหมายสำหรับบุคคลอื่น เช่น หญิงสาวหัวเราะใส่ตนเองในกระจกโดยไม่ได้ตั้งใจ จะให้กิริยาอาการนั้นสื่อความหมายแก่ผู้ใด แต่บังเอิญมีคนผ่านมาพบ และแปลความหมายของกิริยาอาการที่เกิดขึ้นกับหญิงสาวผู้นั้นว่าเป็นคนสติไม่สมประกอบ เป็นต้น

3. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) หรือสื่อเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกองค์ประกอบหนึ่งในการสื่อสาร ช่องทางการสื่อสาร หมายถึง ช่องทางในการรับรู้ข่าวสารของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และการสัมผัส หรือประสาทรับรู้ทั้ง 5 ของมนุษย์นั่นเอง ในที่นี้ช่องทางการสื่อสาร หมายถึง วิทยุกระจายเสียง รถแท็กซี่ แผ่นป้าย ใบปลิว เสียงตามสาย และเคเบิลทีวี รวมไปถึงทางการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วย

4. ผู้รับข่าวสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลที่ได้รับสารซึ่งส่งมาจากผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของสาร (Destination) โดยในการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแก่เจ้าแม่ทับทิม หมายถึง กลุ่มราชการ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น ครอบครัว

จำนวนและลักษณะของผู้รับสารจะแตกต่างกันไปตามลักษณะและประเภทของการ สื่อสาร กล่าวคือ ในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นสามารถจำกัดจำนวนและระบุผู้รับสารเป้าหมาย ได้ชัดเจน โดยคู่สื่อสารอาจรู้จักกันและสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ โดยการสื่อสาร แบบเห็นหน้ากัน รวมทั้งมีปฏิริยาตอบกลับได้ทันทีทันใด

5. ปฏิริยาป้อนกลับ (Feedback) หมายถึง การตอบสนองของผู้รับสารต่อผู้ส่งสาร หรือสาร ซึ่งผลการตอบสนองนี้มีทั้งลักษณะพฤติกรรมที่เปิดเผยสังเกตเห็นได้ชัดจากคำพูด สีหน้า อากัปกิริยา ฯลฯ และลักษณะพฤติกรรมปกปิดซ่อนเร้นในจิตใจ ซึ่งไม่สามารถสังเกตเห็นได้ ชัดจากภายนอกแต่อาศัยการคาดคะเนโดยการอ่านใจหรือเดาใจซึ่งกันและกัน ดังนั้นผู้กระทำการสื่อสารทั้ง 2 ฝ่ายต่างจำเป็นต้องพิจารณาการย้อนกลับของกันและกันด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการแก้ไขปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระของสารหรือ รหัสที่ใช้ในการถ่ายทอดและ แลกเปลี่ยนให้เหมาะสม และสอดคล้องกับบุคลิกภาพภายในและ สภาพแวดล้อมภายนอกของผู้ร่วมกระทำการสื่อสาร อันจะนำมาซึ่งผลดีอย่างยิ่งต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพการสื่อสาร

นอกจากองค์ประกอบการสื่อสารทั้ง 5 ประการแล้ว การสื่อสารยังต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทิศทางการสื่อสาร

ทิศทางการสื่อสาร ประกอบด้วยการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) และการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) (ประมธ สตะเวทิน, 2533) ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) คือ การสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือซักข้อสงสัย ทำให้ปริมาณข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) มีน้อยหรือไม่มีเลย หรือมีฉะนั้นผู้ให้การสื่อสารก็ไม่สนใจกับปฏิกิริยาสะท้อนกลับนั้น ซึ่งการสื่อสารแบบนี้จะมีลักษณะเป็นไปในรูปแบบของนโยบาย คำสั่งของผู้บริหารหรือผู้นำซึ่งอาจจะผ่านสื่อต่างๆ เช่น เสียงตามสาย หรือเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ

2) การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) คือ การสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร ในขณะเดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วย จึงเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สลับบทบาทในการรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน โดยการสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสำคัญกับ ปฏิกิริยาโต้กลับ (Feedback) ซึ่งส่งผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพ เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่นเดียวกับการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนชนบทที่ พบว่า การสื่อสารในการเตรียมงานประเพณีบุญบั้งไฟในหมู่บ้านนั้น มีทิศทางการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ระหว่างผู้นำกับสมาชิกและสมาชิกกับสมาชิก โดยการสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกจะเริ่มจากผู้นำจะแจ้งเรื่องต่างๆ ให้สมาชิกทราบเมื่อสมาชิกได้รับทราบและเกิดความสงสัยก็จะสามารถซักถามได้ทันที (พวงชมพู ไชยอาลา, 2543) ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ในขณะเดียวกันเมื่อสมาชิกเหล่านี้ได้แสดงความคิดเห็นของตนต่อที่ประชุมสมาชิกบางคนที่เห็นด้วยก็จะแสดงความคิดเห็นของตนและสนับสนุนความคิดเห็นนั้น เพื่อเป็นการสนับสนุนว่าความคิดเห็นนี้ควรที่สมาชิกคนอื่นจะให้การสนับสนุนในส่วน ที่ไม่เห็นด้วยก็จะแสดงความคิดเห็นของตนถึงสาเหตุที่คัดค้านความคิดเห็นนั้น ซึ่งการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมจะมีทิศทางการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่ได้กันไปมาด้วยเหตุผล ซึ่งส่งผลต่อการเกิดทางเลือกเพื่อตัดสินใจ เพราะความคิดเห็นที่แสดงออกมา ล้วนแล้วแต่เป็นทางเลือกให้สมาชิกในกลุ่มได้พิจารณาเพื่อลงมติลักษณะการใช้

1) การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) เป็นการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผน คำนี้ถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่งของผู้ส่งสารและผู้รับสารเป็นสำคัญ การสื่อสารใน

ลักษณะนี้อาจเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประกาศเจตนายบาย คำสั่งปฏิบัติงาน หรืออาจเป็นการสื่อสารที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการพูดจา เช่น การสั่งงานโดยตรง

2) การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เป็นการสื่อสารโดยไม่พิจารณา หรือคำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่ไม่มีระเบียบแบบแผนการสื่อสารระหว่างกันจึงมักเป็นส่วนตัว จึงไม่สามารถคาดเดาทิศทางของการสื่อสารได้ว่าจะเป็นลักษณะการสื่อสารจากเบื้องบนสูง เบื้องล่าง เบื้องล่างสูง เบื้องบน หรือเป็นการสื่อสารตามแนวนอน และข้ามสายงาน ดังนั้นการสื่อสารจึงออกมาในรูปของการพบปะพูดคุยแบบปากต่อปาก

การไหลของข่าวสาร

1. การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down Communication) เป็นการส่งข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่าลงมายังบุคคลที่มีตำแหน่งที่ต่ำกว่า การสื่อสารแบบนี้มักแสดงออกในรูปของนโยบาย แผนงาน หรือประกาศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในการศึกษาการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยนั้น มีลักษณะของการไหลของข่าวสารจากบนลงล่างเช่นกัน ได้แก่ แผนงานการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ถูกกำหนดมาจากนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ส่งมายังผู้ร่วมจัดงาน อาทิ นายกอเภพิชัย สภาศาลเจ้า และชุมชนต่างๆ เป็นต้น

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) เป็นการส่งข่าวสารจากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าไปยังผู้ที่อยู่ในตำแหน่งที่สูง การสื่อสารรูปแบบนี้มีลักษณะของการ ประชุม การสัมมนา การปรึกษาหารือ ตลอดจนการร้องทุกข์

อย่างไรก็ตามในการศึกษาการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแม่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยนั้น มีลักษณะของการไหลของข่าวสารจากล่างขึ้นบน ได้แก่ การประชุมเพื่อเตรียมงานประเพณีแม่เจ้าแม่ทับทิมของชุมชนและประสานไปยังองค์การเทศบาลส่วนจังหวัดเพื่อของบประมาณสนับสนุน หรือเข้าร่วมงานกับทางจังหวัด เป็นต้น

3. การสื่อสารตามแนวราบ (Horizontal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่อยู่ในระดับหรือตำแหน่งเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง การสื่อสารรูปแบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และ เสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม เช่นกับการจัดประเพณีเจ้าแม่

ทับทิมพิชัยที่สมาชิกภายในครอบครัวจะส่งข่าวไปยังลูกหลานที่ไม่ได้อยู่ในท้องถิ่นเดียวกันให้กลับมา
ร่วมงานประเพณีเพื่อแสดงความกตัญญูแก่ผีบรรพบุรุษ (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2543)

นอกจากนั้นแล้วการสื่อสารภายในกลุ่มมักจะเกี่ยวข้องกับบทบาทหรือสถานะของสมาชิก ถ้า
สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มเห็นว่าสมาชิกคนใดมีบทบาทสำคัญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สมาชิกของกลุ่มก็มี
แนวโน้มจะขอความคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ จากสมาชิกผู้นั้น และจะยอมรับความคิดเห็นจากสมาชิกที่มี
ความรู้ความสามารถในสภาพเช่นนี้ บุคคลผู้นั้นเปรียบเสมือนวิทยากร ซึ่งเป็นแหล่งของวิทยาทานใน
เรื่องโดยเฉพาะ

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ยังคงสอดคล้องและเป็นไป
ตามหลักการทฤษฎี และแนวคิดของนักวิชาการด้านการสื่อสาร อาทิ กระบวนการสื่อสาร S-M- C-R
ของเบอร์โร (อ้างถึงในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548) เป็นต้น กระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้น
จะทำให้เกิดผลกระทบทางการสื่อสาร (Hierarchy of Effect Model) ซึ่งอธิบายขั้นตอนการเกิด
พฤติกรรมของผู้รับสาร โดยเริ่มจากการสร้างการรับรู้อันนำไปสู่การเกิดทัศนคติที่ดีและ ความพึงพอใจ
ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ประสงค์

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams, 1981, p. 154) เป็นนักวิชาการชาวอังกฤษ
ศึกษาสื่อและวัฒนธรรมร่วมสมัย สำนักเบอร์มิงแฮม (Birmingham school) แนวคิดของวิลเลียมส์จะ
รวมศูนย์อยู่ที่เรื่องวัฒนธรรมและวิธีการวิเคราะห์วัฒนธรรม ซึ่งแนวคิดของเขามีพัฒนาการ
เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุค กล่าวคือ ในยุคแรกงานเขียนของเขาได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ เอฟ
อาร์ ลีอาวิส (F.R. Leavis) ที่สนใจวิเคราะห์วัฒนธรรมด้วยเกณฑ์สุนทรียะ โดยลีอาวิส ได้นิยาม
ความหมายของวัฒนธรรมว่าเป็นจุดสูงสุดทางด้านอารยธรรมของมนุษยชาติ ความสนใจศึกษา
วัฒนธรรมของลีอาวิสจึงจำกัดวงเฉพาะวัฒนธรรมชั้นสูงหรือศิลปะของชนชั้นสูงเท่านั้น ต่อมาภายหลัง
วิลเลียมส์ก็เริ่มวิเคราะห์วัฒนธรรมด้วยแนวทางที่แตกต่างไปจากกระแสความคิดแบบลีอาวิส (ลัดดา
จิตตคุตตานนท์ , 2552)

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของวิลเลียมส์สืบทอดมาจากแนวคิดของมาร์กซิสต์ สายวัฒนธรรม
นิยม (Culturalism) ที่เน้นเรื่องส่วนรวมทั้งหมด (Totality) เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตทั้งหมด ไม่
ว่าจะเป็นชีวิตทางวัตถุ ทางปัญญา หรือทางจิตวิญญาณ จากคำนิยามนี้ วิลเลียมส์ได้ทำการสำรวจ
ประวัติศาสตร์พัฒนาการของมนุษย์และพบว่าวัฒนธรรมมีลักษณะ 2 ด้าน ด้านหนึ่งวัฒนธรรมจะ

บรรจุก่านิยมที่สนับสนุนให้ความชอบธรรมแก่โครงสร้างอุดมการณ์ที่มีอยู่ แต่ในอีกด้านหนึ่งวัฒนธรรมก็เป็นผลลัพธ์ของความพยายามร่วมกันของมนุษย์ ในด้านต่าง ๆ และในหนังสือ The Long Revolution (1961) วิลเลียมส์ ได้ประมวลความหมายของวัฒนธรรมที่ใช้ในวงวิชาการว่ามี 3 ความหมายคือ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557) วัฒนธรรม หมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ของมนุษย์อันมีลักษณะเป็นสากลทั่วไป เช่น คุณค่าต่าง ๆ ในศาสนาหรือความงามทางศิลปะอันเป็นอมตะ การวิเคราะห์วัฒนธรรมจะทำได้เพื่อค้นหาความเป็นสากลเหล่านี้ และวัฒนธรรมในความหมายของสิ่งที่บันทึกเอาไว้กลายเป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ งานวรรณกรรมต่าง ๆ การวิเคราะห์วัฒนธรรมในความหมายนี้เพื่อการวิพากษ์วิจารณ์ในแง่มุมต่าง ๆ เช่น สุนทรียะหรือหน้าที่ของวรรณกรรมต่อสังคม เป็นต้น ตลอดจนวัฒนธรรมในความหมายทางสังคม เป็นความหมายของกลุ่มนักมนุษยวิทยาที่พิจารณาว่า วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตทั้งหมดของมนุษย์ที่ได้แสดงความหมายออกมาเป็นค่านิยมต่าง ๆ เช่น การถือเอาสุขภาพดีเป็นเป้าหมายชีวิตของคนรุ่นใหม่ การวิเคราะห์วัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงต้องค้นหาความหมายและค่านิยมที่แฝงอยู่ทั้งในและนอกวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อนำมาประกอบสร้างใหม่ ทั้งนี้แนวคิดอันโดดเด่นในการศึกษาวัฒนธรรมของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ สามารถสรุปได้ดังนี้

วิลเลียมส์ปฏิเสธแนวคิดของกลุ่ม อาลิวิส ซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักในยุคนั้นที่ได้แบ่งระดับของวัฒนธรรมออกเป็นลำดับขั้นคือ วัฒนธรรมชั้นสูง วัฒนธรรมชั้นกลางและวัฒนธรรมมวลชน วิลเลียมส์เห็นว่าในยุคปัจจุบันไม่มีพื้นที่เฉพาะสำหรับวัฒนธรรมหรือศิลปะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอีกต่อไปแล้ว เพราะวัฒนธรรมและศิลปะล้วนได้รับการผลิต ลงทุน เผยแพร่ ขาย ชื้อ บริโภคและเพื่อแสวงหากำไรเหมือนกันทั้งสิ้น ดังนั้น ผลผลิตทางวัฒนธรรมทุกชนิดจึงเสมอภาคกันไปหมด ไม่มีลำดับขั้น และ วิลเลียมส์ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ หมายถึง วัฒนธรรมทุกอย่างที่มีอยู่ใน ช่วงเวลาหนึ่งและในสถานที่หนึ่ง และเฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่นั้นเท่านั้น จึงจะเข้าถึงหรือสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้

2. วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ ได้แก่ บางส่วนเสี้ยวของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ในกลุ่มที่ 1 และได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมาซึ่ง วิลเลียมส์เรียกอีกอย่างว่า “วัฒนธรรมแห่งยุคสมัย” หมายความว่า มีปัจจัยอยู่ตรงกลางระหว่างสองวัฒนธรรมนี้ซึ่งวิลเลียมส์ได้เรียกปัจจัยนี้ว่า “Culture of selective tradition” อันได้แก่ วัฒนธรรมที่ก่อตัวเป็นประเพณีในการเลือกสรรวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ บางอันมาเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้

วิลเลียมส์เห็นว่าวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ถือเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีในการเลือกสรร กล่าวคือ ผู้คนในทุกสังคมจะมีกระบวนการจัดระบบและจัดลำดับ ความสำคัญของวัฒนธรรมทั้งหลายไว้ และเนื่องจากในทุกวันและในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา หรือเป็นวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ แต่ประเพณีในการเลือกสรรจะทำหน้าที่คัดเลือกให้เฉพาะวัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้นที่ถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป หรือกลายเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ คำถามก็คือใครเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกสรร และผลจากการเลือกสรรทำให้เกิดอะไรตามมา และที่สำคัญ ประเพณีในการเลือกสรรนี้มักมี ผลประโยชน์บางอย่างแอบแฝงอยู่เบื้องหลังเสมอ เช่น ผลประโยชน์ทางชนชั้น ผลประโยชน์ทาง สุนทรียะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมือง เป็นต้น

นอกจากนี้วิลเลียมส์ ยังกล่าวอีกว่า ทุกครั้งที่มีประเพณีในการเลือกสรรเกิดขึ้น จะมีการตีความหมายใหม่ ให้กับวัฒนธรรมที่ถูกบันทึกไว้เสมอ ด้วยเหตุนี้วิลเลียมส์จึงย้ำว่าทุกครั้งที่วิเคราะห์เรื่องกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีในการเลือกสรรจะต้องถามเสมอว่ามีวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ถูกคัดเลือกเพื่อสืบทอดไว้ กระบวนการคัดเลือกทำอย่างไร และทำไมวัฒนธรรมดังกล่าวจึงได้ผ่านการ ผลิตซ้ำเอาไว้

สำหรับแนวคิดเรื่องการผลิตและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม วิลเลียมส์อธิบายว่า วัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนถูกผลิตขึ้นอยู่ตลอดเวลาในทุกสถานที่ เช่น การเกิดความคิดใหม่ ๆ การสร้างคำใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา หรือมีเครื่องแต่งกายแปลก ๆ ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมที่ถือกำเนิดขึ้นมาใหม่นี้ หากไม่ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดในครั้งต่อไปวัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมีอายุเพียงสั้น ๆ แล้วสูญหายแม้แต่วัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิมก็ต้องเป็นไปตามหลักการนี้ เช่นกัน ดังนั้นกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงนับว่าเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ นั่นเอง นอกจากนี้วิลเลียมส์ยังอธิบายอีกว่าในกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมแบบรูปธรรม (สิ่งที่จับต้องได้ เช่น สิ่งของ เครื่องใช้ ต่าง ๆ) หรือวัฒนธรรมแบบนามธรรมหรือสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความคิด ทศนคติ ค่านิยม ล้วนแล้วแต่ต้องการองค์ประกอบหรือปัจจัย เช่นเดียวกับการผลิตโดยทั่วไป กล่าวคือ จำเป็นต้องมีวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิต ระบบการแบ่งงานกันทำ วิธีการและขั้นตอนการผลิต ผู้ผลิต สถานที่ เวลา เป้าหมายของการผลิต และผลิตผลทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้สภาวะแวดล้อมใน ขณะนั้นก็เข้ามามีส่วนกำหนดกระบวนการผลิตดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามการตีความในกรณีของการผลิตวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องแต่งกาย ฯลฯ สามารถเห็นการรวมตัวของปัจจัย และองค์ประกอบในการผลิตได้อย่างชัดเจน แต่ในทางตรงกันข้ามในกรณีของการผลิตวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ค่านิยม ทศนคติ ฯลฯ จะไม่สามารถมองเห็นปัจจัยและองค์ประกอบโดยง่าย เนื่องจากต้องมีการกลั่นกรองและคัดเลือกเพื่อนำมาใช้ให้เกิดวิถีคิดแบบใหม่ ๆ

โดยการนำความรู้ดั้งเดิมหรือทัศนคติแบบเก่ามาผสมผสานให้สอดคล้องกลมกลืนกันอย่างถูกต้อง (ลัดดา จิตตคุตตานนท์ , 2552)

กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม สามารถเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวบุคคล เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา นอกจากนี้ยัง พบว่า ในปัจจุบันได้ถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะที่มีสื่อเป็นตัวกลางอีกด้วย โดยวิลเลียมส์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในขณะที่ทุกวันปฏิบัติการทางสังคมจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาแต่ในระยะยาวแล้ว จะมีเพียงบางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะคงมีชีวิตยืนยาวเพราะได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง (กาญจนา แก้วเทพ, 2539, น. 26) เนื่องจากวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ในการพัฒนาและการดำรงอยู่ของคนคนหนึ่งให้กลายเป็นมนุษย์ที่มีจิตสำนึกทางสังคม ด้วยเหตุนี้ลักษณะทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงขึ้นอยู่กับบริบทของ สภาพความเป็นจริงของสังคมนั้นด้วย ในการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ทั้งในระดับที่เป็นรูปธรรม หรือลักษณะที่มองเห็นจับต้องและสัมผัสได้หรือที่เรียกว่ารูปแบบและในส่วนที่เป็นนามธรรมหรือส่วนที่มองไม่เห็นหรือที่เรียกว่า คุณค่า หรือความหมาย

สำหรับแนวคิดเรื่องโครงสร้างแห่งความรู้สึก (Structure of feeling) นั้น วิลเลียมส์ได้เสนอไว้ในหนังสือ The Long Revolution ซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของวิลเลียมส์ที่ทำความเข้าใจวัฒนธรรมในฐานะประสบการณ์ร่วมของผู้คน โดยแนวคิดนี้อธิบายว่า เนื่องจากวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกับคนและชีวิตของผู้คน เพราะฉะนั้นในแต่ละกลุ่มสังคม ผู้คนต่างก็จะถ่ายทอดอารมณ์ ความคิด วิถีชีวิต แบบแผน ค่านิยมความรู้สึกร่วมกันบางอย่างที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มเฉพาะตัว และกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งยุคสมัย วิลเลียมส์เชื่อว่า ทุกครั้งที่เราวิเคราะห์ตัวบทในการสื่อสาร ไม่ว่าจะ เป็นบทกวี นวนิยาย ละคร เพลง ศิลปะพื้นบ้าน หรือภาพยนตร์ สิ่งที่ถูกซ่อนอยู่ในระดับลึกใต้ตัวบทเหล่านั้นก็คือ โครงสร้างแห่งความรู้สึกของทั้งผู้ผลิตผลงานทางวัฒนธรรมดังกล่าวนั่นเอง

สำหรับแนวคิดเรื่องการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น (Concept of local culture existence) นั้นเป็นอีกส่วนหนึ่งของการศึกษาด้านการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่และสืบทอดประเพณีแม่ทัพทิม โดยพบว่า วัฒนธรรมของมนุษย์เกิดขึ้นจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและคนกับบางสิ่งบางอย่างที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเรื่องผี เทพเจ้าแนวคิดเรื่องบุญกรรม ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงไม่ได้เกิดมาตัวเปล่า หากแต่ถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมทันทีที่เกิดขึ้นมา อย่างไรก็ตาม สัจธรรมของวัฒนธรรมก็คือความเปลี่ยนแปลง (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538, น.4)

แนวคิดเรื่องการผลิต (Production) และReproduction ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการผลิตสิ่งใดขึ้นมาแล้ว จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่เสมอจึงจะเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของสิ่งนั้นได้ ในเรื่องสื่อประเพณีก็เช่นเดียวกัน หากขาดการผลิตซ้ำสื่อประเพณีนั้นก็สูญสลายได้ แนวคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ดังกล่าวได้ ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาครั้งนี้เพื่ออธิบายว่า ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยในทุกวันนี้ถูกผลิตซ้ำขึ้นมาอย่างต่อเนื่องผ่านแนวคิดประเพณีในการเลือกสรรคำถามที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตามมาก็คือ ใครเป็นผู้มีอำนาจในการผลิตประเพณี ประเพณีถูกผลิตขึ้นมาใหม่ในลักษณะไหน และผลประโยชน์เบื้องหลังของการผลิตซ้ำ ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยคืออะไร ซึ่งการผลิตซ้ำประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยถือว่ามีส่วนช่วยให้ประเพณีสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง

จากแนวความคิดการผลิตและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในที่นี้ ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวความคิดเทียบเคียงกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ โดยส่วนการผลิตคือ การทำกิจกรรมแก่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ในส่วนของกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม คือ การแก่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ที่เกิดขึ้นทุกๆ ปี โดยคนในชุมชนมีความชื่นชอบและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Intercultural Adaptation Process) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างการออกจากวัฒนธรรมเดิม (Deculturation) และการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่นั้น (Acculturation) ที่มีความต่อเนื่อง คือ เป็นกระบวนการที่ผู้เข้ามาอยู่ใหม่ได้รับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อีกครั้งในวัฒนธรรมเจ้าบ้านเพื่อที่จะสามารถเข้ากันได้อย่างเหมาะสม แต่ระดับของการปรับตัวได้สำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างของแต่ละบุคคลและระยะเวลาที่อำนวยให้แก่นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคลและ พฤติกรรมทางสังคมเรามักจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่หรือเปลี่ยนบางส่วนของสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการ แต่สำหรับผู้เข้ามาอยู่ใหม่นั้นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปได้มากกว่าการปรับสิ่งแวดล้อมของเจ้าบ้านให้เข้ากับผู้มาอยู่ใหม่ คนส่วนมากจะเปรียบเทียบวัฒนธรรมของตัวเองกับวัฒนธรรมเจ้าบ้าน เพราะสังคมและวัฒนธรรมเจ้าบ้านนั้นมีอำนาจควบคุมหรือมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตประจำวันและบทบาทหน้าที่ของเขา ซึ่งเป็นแรงกดดันให้ต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบวัฒนธรรมในสังคมใหม่ ดังนั้น เมื่อคนใน

วัฒนธรรมหนึ่งต้องเข้าไปอยู่ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งที่มีความแตกต่างไปจากวัฒนธรรมเดิมของตน จึงเปรียบเสมือนการเดินทางไปสู่การปรับเปลี่ยนตนเองในดินแดนวัฒนธรรม ใหม่ ฉะนั้น ในกระบวนการเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ (Acculturation Process) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่ กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Intercultural Adaptation Process) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และ ในศาสตร์สาขาการสื่อสารต่างวัฒนธรรมนั้นมีมุมมองและแนวคิดเรื่องการปรับตัวอยู่มากมาย สำหรับ ลักษณะการปรับตัวทางวัฒนธรรมนั้น มีดังต่อไปนี้

(ก) แนวคิดเรื่องการปรับตัวโดยแบ่งตามทิศทางของอัตลักษณ์ (Identity) ของ Berry และ คณะ

(ข) แนวคิดเรื่องการปรับตัวโดยแบ่งเป็นระดับของการปรับตัวทางวัฒนธรรม ของ Ruben & Steward

(ค) แนวคิดเรื่องการปรับตัวแบบ W-curve ของ Ting-Toomey

(ก) แนวคิดเรื่องการปรับตัวโดยแบ่งตามทิศทางของอัตลักษณ์ (Identity)

Berry และคณะ (1987) ได้เสนอแนวคิดการปรับตัวโดยแบ่งตามทิศทางของอัตลักษณ์ (Identity) ซึ่งเป็นแบบจำลองที่เรียกว่า “A Cultural-Ethnic Identity Typological Mode” ดังนี้

	Cultural Identity	
	Strong	Weak
Identity Weak	Assimilation Identity	Marginal Identity
Ethnic Strong	Bicultural Identity	Ethnic-Oriented Identity

Identity Weak = การไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง

Ethnic Strong = การยึดติดกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง

จากแบบจำลองดังกล่าวจะเห็นว่า สามารถแบ่งลักษณะการปรับตัวสู่วัฒนธรรมใหม่ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. Assimilation Identity เป็นการไม่ยึดติดกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง และมองว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมหลักมากกว่าทำให้วัฒนธรรมของตนเองถูกกลืนหายไป

2. Marginal Identity เป็นการไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นสมาชิกของทั้งกลุ่มชาติพันธุ์เดิมของตนเอง และในระบับวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมหลัก ซึ่งเราเรียกคนที่มีลักษณะการปรับตัวแบบนี้ว่า คนชายขอบ (Marginal Man)

3. Bicultural Identity เป็นการรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองไว้ และในขณะเดียวกันก็มีการปรับรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมหลักมาด้วย

4. Ethnic-Oriented Identity เป็นการยึดติดอยู่กับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองสูง และรับเอาวัฒนธรรมใหม่หรือหลักมาน้อย หรือถึงขั้นปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมหลัก ซึ่ง Model นี้ Berry ใช้ในการศึกษาการปรับตัวของคนกลุ่มน้อยในวัฒนธรรมหลักด้วย

(ข) แนวคิดเรื่องการปรับตัวโดยแบ่งเป็นระดับขั้นตอนของการปรับตัวทางวัฒนธรรม ของ Ruben & Steward

ระดับขั้นตอนของการปรับตัวตามแนวคิดของ Ruben & Steward (1998) กล่าวถึงระดับขั้นตอนของการปรับตัวทางวัฒนธรรม (Stages of cultural adaptation) ว่ามีอยู่ 4 ระดับด้วยกัน คือ

ระดับที่ 1 ช่วง Honeymoon เป็นช่วงที่ผู้แปลกหน้าจะรู้สึกตื่นเต้นถึงความแปลกใหม่ของวัฒนธรรมเจ้าบ้าน สิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ใหม่ๆ

ระดับที่ 2 ช่วง Frustration เป็นช่วงที่ความน่าสนใจและความแปลกใหม่ของวัฒนธรรมเจ้าบ้านกลายเป็นสิ่งที่สร้างความหงุดหงิดและความกังวลใจให้แก่ผู้แปลกหน้า และความไม่คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมใหม่เริ่มเด่นชัดขึ้น

ระดับที่ 3 ช่วง Readjustment เป็นช่วงที่เริ่มปรับตัว ผู้แปลกหน้าจะพัฒนาวิธีการจัดการกับความหงุดหงิดใจและเผชิญกับความท้าทายในสถานการณ์ใหม่

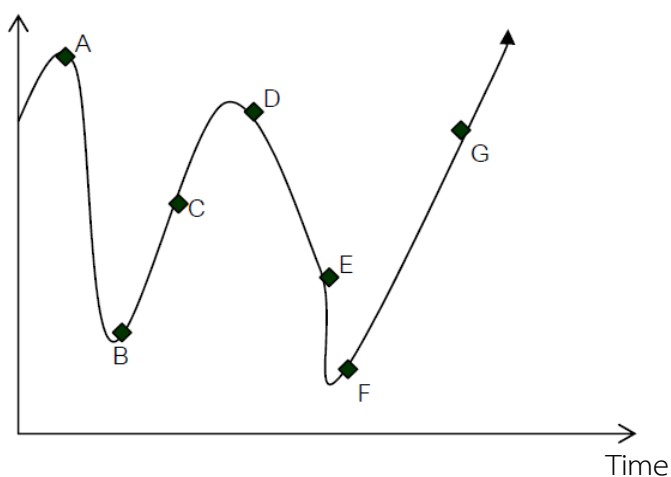
ระดับที่ 4 ช่วง Resolution เป็นช่วงที่การปรับตัวยังคงดำเนินต่อไป ผู้แปลกหน้าบางคนจะเริ่มคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมใหม่มากขึ้น เข้าใจวัฒนธรรมเจ้าบ้านมากขึ้น บางส่วนก็ไม่สามารถยอมรับกับวัฒนธรรมใหม่ได้ทั้งหมดแต่ก็สามารถที่จะจัดการกับชีวิตตัวเองให้อยู่ได้อย่างมีความสุขในส่วนที่ต้องเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ได้ บางส่วนก็ต้องการที่จะอยู่รอดในวัฒนธรรมใหม่ แม้ว่าจะอยู่อย่างไม่สบายใจก็ตามแต่ก็มีบางส่วนที่ไม่สามารถจะอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ได้และต้องย้ายออกไป

ขั้นตอนในการปรับตัวของผู้ที่เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่นั้นจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านพอจะสรุปได้ว่า เมื่อมีการย้ายเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมใหม่นั้น ผู้คนแปลกหน้าจะเกิดการตื่นตระหนก ทางวัฒนธรรม โดยในตอนแรกจะมีความแปลกใจและสนใจในวัฒนธรรมใหม่ แต่ต่อมาก็จะเกิดความเครียดขึ้นซึ่งทำให้เกิดการปรับตัวให้สามารถอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ได้

(ค) แนวคิดเรื่องการปรับตัวแบบ W-curve ของ Ting-Toomey

Ting-Toomey (1999) ได้นำแบบจำลองที่อธิบายถึงการปรับตัวของผู้แปลกหน้าที่แสดงเป็นรูป W ของ Gullahorn & Gullahorn ซึ่งมักใช้กับผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมใหม่อย่างถาวร มาปรับเป็นรูปแบบจำลองรูป W ที่สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ส่วน

W-curve แสดงการปรับตัวตามแนวคิด Ting-Toomey (1999)

1. Honeymoon Stage (A) เป็นช่วงที่ผู้มาอยู่ใหม่รู้สึกตื่นตาตื่นใจ และอยาก رؤ้อยากเห็นกับวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมใหม่ๆ แม้จะรู้สึกคิดถึงบ้านเล็กน้อย
2. Hostility Stage (B) เป็นช่วงที่บุคคลรู้สึกสับสน แยกแยะ เครียด และทำอะไรไม่ถูกจนกระทั่งขาดความมั่นใจและรู้สึกท้อแท้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับกับคนท้องถิ่นที่อยู่ในวัฒนธรรมใหม่
3. Humorous Stage (C) เป็นช่วงที่บุคคลรู้สึกเข้าที่เข้าทางมากขึ้น ได้เรียนรู้ทำความเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม
4. In-Sync Stage (D) เป็นช่วงที่บุคคลรู้สึกว่าวัฒนธรรมใหม่เป็นเสมือนบ้านของตนเอง รู้สึกปลอดภัย และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมใหม่ที่ตนเข้าไปอยู่
5. Ambivalence Stage (E) เป็นช่วงที่บุคคลนั้นจะต้องกลับไปสู่วัฒนธรรมเดิมของตน และรู้สึกใจหายอาลัยวัฒนธรรมใหม่ผสมผสานไปกับความรู้สึกที่จะได้กลับบ้าน
6. Re-entry Culture Shock Stage (F) เป็นช่วงที่บุคคลกลับไปสู่วัฒนธรรมเดิมของตนเอง แต่กลับรู้สึกว่าวัฒนธรรมเดิมของตนเองนั้นแตกต่างไปจากความคาดหวังและต่างจากที่เคยเป็น
7. Resocialization Stage (G) เป็นช่วงที่บุคคลค่อยๆ ปรับตัวกลับเข้าสู่วัฒนธรรมเดิมของตนเอง

กล่าวโดยสรุป ปัจจุบันการแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีระยะเวลา 148 ปี เป็นระยะเวลาที่ถือได้ว่าเจ้าแม่ทับทิมพิชัยได้สร้างรากฐานที่มั่นคงในหมู่บ้านแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีการแห่เจ้าแม่พิชัยไม่มีการปรับเปลี่ยนเลยคือ ความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม จะมีเพียงการปรับตัวเล็กน้อย ได้แก่ การปรับเปลี่ยนขบวนภายในพิธีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย อย่างไรก็ตามด้วยสังคมที่เปลี่ยนไปจำเป็นต้องมีการนำเทคโนโลยีและความทันสมัย เข้ามาใช้ในการสื่อสารที่ทำให้การติดต่อระหว่างกันได้ง่ายขึ้น และทำให้สารเข้าถึงได้หลายกลุ่มมากขึ้น

แนวคิดการสื่อสารโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ (Globalization) นั้นได้มีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลายมุมมองซึ่งยังไม่ได้มีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วคำนิยามที่นิยมใช้กัน มักพูดถึงโลกาภิวัตน์ในแง่มุมมองของสภาวะสังคมที่มีความเป็นสากล เชื่อมโยงกันระหว่างสังคมต่างๆ ทั่วโลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม

และวัฒนธรรม โดยข้ามผ่านข้อจำกัดของพรมแดน จึงส่งผลให้ความเป็นรัฐชาตินั้น ด้อยความสำคัญลง และนำไปสู่การพึ่งพาในระดับโลกมากยิ่งขึ้น

ดังที่ แอนโทนี กิดเด็นส์ (Anthony Giddens) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ จาก London School of Economics and Political Sciences ได้ให้คำนิยามโลกาภิวัตน์ไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับโลกมีความเข้มข้นมากขึ้น ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่ที่มีระยะห่างไกลกันในลักษณะเรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งถูกกำหนดโดยเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นห่างไกลออกไป รวมถึงในทางกลับกัน” ในขณะที่ เดวิด เฮลด์ (David Held) นักรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเดียวกัน ได้นิยามว่า “โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่ ความสัมพันธ์และการดำเนินกิจกรรมทางสังคม โดยอาจประเมิน ในแง่ระดับความครอบคลุม (extensity) ความเข้มข้น (intensity) ความรวดเร็ว (velocity) และผลกระทบ (impact) ซึ่งก่อให้เกิดการไหลเวียนและการสร้างเครือข่ายของกิจกรรมต่าง ๆ การปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจที่มีลักษณะข้ามทวีป หรือ ข้ามภูมิภาค” (Manfred Steger อ้างถึงใน วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง แปล, 2553)

อย่างไรก็ตามสภาวะโลกาภิวัตน์ไม่ได้ส่งผลในระดับสังคมเท่านั้น หากแต่ยังกระทบในระดับปัจเจกบุคคลทำให้ปัจเจกมีการเชื่อมโยงกับโลกมากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด ทักษะ ทักษะ ทักษะ รวมถึงอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไป โดยปัจจัยหนึ่งที่มีผลทำให้เกิดสภาวะโลกาภิวัตน์นั้นก็คือ เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตนั้น นับเป็นเครื่องมือที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ ทำให้ผู้คนสามารถทำการสื่อสารกันได้ โดยข้ามผ่านข้อจำกัดในเรื่องความแตกต่างด้านพื้นที่ และเวลารวมถึงทำให้เกิดการสื่อสารแบบรวมกลุ่มของคนที่ไม่เคยเห็นหน้าค่าตากันมาก่อน นอกจากนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศยังกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้คนแบบใกล้ชิดและรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมข้ามชาติวัฒนธรรมไร้พรมแดน หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมโลก ซึ่งภายใต้วัฒนธรรมดังกล่าวนี้ ผู้คนจะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน (อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, 2555)

จากนิยามข้างต้นจึงสรุปได้ว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและพื้นที่ใหม่ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเดิมที่ยึดติดถิ่นที่และมีการติดต่อกันใกล้ชิด ไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่ผู้คน สามารถติดต่อสัมพันธ์ทางไกลกับคนอื่น ๆ ข้ามเวลา และพื้นที่อย่างใกล้ชิด รวดเร็ว สร้างเป็นเครือข่ายสังคม ผ่านระบบคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคมในมิติต่าง ๆ มากมาย

ผลกระทบของโลกาภิวัตน์

ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่า โลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผลกระทบ ตามมามากมาย ซึ่ง จะกล่าวถึง ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ในสามมิติ อันได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางการเมือง และมิติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มิติเศรษฐกิจ: สำหรับผลพวงจากโลกาภิวัตน์ในมิติเศรษฐกิจนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่าโลกาภิวัตน์ได้นำพาลัทธิตลาดโลกนิยมซึ่งเต็มไปด้วยการบริโภคนิยม และเสรีทางการค้า ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงทั้งต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคมในภาพรวม โดยโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงโลกการค้าจากทั่วทุกภูมิภาค หรือจากซีกโลกหนึ่งมายังอีกซีกโลกหนึ่งได้อย่างง่ายดาย และที่สำคัญได้มีการเกิดขึ้นของบรรษัทข้ามชาติ (Multinational Corporations : MNCs) ที่มีมักจะควบรวมกิจการกับ บริษัทอื่นๆ เพื่อรักษาอำนาจของตน จึงทำให้บรรษัทข้ามชาตินั้น มีอิทธิพลอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก เนื่องจากมีอำนาจในการคุมเงินลงทุน เทคโนโลยี การเข้าถึงตลาด การเลือกฐานการผลิต และกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วโลกตามที่ จูซาทิพ คล้ายทับทิม (2551) ได้ให้นิยามไว้ว่า บรรษัทข้ามชาติ หมายถึง บริษัท ธุรกิจเอกชนในประเทศใดประเทศหนึ่งซึ่ง มีอำนาจการบริหารและการกำหนดนโยบายสูงสุดในประเทศแม่ และมีการดำเนินกิจการหรือสาขาครอบคลุมในหลาย ๆ ประเทศ โดยบรรษัทข้ามชาติ ทั้งหลายนั้นต่างมีเป้าหมาย คือ การบรรลุผลกำไรอันสูงสุด โดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียด้านสิ่งแวดล้อมที่มักจะตามมาจากการขยายตัวดังกล่าว นอกจากนั้นบรรษัทข้ามชาติส่วนใหญ่ มักจะมีการย้ายฐานการผลิตเพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางการค้า ทำให้เกิดสภาวะการว่างงาน การขาดคู่ค้า ในฐานการผลิตเดิม และก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจทางสังคมตามมา นอกจากนั้นผลกระทบเชิงลบ ที่มาควบคู่กับโลกาภิวัตน์ ประการสำคัญอีกหนึ่งประเด็นที่พบเห็นได้ทั่วโลกคือ ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรโลก

มิติการเมือง: สำหรับมิติทางการเมืองนั้น โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยในระดับปัจเจกนั้นโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้ประชาชน แสดงบทบาททางการเมืองได้มากยิ่งขึ้นจากการมีพื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงได้ง่าย เนื่องด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้ออำนวย ทำให้ประชาชน สามารถออกมาเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคต่าง ๆ ทางการเมืองได้อย่างมีพลัง และในส่วนของระดับสังคมนั้น แต่เดิมระบบสังคมระหว่างประเทศอยู่ในรูปแบบที่แบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่ในปัจจุบันได้เกิดการปรับเปลี่ยนไปสู่เครือข่ายทางการเมืองที่พึ่งพิงกันในระดับโลกมากยิ่งขึ้น อาทิ การรวมตัวกันของรัฐบาลแต่ละ ประเทศในการร่วมกันจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศ โดยมีการเปิดรับประเทศสมาชิก นอกจากนั้นยังมีการเติบโตของสถาบันสมาคมเหนือรัฐซึ่ง

เกิดจากการรวมตัวกัน ของรัฐหรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกันแบบข้ามประเทศ เพื่อทำการกำกับดูแลประเด็นต่างๆ ในระดับโลกภูมิภาคร่วมกัน โดยไม่ต้องอยู่ในการกำกับดูแลของรัฐบาลในชาติของตน จึงทำให้การเมืองในปัจจุบันเป็นประเด็นที่แผ่ขยายไปไกลกว่ากรอบของชาติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นในระดับสังคมหรือปัจเจกเอง นักวิจัยด้านโลกาภิวัตน์หลายท่านเชื่อว่าโลกาภิวัตน์ทางการเมืองจะช่วยสนับสนุน การก่อตัวของพลังทางสังคมข้ามชาติที่มีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งพลังทางสังคม ดังกล่าว กำลังเกิดขึ้นในภาคประชาสังคมโลกที่เติบโต (Manfred Steger, วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง แปล, 2553)

มิติสังคมและวัฒนธรรม: ในมิติสังคมและวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ได้เข้ามากระตุ้นให้เกิดการไหลเวียนทางวัฒนธรรมไปทั่วโลกได้ในปริมาณที่มากขึ้นอย่างรวดเร็วและเสรีกว่าในอดีต โดยอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการแพร่กระจาย และผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเหมือนกันมากขึ้นหรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมป๊อป” (Pop Culture) ซึ่งส่วนใหญ่มีต้นทางมาจากประเทศฝั่งตะวันตกเป็นหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของประเทศต่างๆ ไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกันทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามโลกาภิวัตน์ไม่ได้ทำให้เกิดเพียงความเหมือนเท่านั้น ในอีกมุมหนึ่งโลกาภิวัตน์ที่ทำงานภายใต้บริบทของแต่ละประเทศ ได้ก่อให้เกิดการผลักดันให้วัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ โดดเด่นขึ้นมา หรือได้มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมโลกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดความแตกต่างภายใต้ความเหมือน ซึ่งแน่นอนว่านอกจากอินเทอร์เน็ตแล้ว สื่ออื่นๆ ยังเป็นตัวผลักดันวัฒนธรรมโลกนั้นให้มีการกระจายไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลกและรับไปโดยไม่รู้ตัว

ในส่วนของมิติสังคมนั้น โลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นว่า เงื่อนไขชีวิตสังคม สมัยใหม่ทำให้ผู้คนที่อยู่ห่างไกลกันสามารถมีอิทธิพลหรือได้รับอิทธิพลต่อกันได้ อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เป็นการยืดขยายความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง เหตุการณ์ที่เกิดในท้องถิ่นและที่เกิดในถิ่นที่ห่างไกล (วัฒนา สุภณศิลป์, 2548) ส่งผล ให้สังคมต่างๆ ทั่วโลกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาจากสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตก ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะทันสมัย (Modernization) (วิภาวี เอี่ยมวรเมธ, 2549) ทั้งนี้การแพร่กระจายที่รวดเร็วนี้อาจได้ทำให้โลกในยุคโลกาภิวัตน์กลายเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ตามคำกล่าว ของ มาร์แชลล์ แมคลูฮาน (Marshall McLuhan) นักวิจารณ์ด้านวัฒนธรรม ชาวแคนาดา ใน ค.ศ. 1964 ซึ่งแมคลูฮานได้อธิบายว่า หมู่บ้านโลกนั้น หมายถึง โลกยุคใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของเทคโนโลยี อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เร่งเร็วขึ้น ในทุกระดับของสังคมมนุษย์ ทำให้โลกทั้งโลกกลายเป็นสังคมเดียวกัน (McLuhan Marshall, 1964)

จากสภาวะหมู่บ้านโลกได้ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของพลเมืองโลก ที่อยู่ห่างไกลกันแต่มีความสนใจในประเด็นเดียวกันได้อย่างง่ายดาย และก่อให้เกิดการรวมตัวการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของประชาชนที่มีความสนใจร่วมกัน และทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจเพื่อผลักดันประเด็นต่างๆ เชื่อมโยงกันทั่วโลกหรือภาคประชาสังคมโลกนั่นเอง ซึ่งในปัจจุบันนับแต่มีการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท (นิตี ภาวครพันธ์, 2550) ได้แก่ การติดต่อที่ต้องเจอหน้าค่าตาพบปะกัน ซึ่งเป็นลักษณะของสังคมก่อนสมัยใหม่ และการสัมพันธ์ที่ติดต่อกันจากระยะไกล โดยมีระบบสื่อสารและคมนาคมสมัยใหม่เข้ามาช่วยทำให้ผู้คนสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ข้ามเวลา และพื้นที่ซึ่งการสื่อสารทั้งสองรูปแบบนี้เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ที่นำไปสู่การสร้างค่านิยม ความเชื่อ รวมไปถึงแบบแผนการดำรงชีวิตร่วมกันตามมา เนื่องจากเป็นรูปแบบการสื่อสารที่สามารถให้ข้อมูลเปิดโอกาสให้คู่สนทนา มีการซักถาม อภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน รวมไปถึงความสามารถในการชักจูงใจคู่สนทนา ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เราได้เห็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมโลกในรูปแบบใหม่ที่มีการรวมตัวและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันโดยอยู่ห่างไกลไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าค่าตาผู้ร่วมขบวนการ

จากการที่สภาวะโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาในหลากหลายมิติ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวโดยเฉพาะด้านลบนั้นก่อให้เกิดขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์ หรือต่อต้านประเด็นที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ตามมา อาทิ การต่อต้านบริษัทข้ามชาติ การต่อต้านระบบการเมืองของต่างประเทศ การต่อต้านวัฒนธรรมป๊อป เป็นต้น ซึ่งขบวนการต่อต้านมีลักษณะที่แตกต่างจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต โดยมีคุณลักษณะเด่นคือ เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทั่วโลก และรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมาเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อใหม่และคุณลักษณะของโลกาภิวัตน์เอง (พรณพิลาศ กุลติลล , 2560)

จากแนวความคิดโลกาภิวัตน์ในที่นี้ ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวความคิดเทียบเคียงกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ โดยใช้โลกาภิวัตน์และสื่อใหม่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อสังคมทางความคิดที่แข็งแกร่งของคณะกรรมการศาลเจ้าและคนในชุมชนตลาดพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ จนสามารถเคลื่อนไหวและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและรวดเร็วที่ที่เคยเป็นมา นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวในการติดต่อสื่อสารใหม่ยังต่างจากในอดีต ตั้งแต่การเริ่มประเด็นที่พิธีกรรม การเสนอความคิด การรวมกลุ่ม ซึ่งสื่อใหม่ได้แสดงบทบาทหลักในการเป็นเครื่องมือตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่ง

สิ้นสุดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยจุดแข็งของการเคลื่อนไหวสื่อใหม่คือ ความรวดเร็วและประหยัดทรัพยากร

แนวคิดการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น (glocalization)

ทั้งนี้ท้องถิ่นนิยมไม่ได้มีความหมายครอบคลุมเฉพาะอาณาบริเวณในทางภูมิศาสตร์ เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการรวมกันเพราะเหตุอย่างอื่นด้วย เช่น มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความสนใจร่วมกัน มีอารมณ์ร่วมกัน มีความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน ท้องถิ่นในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นมากมาย และมีการจัดองค์กรได้เร็วกว่าท้องถิ่นแบบอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ เช่น หอการค้าไทย ชุมชน ทางด้าน วัฒนธรรม ฯลฯ ท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่ทำให้ชุมชนที่รวมตัวกันทางภูมิศาสตร์อ่อนแอลง แต่เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ จะกลับทำให้เข้มแข็งได้ เมื่อมีโลกาภิวัตน์ (globalization) มากขึ้น ความเป็นท้องถิ่นนิยม (localism) ก็มากขึ้นตามด้วย และในโลกปัจจุบันต้องคิดถึงทั้งโลก แต่เวลา ปฏิบัติการต้องปฏิบัติภายในบริบทของท้องถิ่น (Think globally, act locally) (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539, น.9-10)

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบในด้านที่เป็นปฏิริยาของสิ่งที่เราเรียกว่าโลกาภิวัตน์ (globalization) คือ เดิมทีโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางวัฒนธรรมมักถูกหมายความว่าจะทำให้วัฒนธรรมจะเป็นหนึ่งเดียวเหมือนกันทั่วโลก โดยมีใจกลางอยู่ที่ตะวันตกและขยายเข้ามา แต่ก็ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ในขณะที่เดียวกันกลับเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสดงออกซึ่ง “อัตลักษณ์ท้องถิ่น” กล่าวคือ พอคนรู้สึกที่ถูกกลืนด้วยกระแสโลก ก็อยากจะแสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นขึ้นมา เพราะฉะนั้นเราจึงพบว่า แทนที่จะเป็นวัฒนธรรมโลกเพียงหนึ่งเดียว แต่กลับกระตุ้น วัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา และหลายแห่งก็กลายเป็นการผสมผสานกัน เช่น จาก global + local กลายเป็น glocalization คือ โลกผสมผสานกับท้องถิ่น เช่น คุณต้องการที่จะแสดงออกตัวตน แต่ใน ขณะเดียวกัน ก็มี กระแสโลก เข้ามา เกี่ยว ข้อง ด้วย (อนุสรณ์ อุณ โณ , 2558, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1428048068)

การผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น หรือ glocalization มาจากการผสม คำว่า global เข้ากับ local แต่เดิมนั้น glocalization ถูกภาคธุรกิจญี่ปุ่นหยิบยืมมาใช้ในความหมายว่า การมีทัศนระดับโลกแต่ต้องนำมาประยุกต์ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นในโลกแห่งการ ผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีซึ่งมีทิศทางมุ่งสู่ตลาดโลกนั้น การนำแนวคิดการผสมผสานความเป็นโลก

กับความเป็นท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ นอกจากจะให้ความสำคัญกับสภาวะแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึงคุณลักษณะเฉพาะอันแตกต่างของผู้บริโภคในแง่ของสังคม เชื้อชาติ เพศ และภูมิภาค และยังเชื่อมโยงถึงการก่อร่างของผู้บริโภคที่นับวันจะยิ่งมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น (Robertson, 1995, p.28, อ้างถึงใน พิทยา พละพลีวัลย์, 2555, น.26-27)

จะเห็นได้ว่าความเป็นท้องถิ่นและความเป็นโลก เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่นเดียวกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ใช้ทั้งความเป็นท้องถิ่น ได้แก่ ตลาดอำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ และความเป็นโลก คือ เจ้าแม่ทับทิมพิชัยที่มีรกรากมาจากประเทศจีน ในการก่อตั้งประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ และในขณะเดียวกันก็หยิบยกความเป็นท้องถิ่นขึ้นมาเสนอ เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดท้องถิ่นนิยมและแนวคิดการผสมผสาน ความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น (glocalization) มาใช้ในการอธิบายและทำความเข้าใจการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดท้องถิ่นนิยมและการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่นอย่างไร รวมไปถึงการสร้างอัตลักษณ์และความเป็นตัวตน ด้วยการนำเสนอและสอดแทรกความเป็นท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์” ผู้วิจัยได้จำแนกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน
2. งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของคนจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย

ผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลบางส่วนที่ได้จากงานวิจัยเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

1. งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน

ปัญญา เทพสิงห์ (2543) ศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนจากรูปแบบศาลเจ้าจีนและวัดจีนในเทศบาลหาดใหญ่ จากการศึกษาพบว่า ชาวจีนเทศบาลหาดใหญ่ส่วนใหญ่ยังคงสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เช่น คติความเชื่อเกี่ยวกับหินหยาง การนับถือวิญญาณการบูชาบรรพบุรุษความเชื่อในสวรรค์ และเทพเจ้าลัทธิเต๋าซึ่งจัดพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานยังคงปรากฏในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวจีน ชาวจีนส่วนใหญ่ยังคงมีความสัมพันธ์กับแหล่งกำเนิดเดิม พวกเขาพยายามรักษามรดกทางวัฒนธรรมของบ้านเกิดและวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เคยใช้บนแผ่นดินใหญ่มาสู่แผ่นดินใหม่และถ่ายทอดสู่ลูกหลาน

เอมอร ชลพิไลพงศ์ (2545) ศึกษาการสื่อสารของชาวจีนในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างรุ่นสู่รุ่น และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมผลการศึกษามีดังนี้ รูปแบบการสื่อสารของชาวจีนในไชน่าทาวน์มี 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบเป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยตรง) โดยชาวจีนรุ่นแรกจะใช้วิธีการพูด บอกกล่าว หรือสอนโดยตรง เพื่อให้ลูกหลานได้รับรู้วัฒนธรรมจีนด้านต่าง ๆ อีกรูปแบบที่ชาวจีนรุ่นแรกที่ใช้คือ การสื่อสารแบบไม่เป็นกิจจะลักษณะ (การสื่อสารโดยอ้อม) เป็นการสื่อสารแบบไม่ได้ตั้งใจที่จะสื่อสาร โดยแสดงออกให้เห็นด้วยการทำซ้ำบ่อย ๆ หรือบางครั้งก็ไม่มี การสื่อสารใด ๆ แต่ลูกหลานจะเกิดกระบวนการเรียนรู้จนสามารถรับรู้ถึงวัฒนธรรมจีนต่าง ๆ ได้เอง

ชนาภา เมธีเกรียงไกร (2559) ได้ศึกษาการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการศึกษาพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนตลาดบ้านใหม่ส่วนใหญ่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีของบรรพบุรุษชาวจีน แต่ละรุ่นจะมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันและปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภาวะความทันสมัยที่มีผลทางความเชื่อ ค่านิยมและการปฏิบัติด้านวิธีการปลูกฝังและสืบทอดประเพณี เช่น อธิบายพูดถึงความสำคัญของประเพณี สาเหตุในการจัดไหว้ เครื่องเซ่นไหว้ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝากฝังให้สืบทอดในรุ่นต่อไป ชุมชนมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติพันธุ์ มีศาสนสถานจีนในการส่งเสริมการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี กระตุ้นและผลักดันให้เกิดจิตสำนึกแก่ลูกหลานชาวจีนแต่ละรุ่น ก่อให้เกิดความสำนึกที่จะปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งประเพณีที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษสืบต่อไป

2. งานวิจัยทางการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของคนจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย

สมบุรณ์ สุขสาราญ (2530) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีนในเขตทรงวาดและสำเพ็ง สรุปลงได้ดังนี้คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนไปสู่บุตรหลาน ในชุมชนจีน ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด แต่เยาวชนจีนมีชีวิตอยู่ในบ้านเป็นเวลาจำกัด เพราะเวลาส่วนใหญ่อยู่ที่โรงเรียนไทยและกลุ่มเพื่อน ครอบครัวจีนจึงไม่สามารถอบรมสั่งสอนวัฒนธรรมจีนให้บุตรหลานรับไปได้ทั้งหมด จะได้รับไปเฉพาะส่วนที่บิดามารดาปฏิบัติให้ตามเทศกาลและพิธีกรรมจึงปรากฏว่า ชาวจีนในรุ่นหลานส่วนใหญ่ไม่ค่อยเข้าใจถึงสาระสำคัญของเทศกาลและพิธีกรรม รวมทั้งขาดความเข้าใจลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าอย่างลึกซึ้ง จึงไม่ค่อยเคร่งครัดในการปฏิบัติตามพิธีกรรมต่าง ๆ ในวัฒนธรรมจีน ผลที่ติดตามมาอย่างหนึ่งก็คือ การปฏิบัติตามพิธีกรรมในรอบปีของจีน จะมีการตัดขั้นตอนปลีกย่อยองค์ประกอบในพิธีกรรมออกบางครั้งก็มีการเสริมขั้นตอนของการปฏิบัติพิธีกรรมของคนไทยเข้าไป ทำให้เกิดสภาพความกลืนกลายขั้นตอนบางอย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ความเชื่อทางศาสนาของชาวจีน ในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะมีความเชื่อทางศาสนาพุทธแบบเถรวาทมากกว่าขงจื้อเต๋า พุทธศาสนาแบบมหายานและการไหว้เจ้าในด้านพิธีกรรมพบว่า คนจีนส่วนใหญ่นิยมปฏิบัติตามเทศกาล ตรุษจีน แข็งเม็ง สารทจีน และไหว้ศาลเจ้าประจำปี ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพิธีกรรมและความเชื่อนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นการปรับตัวของวัฒนธรรมจีนให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ ชุมชนจีนจำเป็นต้องยอมสละพิธีกรรมบางอย่างและปรับระบบความเชื่อของตนให้สอดคล้องกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูงและต้องการความรวดเร็วในการตัดสินใจ ทำให้วิถีชีวิตคนจีนในกรุงเทพมหานคร ไม่อาจดำเนินรอยตามแบบบรรพบุรุษดั้งเดิมได้ ดังนั้น วัฒนธรรมจีนที่พบเห็นอยู่ในทุกวันนี้มีลักษณะไม่เต็มรูปแบบ การสืกร่อนของวัฒนธรรมจีนมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปและเป็นไปในแบบการกลืนกับวัฒนธรรมข้างเคียง ซึ่งถือเป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกวัฒนธรรมของโลกไม่ว่าวัฒนธรรมนั้นจะมีลักษณะเข้มแข็งเพียงใด

วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล (2553) ศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ จากการศึกษาสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีหลายลักษณะมีความยืดหยุ่นและเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีกับกลุ่มคนต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าว เป็นอัตลักษณ์ที่สร้างผ่านโครงสร้างทางสังคมความเชื่อและพิธีกรรมที่อิงกับบริบทในสังคมทั้งบริบททางวัฒนธรรม บริบททางการค้า บริบททางการเมือง หรือบริบทของการใช้ชีวิต ทั้งนี้ การสร้างอัตลักษณ์ของคนไทย

เชื้อสายจีนมีลักษณะเป็นพหุอัตลักษณ์กล่าวคือ มีทั้งอัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามจากตนเอง อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากการนิยามโดยคนกลุ่มต่างๆ อัตลักษณ์ที่ถูกคาดหวังจากสังคม โดยบางช่วง บางตอนคนไทยเชื้อสายจีนเลือกบอกว่า ตนคือคนจีนด้วยการใช้ภาษาจีน การเข้าร่วมเทศกาล วันตรุษจีนการไหว้เจ้าการถือศีลกินเจหรือการเป็นคนไทยด้วยการใช้ภาษาไทยท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยกลาง ไทย-อีสาน ไทย-เหนือ หรือการเป็นคนไทย เชื้อสายจีน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าร่วม พิธีกรรมวัฒนธรรมบรรพบุรุษจีน

สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร (2554) ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ เกี่ยวกับ ศาลเจ้าในเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด ผลการศึกษาสรุปได้ว่าความสำคัญของศาลเจ้าที่มีผลต่อ ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ

1.ด้านศาสนา ชาวจีนนั้นมีความผูกพัน ยึดมั่น และมีความเชื่อทางศาสนาอย่างมาก จึงมีการ กราบไหว้เคารพบูชาเทพเจ้าที่ตนเองนับถืออยู่เป็นประจำ การทำบุญของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร จะใช้สถานที่ ทั้งตัวศาลเจ้าและโรงเจเป็นที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งแต่ละที่มีพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ออกไป ในแต่ละศาลเจ้าเมื่อมีงานเทศกาลต่าง ๆ ก็จะเป็นที่ทราบกันดีของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณ นั้นๆ หรือที่เคยอาศัยในบริเวณนั้นๆ ว่าจะต้องมารวมตัวพบปะสังสรรค์กัน มีการจัดกินเลี้ยง โดยใช้ ศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางในการพบปะกันทุกครั้ง จึงเป็นประเพณีที่กระทำสืบทอดกันมายาวนาน

2.ด้านเศรษฐกิจ บริเวณวัดจีนและศาลเจ้าโดยทั่วๆ ไปจะมีร้านขายดอกไม้ รูปเทียน ผลไม้ซึ่ง เป็นสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการไหว้เจ้า ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า ซึ่งเป็นธุรกิจชนิดหนึ่ง ที่มีคน จำนวนมากหาเลี้ยงชีพโดยการค้าขายสิ่งของประเภทนี้ นอกจากนั้นยังมีการขายสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ ที่ทำด้วยกระดาษ เช่น เสื้อผ้า รถยนต์ ตู้เย็น บ้าน โทรศัพท์มือถือ หรืออื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งในด้าน ความเชื่อของคนจีนนั้น ญาติจะต้อง เอากระดาษเงิน กระดาษทอง หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่ทำด้วย กระดาษเผาไปให้คนตาย เพื่อให้คนตายได้นำไปใช้บนสวรรค์ จึงทำให้มีร้านค้าผลิตสินค้าเหล่านี้เพิ่ม มากขึ้น ทำให้คนกลุ่มหนึ่งสามารถดำรงชีพได้โดยการผลิตและค้าขาย สินค้าประเภทเหล่านี้

3.ด้านวัฒนธรรม ในวัดจีนและศาลเจ้าจะพบเห็นเครื่องปั้นดินเผา แผ่นป้ายจารึกไม้สลัก ภาพเขียน ภาพปักนานาชนิด ซึ่งเป็นศิลปะมรดกของจีน สิ่งของเหล่านี้ในสมัยที่ก่อสร้างศาลเจ้าแรกๆ ได้นำเข้ามาจากประเทศจีน แต่ในปัจจุบันวัดจีนและศาลเจ้าที่สร้างขึ้นใหม่ สิ่งก่อสร้างและเครื่อง ตกแต่งได้ผลิตในประเทศไทยทั้งหมด แต่การผลิตนั้น จะมีรูปแบบคล้ายแบบโบราณของจีนตามเดิม และปรับให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น จึงทำให้เห็นถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมไทยจีน ศาลเจ้าและ

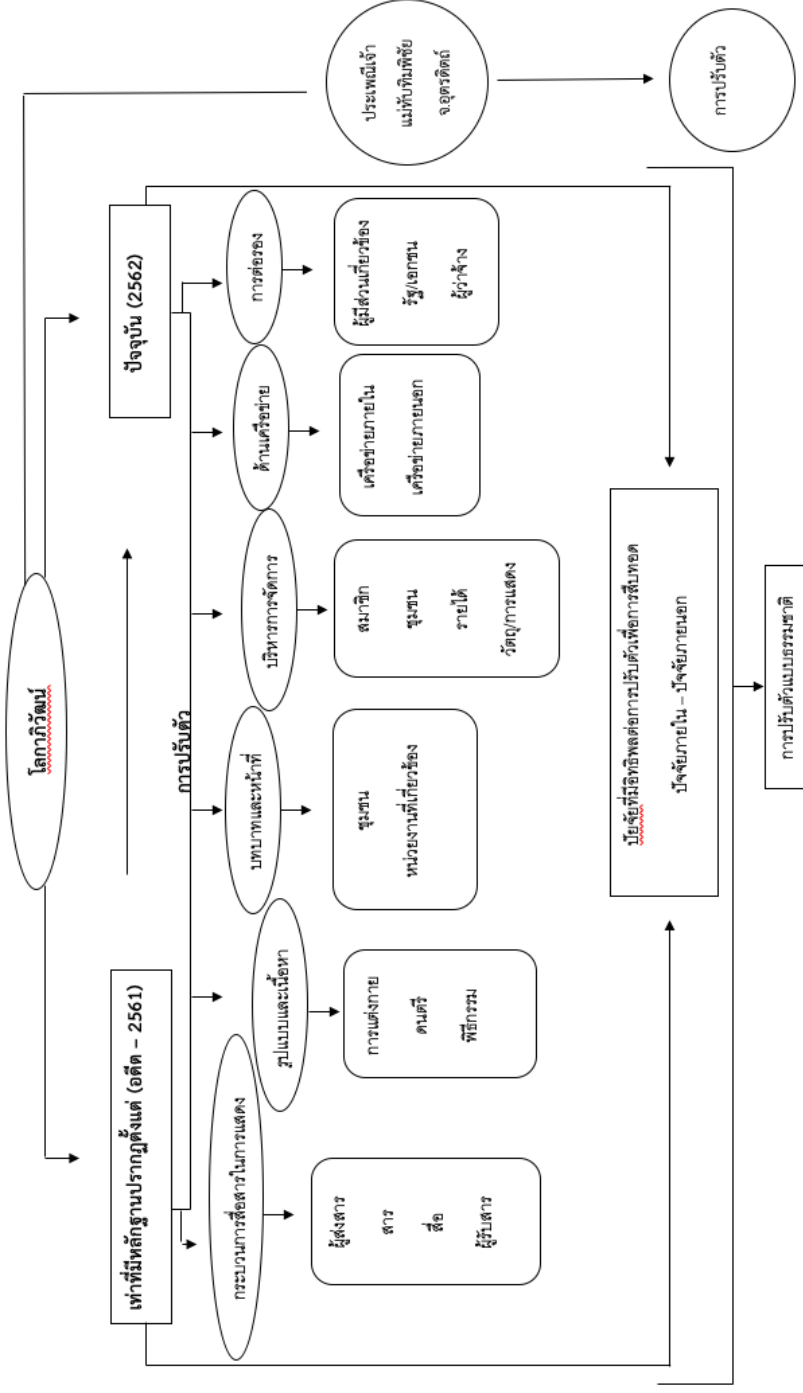
วัดจีนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นการตั้งรกรากถิ่นฐานของชาวจีนในบริเวณนั้นๆ และก่อให้เกิดเป็นชุมชนชาวจีนในเวลาต่อมา ศาลเจ้าต่างๆ ที่สร้างขึ้น โดยสมาคมท้องถิ่นใดมักจะใช้ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นนั้นๆ การตั้งศาลเจ้าจะแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของชุมชนชาวจีนในสมัยนั้นๆ โดยศาลเจ้าแต่ละที่จะบ่งบอกชาติพันธุ์ เช่น การก่อตั้งศาลเจ้าแต่จีวส่วนใหญ่ก็จะเป็นชาวแต่จีว คนจีนที่อยู่รอบๆ ศาลเจ้าจีนไหหล่าส่วนใหญ่ก็เป็นชาวจีนไหหล่า

4. ด้านปัญหาของการอนุรักษ์ศาลเจ้าซึ่ง มีหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานอนุรักษ์ของรัฐ ผู้ดูแลศาลเจ้า หน่วยงานบริหารศาลเจ้า รวมทั้งชาวจีนผู้เคารพและศรัทธาในศาสนาของจีนด้วย โดยทุกฝ่ายจะต้องมีความเข้าใจและพร้อมให้ความร่วมมือกัน จึงจะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และนำมาซึ่งการอนุรักษ์ให้และยั่งยืนต่อไปได้

หนึ่งฤทัย อินทิวรรณนธ์ (2551) ศึกษาความเชื่อของชาวพุทธไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อศาลเจ้าแม่ทับทิม เขตสามเสน จากการศึกษาสรุปได้ว่า ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวพุทธไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อศาลเจ้าแม่ทับทิม ประกอบไปด้วย ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า และการเข้าร่วม ในเทศกาลหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ทางศาลเจ้าได้จัดขึ้น เช่น เทศกาลตรุษจีน หรือแม้กระทั่งพิธีกรรมทิ้งกระจาด ภายในศาลเจ้าแม่ทับทิม เขตสามเสน มีการผสมผสานกับความศรัทธาในศาสนาพุทธตามแบบบรรพบุรุษดั้งเดิม ร่วมกับความเชื่อซึ่งเป็น ตำนานของเจ้า แม่ทับทิม โดยพูดถึงปาฏิหาริย์ และความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ ความเชื่อของผู้ที่ให้ความศรัทธาต่อศาลเจ้าแม่ทับทิมจะแสดงออกในลักษณะของการประกอบพิธีกรรม การกราบไหว้ บูชาเทพเจ้า มีการเซ่นสรวงบูชาเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา พร้อมทั้งบันดาลให้ตนมีความสุข สมหวัง และเมื่อพวกตนได้รับความสุข ความปลอดภัยแล้ว จะมีการเซ่นสรวงบูชาเพื่อขอบคุณ การกระทำดังกล่าวอาศัยพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง

สหยา สิริวิเศษ , ชิมมี อุปรา , สมยศ จันทรบุญ และคณะ (2560) ศึกษาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวจีนกับประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย : ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหายั่งยืน จากการศึกษาพบว่า ปัญหาด้านการสื่อสารสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยการเปิดใจให้กว้าง ยอมรับและเข้าใจความแตกต่าง เพื่อให้เข้าใจและเห็นคุณค่าของความหลากหลายด้านสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมทำให้ผู้สื่อสารมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนและของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมได้มากขึ้น และเป็นที่ยอมรับของสังคมโลกและอาเซียน

จากแนวความคิดจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แนวคิดเพื่อนำมาปรับใช้กับงานวิจัยของตนเอง โดยดูเรื่องที่น่าสนใจและสอดคล้อง เช่น เรื่องการสื่อสารก่อนของประเพณี การกลมกลืนด้านวัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ภาพ 7 กรอบแนวคิด

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบทอด และการปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์และเพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยศึกษาวิเคราะห์จากผู้ส่งสาร (sender) เนื้อหาสาร (message) โดยผ่านช่องทาง (channel) ในการส่งสารไปยังกลุ่มต่าง ๆ (receiver) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ อธิบาย และตีความหมายการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว โดยใช้เทคนิควิธีในการเข้าถึงข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) และการวิจัยเอกสาร (documentary analysis) โดยมีแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา คือ

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากการ ค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารงานวิชาการและ บทความจากวารสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึงกรอบแนวคิด ทฤษฎีและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในชุมชนตลาดอำเภอพิชัย ตำบลพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ และมีข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันว่าคนภายในชุมชนตลาดพิชัยเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในคุณค่า วิถีปฏิบัติ พิธีกรรมและเจ้าของประเพณีแม่เจ้าแม่ทับทิมที่เป็นประเพณีท้องถิ่น

ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมวิถีชีวิต ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย โดยทำการจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพประกอบ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

ในการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนั้นหลัก ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในครั้งแรก โดยพิจารณาจากการเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกกับผู้ที่มีบทบาทต่อพิธีกรรมในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย หลังจากนั้นใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ (Snowball technique) เพื่อทำ

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านอื่นที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เลือกมาลำดับแรก แนะนำมาซึ่งทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม อย่างครบถ้วนและครอบคลุม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่

1. รุ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและอยู่ในขบวนพิธีแห่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ตั้งแต่เด็กจนหมดหน้าที่ในขบวนแห่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยปฏิบัติมาด้วยความผูกพัน ปัจจุบันถูกแต่งตั้งจากส่วนราชการ และเป็นคณะกรรมการศาลเจ้า

1.1. คุณสมควร ชาญประสิทธิ์ผล อายุ 88 ปี

1.2. คุณไพโรจน์ ลีประเสริฐ อายุ 73 ปี

2. รุ่นที่ถูกปลูกฝังจากบรรพบุรุษ เป็นรุ่นกลางของคณะกรรมการศาลเจ้า และเป็นกำลังที่เข้มแข็งเพื่อยึดเหนี่ยวในการจัดงานแห่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ปัจจุบันถูกแต่งตั้งจากส่วนราชการ และเป็นคณะกรรมการศาลเจ้า

2.1 คุณเกรียงไกร ศรีเพชร อายุ 63 ปี

2.2 คุณไพรัตน์ อินทิม อายุ 53 ปี

2.3 คุณภพ สิทธิผล อายุ 32 ปี

3. รุ่นที่ถูกปลูกฝังจากบรรพบุรุษ ในเรื่องของการรำถวายในขบวนแห่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นอาจารย์สอนรำถวายที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ และถูกเชิญให้ไปสอนรำถวายในงานสำคัญตรุษจีน จังหวัดนครสวรรค์ ปัจจุบันถูกแต่งตั้งจากส่วนราชการ และเป็นคณะกรรมการศาลเจ้า ได้แก่ คุณสมคิด ตรงสกุล อายุ 60 ปี

4. กลุ่มราชการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ จำนวน 1 คน ปัจจุบันถูกแต่งตั้งจากส่วนราชการ และเป็นคณะกรรมการศาลเจ้า ได้แก่ ประเทือง เป่งแก้ว อายุ 34 ปี

คุณสมบัติผู้เข้ามาเป็นคณะกรรมการศาลเจ้าจะต้องเป็นลูกหลานชาวจีนเชื้อสายไหหลำ สายตระกูลต้องเป็นคณะกรรมการศาลเจ้ามาก่อน และให้เพศชายสืบสายตระกูลกรรมการศาลเจ้าก่อน เพศหญิง (หากไม่มีลูกชาย จึงรับลูกผู้หญิงเข้ามา)

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการเก็บข้อมูลประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย คือ บริเวณศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ตลาดพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

1. เครื่องบันทึกเสียง เพื่อบันทึกการสนทนาระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้วิจัย
2. กล้องถ่ายรูปและกล้องวิดีโอเพื่อบันทึกภาพและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. แบบสัมภาษณ์ (Interview guideline) เป็นแนวคำถามเพื่อใช้สัมภาษณ์เจาะลึก โดยผู้วิจัยกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า ลักษณะของคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended question) ที่สามารถยืดหยุ่นและเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่พบได้ เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องและประสบการณ์ที่พบได้อย่างเต็มที่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2 ฉบับ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มราชการ และคณะกรรมการศาลเจ้า โดยมีแนวคำถาม ดังนี้

1. แนวคำถามเชิงลึกสำหรับกลุ่มราชการ ได้แก่ เทศบาลตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วยคำถามต่อไปนี้

1.1 คำถามเกี่ยวกับความรู้เรื่องประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความ เป็นมาและมีความหมายอย่างไร วัตถุประสงค์/เป้าหมายของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย คืออะไร ปัจจุบันประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร ในอนาคตประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จะเป็นอย่างไร สิ่งต่างๆ ในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีความหมายอย่างไร ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไร และควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่ อย่างไร

1.2 คำถามเกี่ยวกับการสื่อสารในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น มีการประสานงานกันภายในหน่วยงานในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย หรือไม่อย่างไร มีการประสานงานกับคณะกรรมการศาลเจ้า หรือไม่อย่างไร และเหตุผลที่หน่วยงานราชการ เข้าไปมีส่วนร่วมกับการประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

1.3 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น ภายในหน่วยงาน องค์กรมีการพูดคุย มีการวางแผนกันเพื่อเตรียมงานในปีต่อไปหรือไม่ อย่างไร

1.4 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์กับการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง จากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่ อย่างไรบ้าง เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง

2. แนวคำถามเชิงลึกสำหรับคณะกรรมการศาลเจ้า โดยมีแนวคำถามดังนี้

2.1 คำถามเกี่ยวกับความรู้เรื่องประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีความเป็นมาและมีความหมายอย่างไร วัตถุประสงค์ เป้าหมายของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย คืออะไร ปัจจุบันประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร ในอนาคตประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจะเป็นอย่างไร สิ่งต่างๆ ในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความหมายอย่างไร ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไร และควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่ อย่างไร

2.2 คำถามเกี่ยวกับการสื่อสารในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น มีการประสานงานกันในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยอย่างไร มีการประสานกันกับกลุ่มราชการหรือไม่ อย่างไร และเหตุผลที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

2.3 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น ท่านมีการพูดคุย มีการวางแผนกันเพื่อเตรียมงานในปีต่อไปหรือไม่ อย่างไร

2.4 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์กับการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เช่น จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง จากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าและรวบรวม แนวความคิด ข้อมูลต่างๆ จากหนังสือ ตำรา เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อสืบ ประเพณี เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) ผู้วิจัยแสดงข้อมูล คำสนทนาหรือคำสัมภาษณ์จากผู้ให้ ข้อมูลหลักเป็นหลักฐานประกอบหมวดหมู่หรือกลุ่มข้อมูลที่จัดไว้ เพื่อแสดงให้เห็นหรือให้เกิดความ เข้าใจและชัดเจนมากยิ่งขึ้น และป้องกันปัญหาในด้านความมื่อคติของผู้วิจัยเอง

การสร้างความน่าเชื่อถือกับงานวิจัย

1. ความแม่นยำ

ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มราชการ และ คณะกรรมการศาลเจ้า แล้วนำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง 2 กลุ่ม มายืนยันความจริงใน ทุกประเด็น และนำไปปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและมีเนื้อหาที่ ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์

2. ความน่าเชื่อถือได้

ผู้วิจัยสร้างความน่าเชื่อถือโดยนำผลของการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการตรวจสอบภายใน และการตรวจสอบภายนอก (ประทุม ฤกษ์กลาง, 2551) ดังต่อไปนี้

2.1 การตรวจสอบภายใน

2.1.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยอย่างถูกวิธี เคร่งครัด ตลอดจนกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.2 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกเทปการสัมภาษณ์ตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูลโดย ได้มีการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค และมีการ ใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันความจริงในทุกประเด็นของข้อมูลที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ และได้นำเสนอไว้ในผลการวิจัยอย่าง ชัดเจน

2.1.3 การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญกับกรณีที่แตกต่างกันหรือกรณีที่ไม่เป็นไปตามที่ควรจะเป็น (Negative Cases) เพื่อป้องกันการอคติทั้งจากผู้วิจัย และจากผู้ให้ข้อมูล โดยในผลการวิจัยได้แสดงถึงกรณีที่แตกต่างกัน และอธิบายความแตกต่างที่ปรากฏอย่างชัดเจน

2.2 การตรวจสอบภายนอก

2.2.1 ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ตลอดกระบวนการวิจัยจาก การใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลที่ต่างกัน โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 2 ชุด เพื่อ สัมภาษณ์บุคคลุคยรวมทั้งเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ต่างกัน ทั้งด้านสถานที่ และบุคคล

2.2.2 ผู้วิจัยได้บันทึกเทปการสัมภาษณ์ตลอดการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค และวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กันเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ และค้นหาความหมายที่ยังไม่ชัดเจน หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้สะท้อนอีกครั้งเพื่อตรวจสอบว่า การตีความของผู้วิจัยมีความถูกต้องตามที่สนะของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งได้นำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลไปให้คณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อการแสดงความคิดเห็น

2.2.3 ผู้วิจัยอธิบายลักษณะทางประชากรของผู้ให้ข้อมูลโดยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจนำการศึกษานี้ไปใช้อย่างอ้างอิงได้ (Transferability) และประยุกต์ใช้ได้ (Applicability) ในบริบทอื่นที่คล้ายคลึงกัน อีกทั้งสามารถทดสอบโดยการใช้นักวิจัยอื่น หรือวิธีการเก็บข้อมูลแบบอื่น เพื่อเปรียบเทียบความขัดแย้งหรือสอดคล้องกันของผลที่ได้รับการวิเคราะห์ผลข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ในส่วนข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 2 กลุ่ม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาถอดเทป และผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกลุ่มตัวอย่าง และติดต่อผู้ให้ข้อมูลเพื่อดำเนินการขอนัดวันเวลาที่สะดวกในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

2. อ่านแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษา และเพื่อนำมาใช้ประกอบเป็นแนวทางในการตั้งคำถามเพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3. เตรียมคำถามในการสัมภาษณ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นและต้องใช้ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก และเครื่องบันทึกเสียง

4. ติดต่อกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อแนะนำตัวและสร้างความสัมพันธ์ในเบื้องต้นแล้ว ทำการนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอสัมภาษณ์

5. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยทำการถอดบทสัมภาษณ์จากเครื่องบันทึกเสียงแล้วเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์อักษร โดยแยกข้อมูลตามหัวข้อการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

6. ขึ้นสรุปและวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยนำข้อมูลและรายละเอียดที่ได้รับหลังจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาสรุปและวิเคราะห์ผลอย่างละเอียด โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาและใช้แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารที่ได้รวบรวมมาช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย เพื่อให้ผลการวิจัยมีความชัดเจนและถูกต้องยิ่งขึ้น

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบเชิงคุณภาพโดยวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์อ่านข้อมูลและทักท้วง หรือเสนอแนะข้อมูล ที่ได้มา การตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยเก็บข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากคนหลายกลุ่ม ทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับประเด็นเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ชุมชมตลาดพิชัย ประชาชนผู้มาใช้บริการกลุ่มร้านค้า เพื่อตรวจสอบข้อมูลว่าตรงกันหรือไม่ ได้แก่ ก่อนลงภาคสนามจะทำการเก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและในช่วงของการลงภาคสนาม

3. การตรวจสอบด้านข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยนำข้อมูลทั้งในรูปแบบเอกสาร ผลการสัมภาษณ์ที่บันทึก เก็บรวบรวมมาได้จากแหล่งต่างๆ ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านเวลา สถานที่ โดยตรวจสอบว่าข้อมูลเรื่องเดียวกัน ต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และจากตัวบุคคล มาสรุปรวมเปรียบเทียบความสอดคล้อง รวมทั้งเพิ่มเติมประเด็นที่สำคัญให้มีเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์และครอบคลุมประเด็นวิเคราะห์ที่กำหนด

3.1 การตรวจสอบข้อมูลด้านบุคคลแบบสามเส้า โดยตรวจสอบว่าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ข้อมูลที่ได้รับไม่มีความมั่นใจ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลโดยเปลี่ยนผู้สังเกต และตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่

3.2 การตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบันทึกพร้อมทั้งพิจารณา

กิริยาท่าทาง พฤติกรรม บรรยากาศต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อมาประกอบการแปลความหมาย ร่วมกับการถอดเทป และการบันทึกภาคสนามในหลายๆ วิธี และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ ข้อมูลโดยวิธี (Member Check) โดยนำข้อมูลที่ได้กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน หรือกลับไปถามผู้ให้ ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด เพื่อทำให้เชื่อมั่นได้ว่ารายงานการวิจัยมีข้อมูลสารสนเทศต่างๆ ที่มีความครอบคลุมเพียงพอใน การพรรณนาวิเคราะห์และอธิบายลงข้อสรุปผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา โดยการเก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ไปพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ จากการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ โดยใช้ แนวคิดและทฤษฎีมาวิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทำการจำแนกและจัดระบบ ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจถึงความหมาย และความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้วิจัย รวมทั้งเป็นการอธิบายการเกิดการ สืบทอด การดำรงอยู่และการปรับตัวของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

บทที่ 4

บริบทและการสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจังหวัดอุดรดิตถ์

การวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการศาลเจ้าทั้งหมด 3 รุ่น (ได้แก่ 1.รุ่นที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมากกว่า 40 ปี 2.รุ่นที่มีความสัมพันธ์กับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมากกว่า 30 ปี 3.รุ่นมีความสัมพันธ์กับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมากกว่า 20 ปี) และสัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการศาลเจ้า โดยใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมภาพประกอบที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัย

จากนั้นนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในบทนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 รายงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการสืบทอด และการปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุดรดิตถ์

ตอนที่ 2 รายงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

ตอนที่ 3 รายงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

ในบทนี้เป็นการเสนอบริบทหรือสภาพแวดล้อมของการสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณี เจ้าแม่ทับทิมพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลในตัวเมืองตัวพิชัยหรืออำเภอพิชัย จังหวัดจังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ของคนกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนถึงการศึกษาและการวิเคราะห์วิถีชีวิต การสื่อสาร การปรับตัว โดยการศึกษา จะช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าถึงปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ในการศึกษาและวิเคราะห์ในบทนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลอำเภอพิชัย

การศึกษาข้อมูลอำเภอพิชัย ซึ่งเป็นพื้นที่การทำงานและการจัดกิจกรรมประเพณีแม่ทัพแม่ทัพพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นบริบทที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและลักษณะการสื่อสารของกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน และคนจีน โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นต่างๆ ทั้งสิ้น 3 ประเด็น คือ

1. การตั้งถิ่นฐานและประวัติความเป็นมาของอำเภอพิชัย
2. ตำนานเมืองพิชัย
3. ความสำคัญของประเพณีแม่ทัพแม่ทัพพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ประวัติศาสตร์อำเภอเมืองชัยจังหวัดอุตรดิตถ์

จากการศึกษาแหล่งอ้างอิงด้านประวัติศาสตร์ การก่อตั้งอำเภอเมืองพิชัยนั้นมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างยาวนาน รวมทั้งเอกสารอ้างอิงมากมายหลากหลายแหล่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการทางการศึกษาข้อมูลที่มีความสอดคล้องกันของเอกสารต่างๆ แล้วจึงได้นำมาสรุปเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ของอำเภอเมืองพิชัย และนำมาเรียบเรียงในลักษณะโดยย่อดังต่อไปนี้

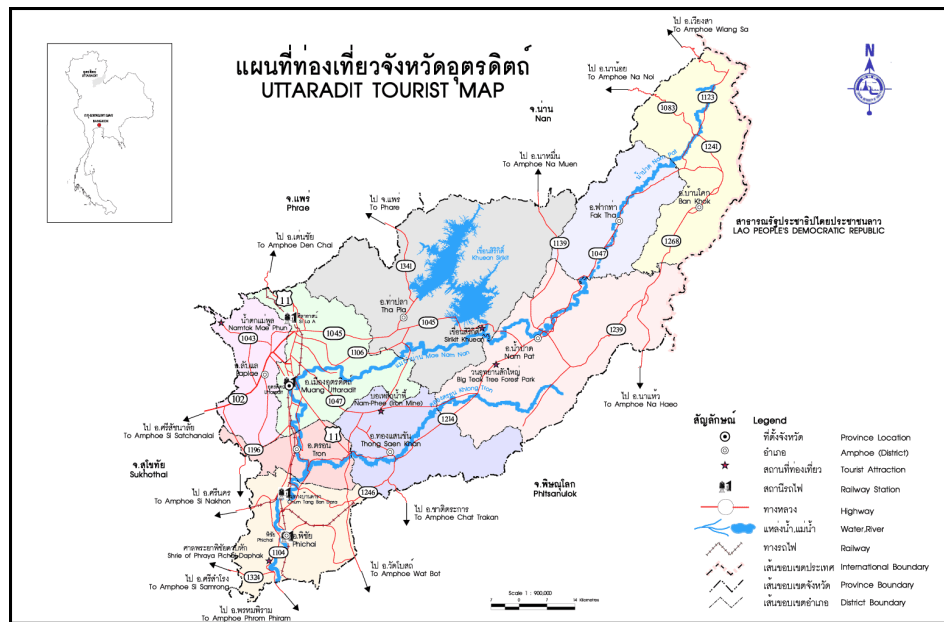
จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพ 8 แผนที่ประเทศไทย แสดงที่ตั้งจังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดอุตรดิตถ์>

แผนที่จังหวัดอุดรดิตถ์

ภาพ 9 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดอุดรดิตถ์

ที่มา : <http://www.oceansmile.com/N/Uttaradit/Ut1.htm>

แผนที่เดินดิน

ภาพ 10 แผนที่แสดงที่ตั้งที่จัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ตำบลในเมือง
อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 9 กันยายน, 2563

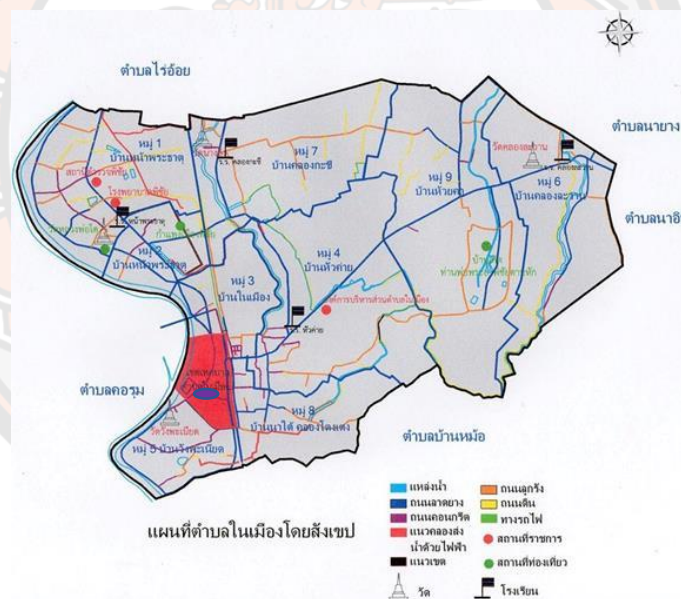
อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

1. ด้านกายภาพ

1.1 ที่ตั้งของหมู่บ้านและตำบล

ตำบลในเมือง เป็นตำบล 1 ใน 11 ตำบล ของอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ทางตอนกลางทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอพิชัย ห่างจากที่ว่าการอำเภอพิชัยเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลไร่อ้อย	อำเภอพิชัย	จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านหม้อ	อำเภอพิชัย	จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลนาอิน และตำบลนายาง	อำเภอพิชัย	จังหวัดอุตรดิตถ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลคอหมู	อำเภอพิชัย	จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาพ 11 แผนที่แสดงที่ตั้งที่จัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ตำบลในเมือง
อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา : <http://www.naimuangphichai.go.th/e11.htm>

ตราประจำอำเภอพิชัย

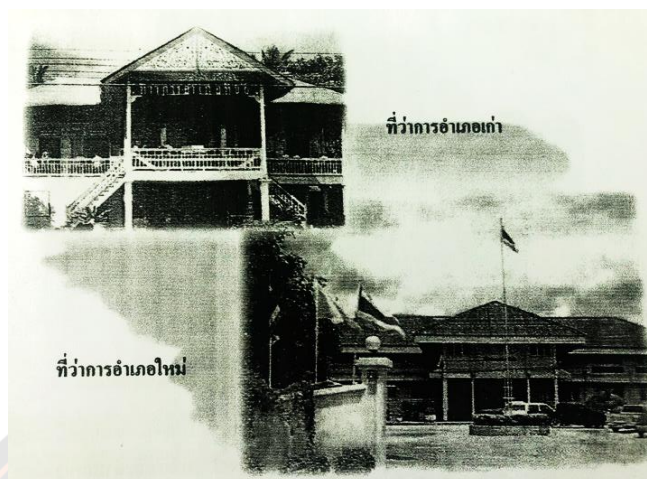
ภาพ 12 ตราประจำอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่มา : หนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นอำเภอพิชัย , น.9

เมื่อราวพ.ศ. 2483 ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีดำริให้มีการออกแบบตราประจำจังหวัดต่างๆ โดยนำโบราณสถานหรือวัตถุโบราณที่สำคัญของและจังหวัดให้เป็นที่ยึดตราประจำจังหวัดอุตรดิตถ์ออกแบบครั้งแรกโดยพระพรหมพิจิตร เขียนลายเส้น โดยนายอุเทน เศวคมาลย์ โดยทำเป็นรูปมณฑปประดิษฐานพระแท่นศิลาอาสน์ ต่อมาทางราชการได้เพิ่มรายละเอียดด้วยทำรูปครุฑ ซึ่งเป็นตราแผ่นดินและลวดลายนกประกอบไว้พร้อมทั้งเพิ่มตัวอักษรอุตรดิตถ์เข้าไปในตราประจำจังหวัดด้วย

ส่วนตราอำเภอพิชัยออกแบบครั้งแรกเมื่อใดและใครเป็นผู้ออกแบบนั้นยังไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน ในขณะที่ออกเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอพิชัย ของศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพิชัย ปรากฏตราอำเภอพิชัยเป็นรูปดาบไขว้ ดาบข้างหนึ่งหักทับด้วยหมวกทรงประพาสอยู่ในวงกลมมีลายไทยอยู่ด้านบน และมีคำว่าอำเภอพิชัยอยู่ด้านล่าง ซึ่งหมายถึงสัญลักษณ์แบบและหมวกของพระยาพิชัยดาบหักวีรบุรุษผู้ถือกำเนิดบนแผ่นดินเมืองพิชัยแห่งนี้ ปัจจุบันตราประจำอำเภอพิชัยไม่มีใครเป็นที่รู้จักในส่วนราชการอำเภอพิชัย เพราะถ้าเป็นนายอำเภอพิชัยจะใช้ตราสิ่งประทับ ส่วนหนังสือราชการที่ออกจากอำเภอจะใช้ตราครุฑ (หนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นอำเภอพิชัย , น.9)

การตั้งถิ่นฐานและประวัติความเป็นมาของอำเภอพิชัย

ภาพ 13 ที่ว่าการอำเภอในอดีตและปัจจุบัน

ที่มา : หนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นอำเภอพิชัย , น.10

ประวัติความเป็นมา

ตำบลในเมือง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ทางด้านทิศเหนือ ห่างจากอำเภอพิชัยประมาณ 2 กิโลเมตร มีแม่น้ำน่านไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตกของตัวเมือง ในสมัยโบราณมีกำแพงเมืองสองชั้นและคูน้ำหนึ่งชั้น ตำบลในเมืองเป็นเมืองพิชัยโบราณที่ปรากฏชื่อในเอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น พงศาวดาร และบันทึกชาวต่างชาติที่มีอายุร่วมในสมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงเมืองพิชัยแสดงให้เห็นว่า “เมืองพิชัย” เป็นเมืองที่สำคัญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 และตำบลในเมืองที่เป็นเมืองเก่าพิชัยปัจจุบันยังมีโบราณสถานที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ เช่น วัดหน้าพระธาตุ กำแพงเมืองพิชัย อนุสรณ์สถานบ้านเกิดพระยาพิชัยดาบหัก กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งตำบลในเมือง ที่อยู่ในเขตปกครองของอำเภอพิชัย และได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านหน้าพระธาตุ (บ้านหัวเตือและซอยตาเสือในอดีต)
- หมู่ที่ 2 บ้านหน้าพระธาตุ (ตั้งอยู่หน้าองค์พระบรมสารีริกธาตุของวัดหน้าพระธาตุ)
- หมู่ที่ 3 บ้านในเมือง (บ้านหาดกรวดในอดีต)
- หมู่ที่ 4 บ้านหัวค่าย (เคยเป็นค่ายทหารของพระยาพิชัยดาบหักในอดีต)
- หมู่ที่ 5 บ้านวังเพนียด (อยู่บริเวณทุ่งทะเลหญ้า มีวัดต้นมะขามเป็นสถานที่สำคัญ)
- หมู่ที่ 6 บ้านคลองละวาน
- หมู่ที่ 7 บ้านคลองกะชี
- หมู่ที่ 8 บ้านนาใต้คลองโตงเตง
- หมู่ที่ 9 บ้านห้วยคา (บ้านห้วยซึ้งในอดีต)

“องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง” มีวิวัฒนาการมาจากสภาตำบล เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายที่จะกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ประชาชนให้มากขึ้นจึงได้พิจารณาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับ “สภาตำบล” เสียใหม่ และได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยให้มีการยกฐานะสภาตำบลที่มีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็นองค์กรปกครองรูปแบบใหม่เรียกว่า “องค์การบริหารส่วนตำบล” องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้ประกาศใน

ราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2539 และใช้เป็นศูนย์กลางพัฒนาในเขตตำบลในเมือง (องค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์)

ตำนานเมืองพิชัย

เมืองพิชัยเป็นเมืองเก่ามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา หรืออาจจะก่อนหน้านั้น และยังมีความสำคัญอีกประการ 1 คือ เป็นบ้านเกิดของพระยาพิชัยดาบหัก วีรบุรุษผู้กล้าในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างเมืองพิชัยและสร้างขึ้นในสมัยใด มีเพียงตำนานเล่าขานกันต่อๆ มา ซึ่งปรากฏในพงศาวดารหลายฉบับ มีตำนานหนึ่งเล่าขานกันว่า พระอภัยคามาณี เจ้าผู้ครองนครศรีสัชชนาลัย เมื่อครั้งยังไม่ได้เสวยราชสมบัติ มีพระราชบุตรที่เกิดกับนางห้ามนางหนึ่งว่าเจ้าอรุณ เมื่อพระอภัยมณีเสด็จขึ้นของราชย์แล้ว ทรงมีพระราชบุตรกับพระมเหสีอีก 2 พระองค์พระนามว่า เจ้าฤทธิกุมาร 1 เจ้าสุกกุมาร 1 เมื่อพระอภัยคามาณีทิวงคต เจ้าอรุณได้ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระบิดาทรงพระนามว่า พระอรุณราชรวงเจ้าต่อมาเจ้าเมืองเชียงใหม่ทิวงคต ไม่มีราชบุตรครองราชย์สมบัติ มีแต่พระราชบุตรกำลังรุ่นองค์หนึ่ง บรรดาเสนาอำมาตย์เมืองเชียงใหม่จึงปรึกษากัน เห็นสมควรว่าจะส่งราชทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการ นำมาถวายพระอรุณราชรวงเจ้า เพื่อทูลขอพระฤทธิกุมารอนุชาไปเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองเชียงใหม่และให้อภิเษกกับพระราชบุตรเจ้านครเชียงใหม่ พระอรุณราชรวงเจ้าดีพระทัยยิ่งนัก ได้เสด็จขึ้นนครเชียงใหม่ไปพร้อมกับพระอนุชา และได้กระทำการพิธีราชาภิเษกเป็น พระยาฤทธิราชสุริยวงษ์ ครองนครเชียงใหม่ เสร็จพระองค์เสด็จกลับเมืองศรีสัชชนาลัย ต่อมาทรงปรารถนาถึงพระสุกกุมารอนุชา องค์น้องว่า ไม่มีนครใดที่จะให้พระสุกกุมารอนุชาไปครอง ทรงพระดำริเห็นควรให้อนุชาเสด็จไปเที่ยวเลือกหาสถานที่เอาตามพอพระทัยเมื่อตกลงพระทัยแล้ว จึงมีรับสั่งให้พระสุกกุมารทราบตามราชประสงค์ ดังนั้นพระอนุชาจึงเสด็จออกไปเที่ยวเลือกภูมิประเทศเพื่อสร้างนครใหม่ เมื่อเลือกสถานที่เหมาะสมได้แล้ว จึงเสด็จกลับมาทูลพระอรุณราชเจ้าว่า เมื่อพระองค์ทรงทราบจึงยกพลโยธาเสด็จถึงภูมิประเทศนั้น ให้ระดมพลสร้างกำแพงเมืองและโปรดให้สร้างตำหนักใหญ่น้อยจนสำเร็จ แล้วโปรดให้พระอนุชาอยู่ครองเมืองนั้น ตั้งนามเมืองให้ว่า “เมืองพีไช้” ต่อมากลายเป็นเมือง “พิไชย” หรือเมืองพิชัย (อำเภอพิชัยในปัจจุบัน) ฝ่ายนครศรีสัชชนาลัย เมื่อพระอรุณราชรวงเจ้าทรงทิวงคตลง ได้อัญเชิญพระสุกกุมาร พระอนุชาผู้ครองเมืองพีไช้หรือเมืองพิชัย เสด็จไปครองเมืองศรีสัชชนาลัยสืบต่อไป ทรงพระนามว่า พระสุจราชเจ้า เมืองพิชัยจึงไม่มีเจ้าผู้ครองนครตั้งแต่นั้นมา คงมีเพียงเสนาอำมาตย์ที่ไว้วางใจพระราชหฤทัยอยู่ครองเมืองต่างพระเนตรระระกรรมเท่านั้น (หนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นอำเภอพิชัย , น.16)

ความสำคัญของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ชาวจีนไหหลำที่เดินทางมาค้าขายยังประเทศไทยจะนำเรือบรรทุกสินค้าขึ้นไปขายยังภาคเหนือโดยอาศัยแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วแยกเข้าสู่ลำน้ำปิง และน่าน ซึ่งทางฝู่งแม่น้ำน่าน จะสิ้นสุดที่บ้านท่าอิฐ (ปัจจุบันคือจังหวัดอุตรดิตถ์) เมื่อจำหน่ายสินค้าหมดแล้วก็จะบรรทุกเอาข้าวเปลือกหรือพืชไร่ต่างๆ บรรทุกล่องเรือกลับไป จำหน่ายยังกรุงเทพฯ

จากการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนไหหลำสามารถอธิบายด้วยแนวคิดวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) ได้ว่า ชาวจีนไหหลำที่อพยพมายังจังหวัดอุตรดิตถ์ ได้ใช้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เป็นกิจกรรมที่ยึดเหนี่ยวชาวจีนไหหลำ รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนในเวลาต่อมาให้ยังคงรักประเพณีวัฒนธรรมของจีน ใช้กิจกรรมแม่เจ้าแม่ทับทิมเป็นกิจกรรมเสริมสร้างสามัคคีของกลุ่มชนชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์ด้วย

เมืองพิชัยเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่แห่งหนึ่งทางภาคเหนือ ชาวจีนไหหลำจะมาแวะพักเป็นประจำ ทั้งขาขึ้นและขาล่อง เพื่อจำหน่ายสินค้า และซื้อพืชไร่ ซึ่งในวันหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2419 เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำก็ไหลเข้าเต็มพื้นที่คลองในบุงเมืองพิชัยมีเรือบรรทุกสินค้าเข้ามาตามคลองและจอดเทียบท่าที่นี่เพื่อจำหน่ายสินค้า ซึ่งบรรทุกละเลาะกันเป็นกลุ่มจำนวนหลายลำ และเมื่อถึงกำหนดที่จะต้องออกเรือ ปรากฏว่า มีเรือลำหนึ่งเกยตื้นไม่สามารถแล่นออกไปได้ แม้จะให้คนช่วยกันถ่อ ช่วยกันดันเรือก็ไม่เคลื่อนออกไปบนเรือลำนั้นเป็นที่ประดิษฐานของเทวรูปเจ้าแม่ต๋วยบ้วย ซึ่งเจ้าของเรือนำมาด้วยจากประเทศจีน บรรดาคนพิชัยเมื่อเห็นดังนั้นจึงแนะนำให้เจ้าของเรือ จุฑฐูปบอกกล่าวต่อองค์เจ้าแม่ทับทิมว่า หากเจ้าแม่ประสงค์จะพักอยู่ที่เมืองพิชัย ไม่อยากเดินทางเร่ต่อไปอีก ก็ขอให้เรือเคลื่อนออกไปได้โดยสะดวก แล้วลูกหลานจะสร้างศาลให้อยู่ที่เมืองพิชัย เมื่อจบคำอธิษฐานราวกับปาฏิหาริย์ก็บังเกิดเรือสามารถออกจากฝู่งได้โดยใช้คนเพียงไม่กี่คนในการถ่อเรือ เจ้าของเรือจึงต้องอัญเชิญเทวรูปเจ้าแม่ลงจากเรือบรรดาชาวเรือ และชาวพิชัยจึงพร้อมใจกันสร้างศาลให้เป็นที่ประดิษฐานอยู่ในบุงริม่านนับตั้งแต่นั้นมา

ชาวจีนไหหลำที่เดินทางมาค้าขายก็เริ่มตั้งรกราก อยู่ที่เมืองพิชัยมากขึ้น ศาลเจ้าที่อยู่ริมแม่น้ำน่าน เมื่อถึงฤดูน้ำเข้าท่วมพื้นที่นั้น การไปเช่นไหว้ก็ลำบากชาวและชาวเมือง พิชัยจึงคิดขยับขยาย โดยย้ายศาลขึ้นมาอยู่บนที่สูง น้ำท่วม (พื้นที่ศาลในปัจจุบัน) ซึ่งก่อนที่จะมีการย้ายศาลขึ้นมาก็มีเรื่องราว ปาฏิหาริย์เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น ตอนที่จะมีการรื้อศาลขึ้นมาสสร้างใหม่ คณะกรรมการไม่ได้มีการถามเจ้าแม่ก่อนว่าจะให้รื้อถอนเมื่อไหร่ เวลาไหน เมื่อช่างไม้ไปรื้อศาล ก็มีมดแดงไฟซึ่งไม่รู้ว่ามีมาจากไหนขึ้นมาอยู่บนศาลเจ้าเต็มไปหมดจนช่างไม้ไม่สามารถทำงานได้

คณะกรรมการศาลเจ้าจึงได้จัดรูปบอกกล่าวและขอขมาต่อองค์เจ้าแม่พร้อมทั้งสอบถามวันเวลา ผ่านการเสี่ยงทายปวงปวย เมื่อได้วันและเวลาที่เหมาะสมในการรื้อถอนแล้วมดแดงไฟก็หายไปหมดสิ้น อีกทั้ง การรื้อถอนก็ทำได้โดยสะดวก ไม่เกิดอุปสรรคอันใดนี่จึงเป็นเครื่องเตือนใจบรรดาลูกหลาน และคณะกรรมการเสมอมาว่า จะทำการใดที่ เกี่ยวข้องกับศาล จำเป็นต้องขอขมา และสอบถามความต้องการของเจ้าแม่ก่อนทุกครั้ง เมื่อรื้อศาลหลังเก่าแล้ว การจะหาช่างไม้ฝีมือดีมาสร้างศาลเจ้าใหม่นั้น ก็ทำได้ยาก เพราะในสมัยก่อนเมืองพิชัยก็เป็นพื้นที่ที่มีการก่อสร้างอาคารสถาปัตยกรรมในแบบจีนบ่อยครั้ง แต่ก็เกิดเรื่องราวว่า อัศจรรย์มีช่างไม้ชาวจีนไหหลำที่วาระเป่ามาหางานทำที่เมืองพิชัย โดยที่ไม่มีใครติดต่อไป

เรื่องประหลาดอีกเรื่องหนึ่งเมื่อตอนสร้างศาลใหม่ ปรากฏว่า มีคนร้ายมาขโมยไม้กระดานไป 1 แผ่น โดยที่ไม่รู้ว่าใคร เจ้าแม่ก็เข้าประทับทรงคนเฝ้าศาลชื่อช่วง วิ่งออกไปจากศาล สักครูก็แบกไม้กลับมาที่ศาลแล้วทิ้งไว้ยังที่เดิม และเจ้าแม่ก็ออกจากร่างไปโดยไม่พูดอะไร หลังจากนั้นไม่นานเงินค่าใช้จ่ายในการสร้างศาลมีจำนวนไม่พอ และยังมีช่างอีกมากเจ้าแม่ก็ลงประทับทรงอีกแล้วบอกให้กรรมการศาลไปซื้อหอยที่กรุงเทพฯ ซึ่งสมัยนั้นเป็นหอย.ข.โดย ก เจ้ามือหอย คือ กอฮงยี่ (ศาลยี่กอฮง ปัจจุบันตั้งอยู่บน ส.น.พลับ พลไชย) โดยเจ้าแม่ได้บอกให้ซื้อตัวอักษรใด ปรากฏว่าทุกครั้งที่ไปซื้อ ก็ถูกหอยจนได้เงินมามากพอสมควร แต่ก็ยังไม่พอค่าใช้จ่ายในการสร้างศาล ต่อมาเจ้าแม่ก็ประทับทรงอีก และเมื่อไปซื้อหอยเจ้ามือหอยรู้ว่า เป็นคณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมาซื้อ ก็วางแผนโดยการเก็บตัวอักษรที่เจ้าแม่บอกให้ไปซื้อนำไปซ่อนไว้ จนเมื่อใกล้เวลาหอยออกอยู่ดีๆ ยี่กอฮงก็เกิดปวดท้องอย่างรุนแรงไม่สามารถออกหอยได้ จนลูกชายต้องมาออกหอยแทน เมื่อไปถึงโต๊ะก็เปิดลิ้นชักดูเห็นตัวอักษรที่ยี่กอฮงซ่อนไว้ลูกชายเข้าใจผิดคิดว่ายี่กอฮงจะให้ออกหอยเลขนี้ จึงนำตัวอักษรนั้นไปใส่กล่องอีก ปรากฏว่าเลขหอยก็ออกตัวเลขที่ให้มาอีกตามที่เจ้าแม่ทับทิมได้บอกมาผ่านร่างทรง โดยมีหลักฐานจารึกบนผนังไม้ของศาลไว้ว่าการสร้างศาลเป็นเงินที่ได้มาจากการซื้อหอย และเรื่องนี้ก็เป็นที่กล่าวขานกันอย่างมากในหมู่ชาวจีนไหหลำที่อาศัยบริเวณศาลเจ้าแม่ทับทิมเชิงสะพานซังฮี้ กรุงเทพมหานคร

ดูเหมือนว่าปาฏิหาริย์เกี่ยวกับโชคลาภของเจ้าแม่จะมีมาอย่างต่อเนื่องแบบไม่ขาดสายชาวพิชัยหลายรุ่นต่อหลายรุ่นต่างก็ได้รับ มงคลนี้จากเจ้าแม่มาโดยตลอด ใครมีเรื่องทุกข์ร้อนใจ ขัดสนในเรื่องเงิน ทอง เจ้าแม่ก็ประทานความช่วยเหลือ (ปภพ สิทธิผล , 2558)

การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมไทยเงินบนผืนแผ่นดินอุตรดิตถ์

ประเพณี และเทศกาลมีความสำคัญต่อชีวิตของคนในฐานะที่เป็นเสมือนจุดรวมของความเชื่อที่ออกมาในรูปของพิธีกรรมและความสนุกสนานรื่นเริงของคนในสังคม พิธีกรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นสื่อความเข้าใจของชุมชนที่มีคติความเชื่อคล้ายคลึงกัน หรืออย่างเดียวกันและแสดงออกโดยสัญลักษณ์ที่มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง พิธีกรรมจะเป็นสื่อที่ช่วยให้กลุ่มคนสามารถเข้าใจสัมพันธ์ที่คนในกลุ่มหรือในสังคมมีต่อกันในลักษณะต่าง ๆ และเป็นใยสัมพันธ์ที่แสดงออกถึงลักษณะร่วมกันของกลุ่มคนหรือสมาชิกในสังคมทั้งด้านความเชื่อและความรู้สึกนึกคิด ด้วยลักษณะดังกล่าวพิธีกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมที่เชื่อและปฏิบัติพิธีกรรมอย่างเดียวกัน ความผูกพันนี้อาจเป็นได้ทั้งพลังที่ยุติความขัดแย้งภายในสังคม หรืออาจจะเป็นพลังเพื่อรักษาเอกภาพของชุมชนหรือสังคมของตนไว้ บทบาทและหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของพิธีกรรมคือเป็นกลไกสำคัญของการรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชนและสร้างสัมพันธ์ของชุมชน ถ้าปราศจากพิธีกรรมแล้วสังคมอาจจะไม่มีลักษณะเป็นสังคมที่สมบูรณ์ (ชนาภา เมธีเกรียงไกร , 2559)

พิธีกรรมและการประกอบพิธีกรรมมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่เมื่อสังคมได้พัฒนาและมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น หรือมีการจำแนกบทบาทและหน้าที่มากขึ้นจนมีผลให้บรรทัดฐานทางสังคมจารีตนิยมอ่อนแอ และต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในกรณีเช่นนี้บทบาทของพิธีกรรมจะอ่อนพลังลง ในทางตรงกันข้ามถ้าการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเมืองหรือเศรษฐกิจภายในสังคม ไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่ออย่างรุนแรง จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมและความสัมพันธ์ภายในของสังคมหรือกลุ่มชนนั้น ๆ ความต่อเนื่องของการปฏิบัติตามพิธีกรรมจะยังคงมีความสำคัญและยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในสังคมนั้น (สมบูรณ์ สุขสำราญ , 2557)

ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนใน ชุมชนตลาดพิชัย มีการยอมรับวัฒนธรรมประเพณีของคนไทยและของคนจีน และยังคงไว้ซึ่งความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีแบบจีน โดยยึดถือที่นำมาผสมผสานกัน มีการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือเทศกาลของไทยมากขึ้น ตลอดทั้งปี ชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดพิชัย จึงมีการเข้าร่วมทั้งเทศกาลวันสำคัญของชาวจีนที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเทศกาลของไทย มีการทำพิธีทางศาสนาที่ศาลเจ้า เข้าร่วมทำบุญตักบาตรในวันสงกรานต์หรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น แต่ศูนย์กลางของความเชื่อส่วนใหญ่ของชาวชุมชนก็คือ ศาลพระยาพิชัยดาบหัก

และศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ซึ่งศาลทั้งสองแห่งนี้ค่อนข้างมีอิทธิพลทางด้านความเชื่อของชาวชุมชน โดยเป็นผู้ปกป้องรักษาคุ้มครองชุมชนให้ปลอดภัย เป็นสิริมงคล ทำมาค้าขึ้น

เจ้าแม่ทับทิมพิชัยหรือเจ้าแม่ต๋วยบัว (水尾聖娘) เทพองค์ประธานของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยเทพยุคดาผู้บันดาลความสำเร็จให้กับชาวเมืองพิชัยและชาวเมืองใกล้เคียงมาตลอดระยะเวลากว่า 144 ปี (พ.ศ.2558) (ปกพ สิทธิผล, 2558) ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเป็นที่เลื่องลือ สร้างแรงศรัทธาให้กับลูกหลาน เห็นได้จากการจัดงานประจำปีลูกหลานชาวเมืองพิชัย ทั้งที่พำนักอยู่ที่อำเภอพิชัย และลูกหลานที่แยกย้ายถิ่นฐานต่างก็กลับมาสนองพระคุณเจ้าแม่ด้วยการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ในทุกครั้ง

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์

ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อบูชาเจ้าแม่ทับทิมและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ โดยเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ สืบหาที่มาเมื่อ 148 ปีก่อน (พ.ศ.2563) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความกตัญญูตเวทีที่เจ้าแม่ทับทิมคอยปกป้องรักษาชุมชนตลาดพิชัย จากเหตุร้ายต่างๆ

“ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยคนจีนชาวไหหลำ อพยพเข้ามาในประเทศไทย ต่อมาได้มีการยึดอาชีพค้าขายที่ถนัดตามถนัด ไปตามสายน้ำต่างๆ โดยเฉพาะแม่น้ำน่าน ต้องผ่านท่าสำคัญคือเมืองพิชัย ต่อมาได้มาตั้งหลักแหล่งที่เมืองพิชัย และนำรูปเคารพคือองค์เจ้าแม่ทับทิม ขึ้นประดิษฐานบนศาลที่ช่วยกันสร้าง ณ ริมแม่น้ำน่านฝั่งตะวันออก และได้สืบสานประเพณีดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติ”

วรพรรณ สุวรรณชื่น สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“ได้ยินได้ฟังมาว่า ไฟไหม้ตลาดพิชัย เจ้าแม่เลยประทับร่างทรงคนเพื่อช่วยเหลือ ในตลาดพิชัยเลยมีความเชื่อว่า ถ้าเอาเจ้าแม่มาโปรตุ๊กหลานในตลาด จะทำให้ปัญหาที่มีคลี่คลาย อยู่เย็นเป็นสุข เลยมีการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานีมาโดยตลอด เพราะเชื่อว่าอนุภาพเจ้าแม่จะทำให้ตลาดพิชัยอยู่เย็นเป็นสุข”

ประเทือง เป่งแก้ว สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

คุณค่าทางวัฒนธรรม

พิธีกรรมในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี มีการแห่เทพเจ้า คือการอัญเชิญองค์เทพเจ้าออกจากศาลเจ้าประดิษฐานในเกี้ยว เพื่อออกแห่ไปตามชุมชน รับเรื่องร้องเรียนต่างๆ เพราะในความเชื่อของชาวจีน ศาลเจ้าก็เปรียบเสมือนศาลพิพากษาคดีในการรับเรื่องร้องเรียน สังเกตได้จาก การที่ภายในศาลเจ้าทุกๆ ที่ มักจะมีการตั้ง "กลองร้องทุกข์ หรือระฆัง" เพื่อใช้ในการตีร้องเรียนให้เทพเจ้ารับรู้คำร้อง ดังนั้นในการเชิญเทพเจ้าออกแห่แต่ละครั้งจึงมีการอัญเชิญเครื่องสูง สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงศาสตราวุธต่างๆ เพื่อแสดงถึงแสนยานุภาพและอำนาจของเทพเจ้าองค์นั้นๆ (เช่นเดียวกับกรณีของพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ตามคติของราชสำนักไทย มักจะมีการอัญเชิญศาสตราวุธต่างๆ ออกร่วมกระบวนด้วย) ซึ่งพิธีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย เดิมจะจัดขึ้นทุกๆ 4 ปี ภายหลังมีการปรับเปลี่ยนเป็นทุกๆ 3 ปี โดยในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่มีคตินิยมมาจากการที่จักรพรรดิจีนในอดีตหรือขุนนางชั้นสูงที่มีอำนาจในการตัดสินคดีความออกเยี่ยมเยียนราษฎร รับเรื่องราวร้องทุกข์ และสามารถเปิดศาลในการตัดสินคดีความได้ในทันที (ตัวอย่างเช่น กรณีของเปาบุ้นจิ้น ตามบันทึกของเอกสารราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง ในการออกกว่าราชการตามหัวเมือง) เนื่องจากมีตราอาญาสิทธิ์พระราชทานที่ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิและอาวุธในการลงโทษมาด้วย ดังนั้น ในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่เพื่อโปรดราษฎร มักจะต้องมีเครื่องประกอบต่างๆ คล้ายกับการจำลองการออกกว่าราชการ

พิธีกรรมในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี เป็นวัฒนธรรมของชาวไทหล้าที่เป็นไทหล้าแท้ๆ ที่ยังคงอยู่ปฏิบัติสืบทอดมายาวนานจนถึงปัจจุบัน และยังคงวางแผนที่จะสืบทอดต่อไปเรื่อยๆ เพื่อแสดงถึงความเคารพนับถือ ที่เจ้าแม่ปกป้องรักษาลูกหลานชาวพิชัย จังหวัดอุดรธานี ให้อยู่เย็นเป็นสุข รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง พิธีกรรมเหล่านี้นับเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้วัฒนธรรมและประเพณีของชาวจีนในชุมชนตลาดพิชัยยังคงอยู่ ซึ่งตลาดพิชัยมีทั้งคนจีน และคนไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ค่อนข้างมาก หากบริเวณตลาดพิชัยไม่ได้มีสิ่งแวดล้อม ประเพณี หรือพิธีกรรมจีนเหล่านี้ โอกาสที่ชาวบ้านตลาดพิชัยจะปรับตัวเข้าหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นไทยก็ค่อนข้างสูงและจะถูกกลืนหายไปตามเวลา ซึ่งการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย ทุกปีจะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสำนึกรักในต้นตระกูลและบรรพบุรุษของตน ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นจีน และอนุรักษ์ความเป็นจีนให้ดำรงอยู่สืบนาน

คุณค่าทางสังคม(ทำให้คนรู้จักการแบ่งปัน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน)

ก่อนจะจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ จะมีการเตรียมงานโดยคณะกรรมการศาลเจ้า ซึ่งคณะกรรมการศาลเจ้าจะเชิญชวนคนในตลาดพิชัยมาช่วยเหลืองานแม่เจ้าแม่ การช่วยเหลืองานจะถูกปลูกฝังให้คนที่มาช่วยเหลืองานเป็นคนดี เห็นคุณค่าความสำคัญของการทำกิจกรรม หรือประเพณี พิธีกรรมที่ทำร่วมกัน มีความภาคภูมิใจในการร่วมประเพณี เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ มีจิตใจช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงกล่าวได้ว่า ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยเป็นวัฒนธรรมที่ควรค่าต่อการรักษาและมีคุณค่าทางด้านสังคม นอกจากจัดประเพณีเพื่อเคารพสิ่งศักดิ์แล้ว ยังก่อให้เกิดความรัก ความเมตตา รู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้ออาทร

“ประชาชนในพื้นที่จะรู้ว่าถึงวาระการสมโภชแล้วแล้วก็มีคณะกรรมการอยู่ชุดหนึ่ง คณะกรรมการจะคอยปรึกษาหารือ แล้วก็มีการประชาสัมพันธ์บอก แต่ส่วนใหญ่จะรู้จักกันเอง ถ้าถึงเดือนสิบของจีน ปฏิทินจีน บางปีก็ตรงวันลอยกระทง มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เคยมาช่วยงานอยู่แล้ว พวกนี้เขาจะรู้อยู่แล้วว่าคนนี่ไปติดต่อ คนนี้เตรียมไปซื้อของเช่นไหว้ ลูกหลานขอเข้ามาช่วยเอง สมศรีใจเองเต็กน้อยตัดชุด แต่ชุดแต่งงานมากันเอง ลูกหลานจะเข้ามาอยู่ในขบวนแห่รำด้วยบ้าง หาบกระเช้าบ้าง ชิม้า ถือธง ถือป้าย คือเข้ามามีส่วนร่วมในขบวน”

ธวัชชัย ตัณติกุล สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“มีโรงเรียนเข้ามาช่วย อบต จังหวัดอื่นที่มีศาลเจ้าแม่ทับทิม บางครั้งเขาก็มาช่วย เอ็งกของแต่จิว ก็มาร่วมด้วย เราก็ไม่ได้ถือศาสนาเราไม่ได้แบ่งพักแบ่งพวก มีทั้งไหหลำ แต่จิว ทั้งแคะ ะไรแบบนี้ อดีตจะมีแต่คนของเรา แต่ปัจจุบันก็เอาเอ็งกของนครสวรรค์มาร่วมด้วย”

เกรียงไกร ศรีเพชร สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“การประสานงานในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ อดีตจัดกันเองในกลุ่มชาวจีนไหหลำ ต่อมา มีชาวจีนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยด้วย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋ว และฮากกา เป็นต้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในประเพณี และต่อมามีชาวไทยทั้งเชื้อสายจีนและไทยแท้เข้าร่วมมากขึ้น”

วรพรรณ สุวรรณชื่น สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

ศึกษาประเพณีการสืบทอด และปรับตัวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์

อดีตการสื่อสารยังไม่มีสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามา ในช่วงงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ คณะกรรมการศาลเจ้าทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร แสดงความกตัญญูทเวทิตที่เจ้าแม่ปกปกรักรักษาให้กับชุมชนพิชัย จังหวัด อุดรดิษฐ์ ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ ผ่านช่องทางการสื่อสาร คือ ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายคัตเอ๊าท์ โทรศัพท จดหมาย เสียงตามสาย การพูดคุยแบบเผชิญหน้า และการสื่อสารแบบปากต่อปาก

แต่ปัจจุบันเมื่อโลกมีการเปลี่ยนยุค มีสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้อง การสื่อสารจึงมีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้งานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีการกระจายข่าวสารผ่านคณะกรรมการศาลเจ้าทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารแสดงความกตัญญูทเวทิตที่เจ้าแม่ปกปกรักรักษาให้กับชุมชนพิชัย จังหวัด อุดรดิษฐ์ ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ ผ่านช่องทางการสื่อสาร คือ ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายคัตเอ๊าท์ โทรศัพท เสียงตามสาย การพูดคุยแบบเผชิญหน้า การสื่อสารแบบปากต่อปาก และสื่อสังคมออนไลน์

การสืบทอด การปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์ แสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ดังที่ เดวิด เฮลด์ (David Held) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการจัดการพื้นที่ความสัมพันธ์และการดำเนินกิจกรรมทางสังคม โดยอาจประเมิน ในแง่ระดับความครอบคลุม (extensity) ความเข้มข้น (intensity) ความรวดเร็ว (velocity) และผลกระทบ (impact) ซึ่งก่อให้เกิดการไหลเวียนและการสร้างเครือข่ายของกิจกรรมต่าง ๆ การปฏิสัมพันธ์และการใช้อำนาจที่มีลักษณะข้ามทวีป หรือ ข้ามภูมิภาค (Manfred Steger อ้างถึงใน วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง แปล, 2553)ซึ่งประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์ ใช้โลกาภิวัตน์และสื่อใหม่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อสังคมทางความคิดที่คณะกรรมการศาลเจ้า คนในชุมชนตลาดพิชัย และประชาชนนอกพื้นที่ จนสามารถเคลื่อนไหวและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นอกจากนี้การเคลื่อนไหวในการติดต่อสื่อสารใหม่ยังต่างจากในอดีต ตั้งแต่พิธีกรรม การเสนอความคิด การประชุม และการนำเสนอข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสื่อใหม่ได้แสดงบทบาทหลักในการเป็นเครื่องมือตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิษฐ์ โดยจุดแข็งของการเคลื่อนไหวสื่อใหม่ คือ ความรวดเร็วและประหยัด และการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น ความหมายว่า การมีทัศนระดับโลกแต่ต้องนำมาประยุกต์ ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นในโลกแห่งการผลิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีซึ่งมีทิศทางมุ่งสู่ตลาดโลกนั้น การนำแนวคิดการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ นอกจากจะให้ความสำคัญกับสภาวะแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งหมายรวมถึง

คุณลักษณะเฉพาะอันแตกต่างของผู้บริโภคในแง่ของสังคม เชื้อชาติ เพศ และภูมิภาค และยังเชื่อมโยงถึงการก่อร่างของผู้บริโภคที่นับวันจะยิ่งมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น (Robertson, 1995, p.28, อ้างถึงใน พิทยา พลະพลีวัลย์, 2555, น.26-27) จะเห็นได้ว่าความเป็นท้องถิ่นและความเป็นโลก เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เช่นเดียวกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ที่ใช้ทั้งความเป็นท้องถิ่น ได้แก่ ตลาดอำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ และความเป็นโลก คือ เจ้าแม่ทับทิมพิชัยที่มีรกรากมาจากประเทศจีน ในการก่อตั้งประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ซึ่งได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ และในขณะเดียวกันก็หยิบยกความเป็นท้องถิ่นขึ้นมานำเสนอ เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

จากอดีตสู่ปัจจุบัน การที่ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ออกมาแห่ขบวน เป็นการปรับตัวทำให้ชาวบ้านดูแลความสะอาดบ้านเรือน ชุมชนดูแลทำความสะอาดของตลาดให้มีเรียบร้อย เพื่อเตรียมต้อนรับเวลาเจ้าแม่เวลาแห่ขบวนผ่าน อีกทั้งยังเป็นกุศโลบายของคณะกรรมการศาลเจ้าที่อยากให้ชุมชนชาวตลาดพิชัยดูแลความสะอาดบริเวณที่เป็นสาธารณะที่ใช้ร่วมกัน ในทุกๆ 3 ปี นอกจากปรับตัวของชุมชนที่มีเจ้าแม่ประทับอยู่แล้ว ยังมีการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา และการทำวัตถุมงคลเพื่อที่พึงทางจิตใจแก่ผู้ที่เช่าวัตถุมงคลนั้น คือ รูปหล่อเจ้าแม่ทับทิมพิชัย และเหรียญเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เป็นต้น

รูปแบบกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้ส่งสาร (Sender) คือ บุคคลซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้รับสารโดยการเข้ารหัสสารให้อยู่ในการแปลสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นแทนความคิด ได้แก่ วจนภาษา (ภาษาพูด , ภาษาเขียน) และอวจนภาษา (อาทิกับกริยาท่าทางต่างๆ) สารที่ถูกเข้ารหัสแล้วจะถูกผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสารโดยผ่านช่องทางการสื่อสารใดทางหนึ่ง เช่น คณะกรรมการศาลเจ้าแจ้งข่าวสารการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ผ่านช่องทางต่างๆ วิธีโทรศัพท์ ป้ายประชาสัมพันธ์ จดหมายสื่อสังคมออนไลน์ ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วในสถานการณ์สื่อสารต่างๆผู้ส่งสารจะเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการที่จะเป็นผู้เริ่มต้นสื่อสารถือเป็นบุคคลแรกที่จะทำให้กระบวนการในการสื่อสารเกิดขึ้น

การสื่อสารในช่วงเตรียมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ

การศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารในการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า การสื่อสารในช่วงเตรียมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เกิดขึ้นในกลุ่มงานภาครัฐและคณะกรรมการศาลเจ้า ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ทิศทางการสื่อสารจึงเป็นแบบการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) ระหว่างคณะกรรมการศาลเจ้าด้วยกัน เช่น คณะกรรมการศาลเจ้ามีมติให้บุคลากรในคณะกรรมการศาลเจ้าที่ได้รับมอบหมายออกไปรับบริจาคสิ่งของเพื่อนำมาสมทบในพิธีโปรยตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เป็นต้น

การสื่อสารระหว่างหน่วยภาครัฐด้วยกัน เช่น ให้อำเภอช่วยออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ (สาร) ประสานงานส่วนราชการต่างๆ ได้แก่ โรงเรียน โดยขอให้ครูและนักเรียนช่วยทำขบวน ตกแต่งขบวนและร่วมเดินขบวนแห่ศาลเจ้า

- ทำหนังสือถึงโรงพยาบาลเพื่อให้โรงพยาบาลจัดแพทย์ พยาบาลมาดูแลสุขภาพอนามัยในช่วงเวลาที่มีขบวนแห่
- ทำหนังสือไปสถานีตำรวจเพื่อขอความอนุเคราะห์จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจมาดูแลรักษาความปลอดภัยบนถนน ขณะที่มีขบวนแห่ และระหว่างคณะกรรมการศาลเจ้ากับหน่วยงานภาครัฐ เช่น คณะกรรมการศาลเจ้าทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังอำเภอเพื่อให้อำเภอทำหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยในประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ

การสื่อสารที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จึงออกมาในรูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication)

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีทิศทางการสื่อสารแบบทางเดียว (One Way Communication) ในลักษณะของการประชาสัมพันธ์ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยของการเผยแพร่ข่าวประเพณีแก่เจ้าแม่ทับทิมฯ ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ คัดเอาที่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งไม่ได้ให้ความสนใจกับปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (feedback) เพียงแต่เป็นการสร้างการรับรู้ และเชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยเท่านั้น

ทิศทางการไหลของสารที่ใช้แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การไหลของสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) ซึ่งเกิดจากการที่คณะกรรมการศาลเจ้าทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังอำเภอ เพื่อให้อำเภอทำหนังสือไปยังหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการไหลทิศทางการสื่อสารในแนวระนาบ (Horizontal Communication) ระหว่างหน่วยภาครัฐด้วยกัน ได้แก่ ให้อำเภอช่วยประสานงานส่วนราชการต่างๆ ช่วยเหลือในการจัดพิธีกรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิม

นอกจากนี้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) ก็ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารช่วงการเตรียมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ของกลุ่มประชาชนในตลาดพิชัย ซึ่งมีการพูดคุยเกี่ยวกับประเพณีที่จะเกิดขึ้นและเชิญชวนกันไปร่วมงาน

รูปแบบและกระบวนการสื่อสารในช่วงการจัดงานประเพณี

จากการศึกษารูปแบบและกระบวนการสื่อสารในช่วงการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ พบว่าการสื่อสารในช่วงการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) ได้แก่ ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าสั่งให้สมาชิกที่ได้รับมอบหมายงานทำงานเพิ่มและสมาชิกอาจมีการโต้ตอบเพื่อถามรายละเอียดของงาน หรือทักท้วงกิจกรรมการจัดงาน เป็นต้น การสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) เช่น ประธานคณะกรรมการศาลเจ้าสั่งให้สมาชิกไปรับบริจาคเงิน สิ่งของเพื่อใช้ในพิธีโปรดตัว เป็นต้น ดังนั้น รูปแบบการสื่อสารมีทั้งแบบสองทางและการสื่อสารทางเดียว

ถ้าแบ่งการสื่อสารออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การสื่อสารเป็นทางการ (Formal Communication) และการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Communication) จะพบว่า

เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยมีการพบปะพูดคุยสนทนา มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นระหว่างกัน

ช่วงการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ผู้วิจัยพบว่า การไหลของข่าวสารมีทิศทาง การไหล 2 ลักษณะ คือ ทิศทางการไหลข่าวสารจากบนลงล่าง (Top-down Communication) และทิศทางการไหลข่าวสารระดับเดียวกัน (Horizontal Communication) ซึ่งทิศทางการไหลของสารทั้ง 2 ลักษณะ ได้ส่งผลต่อการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ กล่าวคือ การสื่อสารจากบนลงล่างจะออกมาในรูปแบบแผนการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ที่ถูกกำหนดมติของคณะกรรมการศาลเจ้า ส่งมายังสมาชิกผู้ร่วมจัดงาน แต่ถ้าเป็นการไหลของสารในระดับเดียวกัน จะเป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้อยู่ในระดับหรือตำแหน่งเดียวกัน เช่น สมาชิกและสมาชิกของคณะกรรมการศาลเจ้า เป็นต้น การสื่อสารในระดับเดียวกัน (Horizontal Communication) จะมีการบอกกล่าวชักชวนให้มาเที่ยวงาน หรือปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดงาน เป็นต้น

รูปแบบและกระบวนการสื่อสารช่วงหลังจัดงานประเพณี

เมื่อเสร็จสิ้นการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ จะมีการประชุมร่วมกันเพื่อสรุปการจัดงาน ระหว่างประธานคณะกรรมการศาลเจ้าและสมาชิก ซึ่งจัดเป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ (formal Communication) เนื่องจาก เป็นการพูดคุยกันในที่ประชุมระหว่างคณะกรรมการศาลเจ้าด้วยกันเอง การสื่อสารในลักษณะนี้ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรแต่อาศัยการพูดคุยกัน โดยทิศทางการสื่อสารเป็นแบบการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เพราะ คู่การสื่อสารมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยใช้ทั้ง วัจนภาษาและอวัจนภาษา ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เมื่อประชุมเสร็จแล้วจะมีการสรุปงานของปีก่อนที่จะแสดงความคิดเห็นในการจัดงานครั้งต่อไป เช่น สมาชิกคณะกรรมการศาลเจ้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งของที่บริจาคในกิจกรรมโปรยตัว ปีหน้าควรเพิ่มจำนวนสิ่งของไหมเนื่องจากประชาชนมาร่วมงานเยอะมาก เมื่อถกเถียงกันเสร็จ จากนั้นนำความคิดเห็นดังกล่าวมาสรุปภาพรวมของงาน และนำไปพัฒนาและปรับตัวเพื่อจัดงานในปีต่อไป

กระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ แสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ ดังที่คริส บาร์เกอร์ (Barker. 2000) กล่าวว่า อัตลักษณ์ (identity) จะเป็นตัวบ่งบอกตัวตนของเราซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการที่เรามีปฏิสัมพันธ์หรือสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (socially constructed) โดยสังคมในภายหลัง อัตลักษณ์เป็นตัวกำหนดขอบเขตว่าเราเป็นใคร

เราเหมือนหรือต่างจากคนอื่นอย่างไร มีใครเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกับเราบ้าง เราควรมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างไร และคนอื่น ๆ ควรจะมีปฏิสัมพันธ์กับเราอย่างไร (สมสุข หินวิมาน , 2557 , หน้า 60) ซึ่งในที่นี้การมีประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เป็นกลุ่มชนที่คงความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นจีน แม้คนจีนจะอพยพมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมจากประเทศจีน และมาอยู่ในอำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ก็ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ไม่ให้ชาติไทยกลืนกินวัฒนธรรมจีนของตน

หากเราใช้แนวคิดเรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรม (articulation) ของสำนักเบอร์มิงแฮม ที่มองว่า วัฒนธรรมมีการผสมผสานวัฒนธรรมจนเป็นเนื้อเดียวกัน (putting-together) และลักษณะของการผสมผสานแสดงออกมาเป็นภาพตัวแทน (representation) การผสมผสานทางวัฒนธรรมนั้น จะไม่มีองค์ประกอบวัฒนธรรมใดที่สามารถครอบงำหรือกลืนกินวัฒนธรรมตัวอื่น นักทฤษฎีกลุ่มสำนักเบอร์มิงแฮมเชื่อว่า วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมมีความแตกต่าง (different) และหลากหลาย (diverse) ทุกวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นรูปแบบผสม (hybrid) ไม่มีวัฒนธรรมใดที่สมบูรณ์ในตัวเอง แต่ทุกวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นตลอดเวลา จนเกิดกระบวนการผสมผสานข้ามสายพันธุ์ทางวัฒนธรรม (cultural hybridization) เป็นพื้นที่ใหม่ของการต่อรองและสร้างสรรค์ ความหมายใหม่ให้เกิดขึ้นในโลกแห่งวัฒนธรรม (สมสุข หินวิมาน , 2557 , น.63)

เนื้อหาสาร (Message)

เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษา สัญลักษณ์หรือพิธีกรรม ก็ตามที่ทำให้เกิดการรับรู้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ร่วมกันได้ สารจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิด และต้องการจะส่งหรือถ่ายทอดความคิดไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น

องค์เทพเจ้าในศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

เจ้าแม่ทับทิมพิชัย หรือ เจ้าแม่ต๋วยบ้วย 水尾聖娘 เทพองค์ประธานของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เทพชุดาผู้บันดาลความสำเร็จให้กับชาวเมืองพิชัยและชาวเมืองใกล้เคียง มาตลอดระยะเวลากว่า 141 ปี (พ.ศ.2555) ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเป็นที่เลื่องลือ สร้างแรงศรัทธาให้กับลูกหลาน เห็นได้จากการจัดงานประจำปี ลูกหลานชาวเมืองพิชัยทั้งที่พำนักอยู่ที่อำเภอพิชัย และลูกหลานที่แยกย้ายถิ่นฐานต่างก็กลับมาสนองพระคุณเจ้าแม่ด้วยการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ในทุกครั้ง

เทพบริวารของเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

เทพบริวารของเจ้าแม่ทับทิม (ตุ้ยบ้วยเตงเหนียง) เดิมทีนั้นจะต้องมีเทพบริวารเป็นคุณข้าหลวงและนางใน จำนวนทั้งหมด 4 พระองค์ แต่ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยนั้น ปรากฏเทพบริวารเพียงสองพระองค์ คือ

องค์ที่ 1. 左殿夫人陳七娘

โต๋เตี้ยน ผู้เขียน ต่าน เซ็ท เหนียง หรือท่านผู้หญิงสกุลเฉิน (ด้าน陳/陈-ในสำเนียงภาษาจีนไหหลำ) เป็นนางในถือตราตั้งอาญาสิทธิ์ (ลิ่ง-令) แสดงถึงอำนาจในการสั่งการขององค์เจ้าแม่ ที่ได้รับพระราชทานจากเง็กเซียนฮ่องเต้ในการช่วยเหลือมวลมนุษย์ ท่านผู้หญิงสกุลเฉินมักจะประทับอยู่ด้านซ้ายขององค์เจ้าแม่ เพราะถือว่าเป็นเทพบริวารที่สำคัญที่สุด

องค์ที่ 2. 右殿夫人馮四娘

ยิวเตี้ยน ผู้เขียน บ่าง ตี้ เหนียง หรือท่านผู้หญิงสกุลเฟิง (ข้าง馮/冯-ในสำเนียงภาษาจีนไหหลำ) เป็นนางในถือศาสตราวุธ (กระบี่) แสดงถึงอำนาจของเจ้าแม่ในการปราบทุกข์เชื้อเชิญให้กับมวลมนุษย์ ท่านผู้หญิงสกุลเฟิงจะประทับอยู่ด้านขวาขององค์เจ้าแม่เสมอ

เทพเจ้ากวนอู ให้เป็นอีกหนึ่งวีรบุรุษในประวัติศาสตร์จีน เทพเจ้ากวนอูกลายเป็นที่ศรัทธาเคารพบูชาของสามัญชนทั่วไปในฐานะเทพเจ้าผู้มีความสัตย์ซื่อ ภาวาทหรือป็นรูปเคารพให้เทพเจ้ากวนอูแต่งกายด้วยชุดสีเขียวและมีผ้าโพกศีรษะ โดยมีทั้งปางนั่งอ่านตำราพิชัยสงคราม และปางถือง้าวมังกรเขียว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญการสงครามและเก่งกาจในวิทยายุทธ โดยมีกวนผิง 關平 (บุตรบุญธรรม) และจิ๋วฉง 周倉 (นายทัพคนสนิท) เป็นผู้ถือง้าวให้ ยืนขนานซ้ายขวา บางแห่งอาจมีรูปปั้นม้าเซ็กเทา (ซึ่งแต่เดิมเป็นม้าของลิโป้ โจโฉเป็นผู้ประทานให้)

เทพปุนเถ่าก่ง ได้รับการยกย่องให้เป็นเทพองค์หนึ่งการเคารพนับถือได้กระจายไปตามท้องที่ต่างๆ เมื่อชาวจีนอพยพไปอยู่ที่ใดก็จะนำองค์ปุนเถ่าก่งไปสักการะด้วย และเป็นเสมือนพระภูมิผู้พิทักษ์ของชาวจีน และนักเดินเรือควบคู่ไปกับเทพองค์อื่นๆ ที่ เช่น เจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้ากวนอู เป็นต้น

รูปร่างหรือรูปองค์เคารพของท่านจะเป็นชุดขุนนางผู้ใหญ่ฝ่ายขุนในตำแหน่งเจ้าเมือง ส่วนรายละเอียดอื่นๆ ก็ขึ้นอยู่กับว่า พื้นที่ใด จินตนาการท่านให้มีรูปลักษณ์แบบใด มือถืออยู่บ้าง แต่บาง

รูปถือไม้เท้าบ้าง ส่วนอีกข้างถือทองคำบ้าง หน้าตาเป็นรูปคนแก่ใจดี คิ้ว หนวด เคราและผมมีทั้งที่เป็นสีขาว และสีดำ สองข้างท่านจะมีขุนนางยืนอยู่ซ้ายขวาเป็นองครักษ์และที่ปรึกษา ฝ่ายบุนถือหนังสือ ส่วนฝ่ายบูถือหอกยาว

สัตว์ในศาลเจ้าและขบวนแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

กิเลน กิเลนตามตำนานจีนว่ามีรูปร่างเหมือนกวาง แต่มีเขาเดียวหางเหมือนวัว หัวเป็นมังกร มีกีบเหมือนม้า บางตำราว่ามีตัวสุนัข ลำตัวเป็นเนื้อสมัน เกิดจากธาตุทั้งห้า คือดิน น้ำ ไฟ ไม้ และโลหะผสมกัน เชื่อว่ากิเลนมีอายุได้ถึง 1000 ปีเป็นสัตว์ยอดแห่งสัตว์สี่เท้าทั้งหลาย เป็นสัญลักษณ์แห่งคุณงามความดี เป็นสัตว์หนึ่งในสี่สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประกอบด้วย หงส์ เต่ามังกร กิเลน บ้างว่าเป็นเสือ

มังกร มังกรในประเทศจีนคนตีคนโบราณมีความเชื่อกันว่า มังกรคือสัตว์ที่ทรงพลังและศักดิ์สิทธิ์แห่งฟ้าและดิน ได้รับการกล่าวกันว่า มีความเป็นมิตรมากกว่าความร้ายกาจ เป็นสัญลักษณ์ที่นำมาซึ่งความสุขและความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมือง มังกรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สร้างกฎแห่งความใจบุญ เสริมสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นให้แก่กษัตริย์ กษัตริย์จะนั่งบนบัลลังก์มังกรเดินทางโดยเรือมังกร เสวยอาหารบนโต๊ะมังกร และบรรทมบนเตียงมังกร

สิงโตและเสือ สิงโตเป็นสัตว์ที่มีลักษณะแห่งความเป็นเจ้า โดยสามารถใช้สิงโตมงคลเพื่อสลายพลังปรมาณพิฆาตต่างๆ และช่วยเรียกโชคลาภได้แต่เนื่องจากสิงโตมีพลังมากจึงไม่เหมาะสมที่จะใช้กับบ้าน ที่อยู่อาศัยทั่วไป แต่เหมาะที่จะใช้กับสำหรับห้างร้าน บริษัทหรือสถานที่ราชการ รูปปั้นสิงโตมงคลจะต้องวางเป็นคู่ โดยวางสิงโตเพศผู้ไว้ทางซ้ายและเพศเมียไว้ทางขวาทางประตูของสถานที่นั้นๆ ให้หันออกไปด้านหน้า (เสือ) เสือเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความทรงอำนาจส่งอิทธิพลทั้งทางด้านมืด และด้านสว่างแต่จะค่อนข้างไปทางมืดมากกว่า ซึ่งผิดกับสิงโตเจ้าป่า เสือก็เป็นเจ้าแห่งป่าดงดิบเช่นกัน แสดงถึงผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้นๆ ผู้มีอำนาจล้นฟ้าจนผู้ใดพบเห็นต้องหวาดกลัวเกรงบารมีของเสียงที่ก้องคำรามอย่างก้องวาลเสมอ ใครเห็นเสือในระยะกระชั้นชิดนั้นหมายถึง ความตายกำลังมาเยือน เสือจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจฝ่ายมืด ทั้งเสือและสิงโตเป็นสัตว์มงคลในทางอำนาจบารมีซึ่งชาวจีนไหหลำยกให้เป็นสัตว์คู่พระบารมีของเทพเจ้าบัววันเถ่ากวง (หงส์) หงส์เป็นเจ้าแห่งปีกษา และเป็นสัตว์มงคลชนิดหนึ่งของจีนมาแต่โบราณ มีรูปลักษณะเดิมมาจากนกหลายชนิด อาทิ ไก่ฟ้า ห่านฟ้า นกกระจอก เขียวนกกระจอก นกนางแอ่น ฯลฯ มีความหมายที่ดี 5 ประการคือ มีคุณธรรม ความยุติธรรม ศิลธรรม มนุษยธรรมสัจธรรม ศาลของชาวจีนไหหลำมีการใช้ของประดับประดับบน

หลังคาของศาลหรือในบ้านศาลอาจมีการสร้างรูปวาดหรือรูปปั้นไว้ด้านหลังของเทพเจ้าที่เป็นสตรีเพื่อแสดงถึงความอ่อนช้อยงดงามเป็นสัตว์คู่บารมีของเหล่านางฟ้าและเทพยดาทั้งหลาย ทั้งนี้ศาลเจ้าแม่ทับทิมพี่ชายก็มีลวดลายกินเล่นมังกรเสือและหงส์เป็นภาพจิตรกรรมบนสกัดหลังของเทพเจ้า

พิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเทพเจ้าของชาวจีนไหหลำ หรือเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ในประเทศไทยมีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นเป็นเพราะว่าคนจีนชาวไหหลำยังคงยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีดังกล่าวไว้อย่างเหนียวแน่น แม้อายุจะทำให้ผู้มากฝีมือในเชิงช่างศิลปะค่อยๆ หายไป คนทำหายากประกอบกับสภาพเศรษฐกิจบ้านเมืองที่มีการแข่งขันกันราคาก็สูงขึ้น แต่ก็ไม่อาจทัดทานกับแรงศรัทธาของชาวจีนชาวไหหลำในประเทศไทยได้ ที่ต้องการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อจิตวิญญาณความเชื่อศรัทธา แห่งบรรพชนเอาไว้ได้ ลักษณะการเปลี่ยนเครื่องส่งของเทพเจ้าตามรูปแบบชาวจีนไหหลำในประเทศไทย ยังคงเป็นการนำเอาองค์เทวรูปองค์เดิมมาขัดสีแต่ลงสีใหม่ (ต่างจากชาวแต้จิ๋วที่ยังคงรักษาสภาพเทวรูปอย่างเดิมเอาไว้หรือไม่ก็มีการแกะสลักลงปิดทองโดยสร้างเองขึ้นมาใหม่ซึ่งน้อยมากที่จะมีการนำองค์เก่ามาบูรณะ)

โดยกระบวนการของวิธีการเปลี่ยนเครื่องทรงองค์เทพเจ้าใหม่นั้น จะเริ่มจากวิธีสงน้ำชาองค์เทพเจ้า นำองค์เทพเจ้าลงในโอ่งหรือถังน้ำ วิธีแต่งองค์เทพเจ้า ตามด้วยพิธีเบิกเนตร-ลุยไฟ และพิธีถวายฎีกา พิธีสงน้ำชาเทพเจ้า คือ วิธีการขอขมาต่อองค์เทพเจ้าก่อนที่จะมีการเชิญดวงที่พระวิญญาณของเทพเจ้าออกจากกรุงเทพรูป โดยพิธีจะเริ่มจากการเพ่นพ่านวันมงคลที่มีฤกษ์เหมาะสมและต้องชะตากับผู้ที่เป็นประธานศาลเจ้า โดยมากจะให้ซินแสเป็นผู้หาฤกษ์ และวันมงคลให้เมื่อได้วันมงคลและต้องชะตากับประธานศาลแล้ว ในวันดังกล่าวจะเริ่มด้วยพิธีเลี้ยงเทพเจ้า ซึ่งวิธีนี้เปรียบเสมือนการเลี้ยงส่งเทพเจ้าก่อนที่ท่านจะเสด็จกลับสวรรค์เป็นการชั่วคราว

ในขณะที่จะมีการแต่งองค์เทวรูปใหม่ ซึ่งเครื่องไหว้จะประกอบไปด้วยอาหารคาวหวาน เช่น ผลไม้ น้ำชา สุรา ข้าวอาหารเจ เครื่องกระดาดประกอบอื่นๆ ตามแต่กำลังทรัพย์และศรัทธาของคนในชุมชน ซึ่งมักจะเป็นการเลี้ยงฉลองครั้งใหญ่เหมือนเป็นการเลี้ยงส่งทำให้อายุให้เทพเจ้าก่อนที่ท่านจะไม่อยู่ พิธีถวายเหรียญเทพเจ้า จะตั้งเครื่องสังเวยด้วยจำนวนชุดอาหารตามจำนวนองค์เทวรูปนั้นหมายถึง ถ้วยข้าว อาหารคาวหวาน จะต้องเป็นคู่หรือเป็นชุด ราวกับว่าคนหนึ่งคนจะต้องได้กินอาหารทุกๆ อย่างทั้งคาวหวานผลไม้ที่จัดสรรมา และมักจะเป็นเครื่องอาหารที่มีความเป็นมงคล อาทิ อาหารคาวที่จะต้องเป็นสัตว์ประเภทต่างๆ 5 ชนิด คือ สัตว์ปีก เช่น ไก่ นก สัตว์มีกีบเท้า เช่น หมู แพะ วัว สัตว์มีเกล็ด เช่น ปลา งู สัตว์เปลือกแข็ง เช่น ปู กุ้ง ปลาหมึกแห้ง และเครื่องใน เช่น ไข่ ตับ

อาหารหวานหรือขนมประเภทต่าง ๆ

แสดงถึงความสมบูรณ์ เช่นขนมหนึ่ง (ขนมฟู ขนมอี๋บ๊วย) ขนมอบ/ทอด (ขนมเปียะขนมจินเด) ขนมห่อ (ซาลาเปา หมั่นโถ)

ผลไม้ 5 สี เป็นตัวแทนของธาตุทั้ง 5 อาทิ ธาตุไม้ (สีเขียว) เช่น กัลย ส้มโอ ธาตุไฟ (สีแดง) เช่น ผลไม้แอปเปิ้ล ธาตุดิน (สีส้ม) เช่น ผลไม้ส้ม ลูกพลับ ธาตุทอง (สีขาว) เช่น สาลี ธาตุน้ำ (สีน้ำเงินหรือดำ) เช่น ผลไม้องุ่น ข้าวสวยพร้อมตะเกียบ น้ำชา สุรา อาหารเจ 5 อย่าง (ฟองเต้าหู้ ดอกไม้เงินเห็ดหอม เห็ดหูหนู วุ้นเส้น) กระจาดทอง กระจาดเข็ดปาก (แทนผ้าเข็ดปากให้องค์เทพเจ้าเป็นกระจาดสี่เหลี่ยมพับทบกันเป็นแผ่นยาวคาดด้วยกระจาดแดง)

แปดอาวุธวิเศษของโป๊ยเซียนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

บ้ายโบ้ (八寶) แปดอาวุธวิเศษของโป๊ยเซียนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มาเป็นเวลานานอีกสิ่งหนึ่งคือ อาวุธวิเศษของโป๊ยเซียน 8 คู่ หรือที่เรียกว่า บ้ายโบ้ ถือเป็นสัญลักษณ์มงคลอันเป็นที่สถิตของเทพเจ้าโป๊ยเซียน โดยลักษณะของอาวุธทั้ง 8 นั้น มีรูปร่างและความหมายที่แตกต่างกัน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์เป็นสิริมงคล

1. รั่มวิเศษ (เป่าसान 宝伞) เป็นสัญลักษณ์แทน พระเศียร (ศิระษะ)
2. ปลาทอง (จินอวี 金鱼) เป็นสัญลักษณ์แทน พระเนตร (ดวงตา)
3. ดอกบัว (เหลียนฮวา 莲花) เป็นสัญลักษณ์แทน พระชีวหา(ลิ้น)
4. แจก้นวิเศษ (เป่าผิง 宝瓶) เป็นสัญลักษณ์แทน พระศอ (คอ)
5. ธงชัย (ไป่ไก้ 白盖) เป็นสัญลักษณ์แทน พระวรกาย(ร่างกาย)
6. ธรรมจักร (ฝ่าหลุน 法轮) เป็นสัญลักษณ์แทน พระบาท(เท้า)
7. หอยสังข์ (ฝ่าหลอ 法螺) เป็นสัญลักษณ์แทน พระวาจา(คำพูด)
8. เงื่อนไม้รู้จบ (ผานฉาง 盘长) เป็นสัญลักษณ์แทน พระจิต (การรู้แจ้ง)

“บ้ายโบ้(八寶): แปดอาวุธวิเศษของโป๊ยเซียน” หรือ “อ๋ันปาเซียน” (暗八仙) หมายถึง “ทรัพย์แปดอย่างของโป๊ยเซียน” เป็นของใช้ของวิเศษประจำตัว หรืออาวุธประจำกายของ

เหล่าเซียนทั้งแปด ในความเชื่อทางศาสนาตาของวิเศษทั้งแปดของโป๊ยเซียนถือเป็นของสิริมงคลที่มีอิทธิฤทธิ์ และสามารถป้องกันภูตผีปีศาจได้ ตลอดจนสามารถกำจัดสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มากล้ำกลายมนุษย์ ในขณะที่เดียวกัน เรามักจะเห็นของวิเศษทั้งแปดในส่วนหนึ่งของลวดลายประดับในอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีนทั้งวัดวาอารามและศาลเจ้าทั่วไป ดังนั้นสัญลักษณ์ “แปดวิเศษของโป๊ยเซียน” (暗八仙) จึงมีความหมายแห่งสัญลักษณ์มงคลตาม แบบเต๋าที่สถิตแห่งเทพและเป็นเสมือนเครื่องหมายตัวแทนเซียนแต่ละองค์ของกลุ่มเซียนทั้งแปด หรือโป๊ยเซียน (八仙) แปดอาวุธวิเศษของโป๊ยเซียน ได้แก่

น้ำเต้า (葫芦) สัญลักษณ์แทนเซียนหลี่เถียวไกว (ลี้ที้ไกว 李铁拐) น้ำเต้าของ หลี่เถียวไกว เป็นน้ำเต้าวิเศษที่สามารถดลบันดาลสุขให้แก่มนุษย์ ภายในจะมีค้ำควาห้าตัวโอบยบินออกมาจากน้ำเต้า อันหมายถึง ความสุขห้าประการของมนุษย์ (อู่ฝู 五福)

พัดใบกล้วย (芭蕉扇) สัญลักษณ์แทนเซียนฮั่นจงหลี่ (หั่งเจิ้งหลี่ 汉钟离) พัดวิเศษของฮั่นจงหลี่ สามารถโบกพัดคนตายให้กลับฟื้นคืนชีพได้ ดังนั้นจึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “พัดฟื้นคืนวิญญาณ” หรือ “พัดหวนคืนชีพ” (还魂扇)

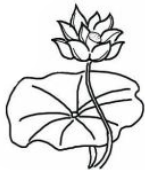
กระบี่วิเศษ (宝剑) สัญลักษณ์แทนเซียนหลี่ว์ตังปิง (ลือตังปิง 吕洞宾) กระบี่วิเศษของหลี่ว์ตังปิง มีอิทธิฤทธิ์ในการพิชิตมารร้ายและกำจัดปราบปี่ศาจและสิ่งอัปมงคล

กลองปลา หรือ ยี่กู่ (鱼鼓) สัญลักษณ์แทนเซียนจางกั๋วเหลา (เตี้ยกั๋วเหลา 张果老) กลองปลาของจางกั๋วเหลา เป็นกระบอกเครื่องดนตรีวิเศษ ที่มีคุณสมบัติในการส่งเสียงสะท้อนก้องกังวานไปไกลแสนไกล

กระเช้าดอกไม้ (花篮) สัญลักษณ์แทนเซียนหลันไฉ่เหอ (นำไข่อัว 蓝采和) กระเช้าดอกไม้ของหลันไฉ่เหอ หมายถึง ความเป็นสิริมงคลแทนความสุขสดชื่นและสดใสร่าเริง ภายในกระเช้าจะมีดอกไม้ที่ไม่มีวันเหี่ยวเฉา

ดอกบัว (荷花) สัญลักษณ์แทนเซียนเหอเซียนกุ (ฮ้อเซียนโกว 何仙姑) ดอกบัววิเศษของเหอเซียนกุ เป็นดอกบัวที่ใหญ่โตและงดงามกว่าดอกบัวโดยทั่วไป มีความหมายถึงการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคุ้มครองมนุษย์ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง

ขลุ่ย (笛) สัญลักษณ์แทนเซียนหันเซียงจื่อ (ฮังเซียงจื่อ 韩湘子)

เสียงของขลุ่ยวิเศษหันเซียงจื่อ ไม่เพียงแต่บรรเลงด้วยท่วงทำนองอันไพเราะเสนาะหู แต่ยังมีอำนาจที่สามารถสะกดวิญญาณของผู้ฟังให้ชะงักได้ทันที

แผ่นป้ายคูอินหยาง (阴阳板) สัญลักษณ์แทนเซียนเฉาคว่อจิว (เซาก็กู่ 曹国舅) แผ่นป้ายคูอินหยางปานของเฉาคว่อจิว เป็นแผ่น ป้ายวิเศษ ยามเข้าเฝ้าฮ่องเต้ มีพลังอำนาจแห่งธรรมชาติในการทำให้เกิดเสียงดังกึกก้อง

ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

การแห่เทพเจ้า คือการอัญเชิญองค์เทพเจ้าออกจากศาลเจ้าประดิษฐานในเกี้ยว เพื่อออกไปตามชุมชน รับเรื่องร้องเรียนต่างๆ เพราะในความเชื่อของชาวจีน ศาลเจ้าก็เปรียบเสมือนศาลพิพากษาคดีในการรับเรื่องร้องเรียน สังเกตได้จากการที่ภายในศาลเจ้าทุกๆที่ มักจะมีการตั้งกลองร้องทุกข์ หรือระฆัง เพื่อใช้ในการตีร้องเรียนให้เทพเจ้ารับรู้คำร้อง ดังนั้นในการเชิญเทพเจ้าออกแห่แต่ละครั้งจึงมีการอัญเชิญเครื่องสูง สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงศาสตราวุธต่างๆ เพื่อแสดงถึงแสนยานุภาพและอำนาจของเทพเจ้าองค์นั้นๆ (เช่นเดียวกับกรณีของพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ)

ตามคติของราชสำนักไทย มักจะมีการอัญเชิญศาสตราวุธต่างๆ ออกร่วมกระบวนด้วย) ซึ่ง ประเพณี
เจ้าแม่ทับทิมพิชัย เดิมจะจัดขึ้นทุกๆ 4 ปี ภายหลังมีการปรับเปลี่ยนเป็นทุกๆ 3 ปี

โดยในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่มีคตินิยมมาจากการที่จักรพรรดิจีนในอดีตหรือขุนนาง
ชั้นสูงที่มีอำนาจในการตัดสินคดีความออกเยี่ยมเยียนราษฎรรับเรื่องราวร้องทุกข์ และสามารถเปิด
ศาลในการตัดสินคดีความได้ในทันที (ตัวอย่างเช่น กรณีของเปาบุ้นจิ้น ตามบันทึกของเอกสารราชการ
ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ในการ ออกว่าราชการตามหัวเมือง) เนื่องจากมีตราอาญาสิทธิ์พระราชทานที่ได้รับ
แต่งตั้งจากจักรพรรดิและอาวุธในการลงโทษมาด้วย ดังนั้น ในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่เพื่อโปรด
ราษฎร มักจะต้องมีเครื่องประกอบต่างๆ คล้ายกับการจำลองการออกว่าราชการ ซึ่งสามารถแบ่ง
เครื่องประกอบอิสริยยศได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องพาหนะ และเครื่องประกอบพาหนะ โดยการจำแนกชั้นยศ ดูได้จากการสลักลาย การลงรัก
ปิดทอง ชนิดของคานหามและเครื่องประกอบอื่นๆ ประกอบด้วย

- **ฝ่างและธงชิงเต่า** ฝ่าง คือเครื่องตีเพื่อประกาศว่าเทพเจ้าเสด็จมาแล้ว ส่วนธงชิงเต่า
清道 หมายถึง ธงเบิกทางให้กับขบวนของเทพเจ้า (เพราะ คำว่า ชิง 清 แปลว่า สว่าง
สะอาด ส่วนคำว่าเต่า 道 หมายถึงหนทาง แนวทาง)
- **โคมไฟ** สัญลักษณ์แทนความสว่างไสว เจริญรุ่งเรือง
- **ป้ายพระนาม** ประกาศบทสรรเสริญพระคุณของเทพเจ้า และบอกตำแหน่งที่ได้รับ
การแต่งตั้งถวายจากจักรพรรดิหรือขุนนางในชุมชนนั้น
- **เกี้ยวประทับของเทวรูปเทพเจ้า**

2. เครื่องศาสตราวุธ

- **อาวุธจำลองในการพิพากษาคดี** เช่น ดาบ, ง้าว, กระบองทองขนาดต่างๆ สัญลักษณ์
ในการลงทัณฑ์, ดินสอ สัญลักษณ์ในการบันทึกความผิด
- **อาวุธวิเศษของแปดเซียน** (บัวโยบ) สัญลักษณ์แทนการอวยพรของเทพแปดเซียน

3. เครื่องสูง

- **ธงอาญาสิทธิ์ (令旗 令旗)** และตราตั้งพระราชทาน (封印 封印) เป็นเครื่อง
แสดงอำนาจของเทพเจ้า
- **กรรขิง** (ร่มแผ่ลวด) **บังสุรย์** (พัดขนาดใหญ่) ฯลฯ

4. เครื่องอุปโภค และเครื่องใช้ของเทพเจ้าต่างๆ อาทิ กระจเขาดอกไม้ ชุดน้ำชา ชุดสุรา อาหาร ฯลฯ

5. เครื่องประดับขบวน

- ธงหรือป้ายอวยพร (廠牌) ข้างไป หรือ ฉายใบ้) มักจะเป็นธงสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ ภายในมีอักษรอวยพรต่างๆ หากเป็นป้ายอวยพร ก็มักจะเป็นผ้าผืนยาวปักลวดลายมงคล มีลืออวยพร หรือปักพระนามของเทพเจ้า
- การละเล่นต่างๆ เพื่อเป็นการฉลองการออกเยี่ยมเยียนของเทพเจ้า หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการอวยพรของเทพเจ้าให้กับราษฎร อาทิ การเชิดสิงโต แห่มังกร การระบำรำฟ้อน ฯลฯ

6. เครื่องประดับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ กระจกลางรูปพระราชทาน หรือ เครื่องบูชาทางศาสนา เป็นต้น

ตามธรรมเนียมโดยทั่วไป เมื่อมีบุคคลสำคัญตั้งขบวนผ่านหน้าบ้าน ราษฎรก็มักจะมีการต้อนรับด้วยการตั้งโต๊ะสุรา อาหาร เป็นสัญลักษณ์ในการเชื้อเชิญและต้อนรับการมาถึงของบุคคลสำคัญ เช่นเดียวกับขบวนแห่ของเทพเจ้า ก็จะมีการตั้งโต๊ะบูชาด้วยเครื่องเซ่นไหว้ เพื่อแสดงถึงการบูชาและสำนึกในพระคุณของเทพเจ้าที่ช่วยเหลือปัดเป่าทุกข์ภัย โดยคติดังกล่าวเป็นธรรมเนียมนิยมของชาวจีนโดยทั่วไป ดังจะเห็นได้จากหลักฐานที่เป็นบันทึกความทรงจำในหนังสือเรื่องหงส์ป่า ของ ยุงจาง ที่บันทึกไว้ในเทศกาลโคมไฟ ที่มีการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่ของชุมชน ซึ่งแม่ของผู้บันทึกกล่าวว่า “เครื่องเซ่นไหว้คือการแสดงน้ำใจต่อเทพเจ้า ส่วนอาหารที่เหลือคือผลพลอยได้ที่เปี่ยมมงคล อิ่มท้องและอิ่มใจ

พิธีเทกระจาดไทยทาน โปรตตัวหรือพิธีโยคกรรมอัคนีขวาลมุขเปรตพลี

พิธีโยคกรรมอัคนีขวาลมุขเปรตพลี หรือพิธีทิ้งกระจาดแจกไทยทาน (ซิโกวโหว่โต่ว) หรือ 盂蘭勝會 (ยูหลันเซ็งฮุ่ย) เป็นพิธีโปรดวิญญานผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งตามพระไตรปิฎกจีน พระสูตรนี้ชื่อว่า “ อัคนีขวาลมุขเปรตพลี ” บรรยายไว้ว่า ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จประทับแสดงพระธรรมเทศนา ณ นิโครธารามวิหาร เมืองกบิลพัสดุ์ พระอานนที่ได้หลีกออกไปเข้าญาณสมาบัติ อยู่ที่โคนต้นไม้ใหญ่ ขณะที่พระอานนธ์บำเพ็ญญาณปริเวทธรรมอยู่นั้น ได้มีอสุรกายตนหนึ่งปรากฏขึ้นเบื้องหน้าบอกว่าตนคือ อัคนีขวาลมุขเปรต รูปร่างสูงใหญ่ มีใบหน้าสีเขียว แสยะเขียวตามตัวมีแต่หนังหุ้มกระจดุก ลำคอเล็กเท่ารูเข็ม มีเปลวไฟลุกโชติช่วงออกจากปากเป็นนิ ได้กล่าวกับพระอานนธ์

ว่า “ท่านอานนท์ เราได้รับทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัสเพราะความหิวกระหายไม่มีโอกาสจะได้กินอาหารใด ๆ เลย ได้รับแต่ทุกข์เวทนามานานแสนนาน ท่านผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าอดมด้วยความเมตตากรุณาต่อสัตว์ ขอพระเถระท่านอุทิศสิ่งอุปโภคบริโภคเป็นไทยทานแก่ฝูงเปรตด้วยเถิด ถ้าท่านไม่กระทำภายใน 3 วันก็จะถึงซึ่งแก่มรณะ” แล้วอสุรกายตนนั้นก็หายวับไป พระโพธิสัตว์ได้ตรัสเทศนาถึงพิธีโยคเปรตพลีหรือพิธีเทกระจาคเพื่อโปรดเหล่าเปรตและสัตว์ทั้งหลาย อัครนิชวาลมุขเปรตตนนั้น คือ พระอวโลกิเตศวรมหาโพธิสัตว์กวนอิม ผู้มีมหาปณิธานที่จะโปรดสัตว์ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ ได้นิรมิตกายมาเพื่อเป็นอุบายให้พระพุทธองค์ได้แสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับพิธีโยคเปรตพลีอุทิศแก่พระอานนท์ และเป็นการโปรดสัตว์ในไตรภูมิเป็นปฐมกุศล และพิธีนี้ได้ปฏิบัติสืบเนื่องต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ภาพ 15 พิธีเทกระจาคหรือโปรยตุ๋งานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุดรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 9 พฤศจิกายน, 2562

ความหมายของอาหารที่ไหว้ในวันงาน

เนื้อสัตว์มงคล

บนเกาะไหหลำนี้มีเนื้อสัตว์อยู่ 4 อย่างที่ถือว่าเป็นสุดยอดของอาหารชั้นดี ได้แก่ ไก่พันธุ์เหวินซาง หรือปุ่นเซียง (文昌鸡) แพะพันธุ์ตงซาน (东山羊) ปูพันธุ์เหอเล่อ (和乐蟹) และเป็ดพันธุ์เจียจี้ (加积鸭) การไหว้เจ้าของชาวจีนไหหลำจึงมีการใช้ ไก่ ปู ปลา (ซึ่งเป็นสัตว์น้ำที่หา

ได้ง่ายตามท้องถิ่น) เป็นประจำ ส่วนแพะนั้น จะใช้ในพิธีกรรมบูชาครั้งสำคัญๆ หรือมีงานประจำหมู่บ้าน

เนื้อสัตว์มงคลที่ใช้ไหว้มีดังนี้

1.ไก่ มีความหมายที่เป็นสิริมงคลอยู่ 2 ประการคือ ลักษณะของหงอนไก่ที่คล้ายกับหมวกของขุนนาง การใช้ไก่ในการไหว้เจ้าจึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้มีหน้าที่การงานเจริญรุ่งเรือง ความหมายประการต่อมาคือ ไก่นั้นขันมีความตรงต่อเวลา ซึ่งสังเกตจากการขันเป็นประจำทุกเช้า เป็นเสมือนเครื่องเตือนใจผู้ไหว้ให้พึงระลึกไว้เสมอว่า การตรงต่อเวลาถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต

2.ปลา เป็นสัตว์น้ำที่มีความหมายมงคล กล่าวคือ ตามตำนานของชาวจีนเชื่อว่า ปลาตัวใดที่กระโดดน้ำข้ามเข้าไปยังประตูมังกรได้ ปลาตัวนั้นจะกลายเป็นมังกร อีกทั้งปลายังว่ายทวนน้ำ แสดงให้เห็นถึงความพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ความหมายอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการใช้ปลาไหว้เจ้าคือ ปลา อ่านว่า ยวี 鱼 พ้องเสียงกับคำว่า 余 ยวี แปลว่า เหลือ โดยมีลึงมงคลของชาวจีนที่ว่า 年年有余 (เหนียน เหนียน โห่ยว ยวี) แปลว่า มีเหลือทุกปี ปลาจึงมีความหมายว่าหาเงินหาทองได้มาก มีเหลือกินเหลือใช้ การใช้ปลาในการไหว้เจ้า จึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้เหลือกินเหลือใช้ และพึงระลึกไว้เสมอว่า ให้มีความพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคเหมือนปลาที่ว่ายทวนน้ำ

โดยในการใช้ปลาไหว้เจ้าของชาวจีนไหหลำ มักจะใช้ปลา 1 คู่ (2 ตัว) แสดงถึงความเป็นมงคลคู่ 雙喜 (ชวงซี่) หรือ 囍喜 (ซังฮี้ ในสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว)

3.ปู เป็นหนึ่งใน 4 สัตว์ที่เป็นสุดยอดอาหารของชาวจีนไหหลำ คือ ปูพันธุ์เหอเล่อ (和乐) ด้วยเพราะปูมีก้ามขนาดใหญ่ แสดงถึงอำนาจ และมีขาจำนวนมาก แสดงถึงการมีบรืวารและมีคู่ค้าทางธุรกิจเป็นจำนวนมาก การใช้ปูไหว้เจ้า จึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้มีอำนาจในการปกครองลูกน้อง และมีบรืวารมีคู่ค้าทางธุรกิจที่เพิ่มมากขึ้น

4.เป็ด สื่อความหมายถึงความสามารถที่หลากหลาย เพราะเป็ดมีเท้าที่เป็นพังผืด สามารถเดินดินและว่ายน้ำได้ เป็ดมีปีก สื่อถึงการโบยบินในอากาศ การใช้เป็ดในการไหว้เจ้า จึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้ประสบความสำเร็จในชีวิต มีพรณานาประการ

5. หมู เป็นสัตว์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ การใช้หมูในการไหว้เจ้า จึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้มีกินมีใช้ อุดมสมบูรณ์

6. ตับหมู ภาษาจีนคือคำว่า กั้น 肝 (หรือ กัว ในภาษาจีนถิ่น) ซึ่งพ้องกับคำว่า 官 กว้น ซึ่งแปลว่าราชการ หรือขุนนาง การใช้ตับหมูในการไหว้เจ้าจึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้ได้รับข้าราชการ หรือมีหน้าที่การงานเจริญรุ่งเรือง

7. ไข่ต้มย้อมสีแดง ไข่เป็นสัญลักษณ์ของการถือกำเนิด สีแดงหมายถึงสิริมงคล ดังนั้น การใช้ไข่ย้อมสีแดงในการไหว้เจ้าจึงหมายถึง ขอให้เกิดแต่ความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ไหว้

8. กุ้ง ด้วยลักษณะของหัวกุ้งที่มีขนาดใหญ่ หมายถึงอำนาจวาสนา อีกทั้งกุ้งยังมีขาเป็นจำนวนมาก หมายถึง การมีคู่ค้าทางธุรกิจเป็นจำนวนมาก การใช้กุ้งในการไหว้เจ้าจึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้มีความก้าวหน้าทางธุรกิจการงาน มีคู่ค้าทางธุรกิจเป็นจำนวนมาก

9. ปลาหมึกแห้ง หมายถึงความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เพราะหมึกของตัวปลาหมึกมีสีดำ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับหมึกที่ใช้เขียนหนังสือ การใช้ปลาหมึกแห้งในการไหว้จึงหมายถึง การขอพรให้ผู้ไหว้มีหน้าที่การงาน รวมไปถึงการศึกษาเล่าเรียนเจริญก้าวหน้า

ขนมมงคล

ขนมไหว้เจ้าของชาวจีนมีประเภทใหญ่ๆ อยู่ 3 ประเภท โดย 2 ประเภทแรกคือ ขนมหวานจากธัญชาติ (ตระกูลถั่ว) ได้แก่

1. ขนมประเภทปัง (饼 เปี้ย) เป็นขนมประเภทอบ

2. ขนมประเภทเกา (糕) / กัว (粿) เป็นประเภทขนมหนึ่ง เกาหรือกัวคือขนมหนึ่งทำจากแป้งหรือถั่ว ส่วนมากมีรสหวานและหนากว่าปัง เนื่องจากธัญชาติคือข้าวและถั่วชนิดต่างๆ ได้ผลเก็บเกี่ยวแล้ว จึงมีอาหารประเภทปังและเกาซึ่งทำจากธัญชาติเหล่านี้มากมายหลายชนิด ล้วนนำมาเป็นเครื่องไหว้ได้ทั้งสิ้น

ขนมประเภทที่ 3 ไม่เชิงเป็นขนม แต่มีลักษณะเป็นของว่างมากกว่า ซึ่งเป็นขนมประเภทเปา (包) ด้วยรูปทรงที่กลม มีการทอไส้ไว้ภายใน จึงถือเป็นลักษณะมงคลของขนมที่หมายถึงการมีเงินทองเป็นท่อ

1.ขนมตัวเปี้ยะไหว้เจ้า (谢神大饼 ซึ่งเสินต้าปัง) เดิมเป็นขนมไหว้พระจันทร์ของชาวจีนแต่จิว แต่มีการดัดแปลงให้มีขนาดใหญ่มากขึ้น หนาขึ้น ตัวเนื้อแบ่งทำเป็นชั้นคล้ายกระดาษซ้อนกัน ภายในเป็นไส้ ซึ่งมี 2 ประเภทคือ

1.ขอ หรือของควาว มักจะเป็นไส้ถั่วฟัก (เพราะใส่มันหมูแข็ง) และไข่แดงเค็ม

2.เจ คือไม่มีของควาว มักจะเป็นไส้ถั่วหวานหรือ เต้าซา (豆沙) ถั่วดำ เป็นต้น ด้วยรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่ มีไส้ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความกลม ซึ่งก็คือ ถวนหยวน (團圓) อันหมายถึงความกลมเกลียว ดังนั้น การใช้ขนมตัวเปี้ยะในการไหว้เจ้า จึงหมายถึง การขอให้ผู้ไหว้ อุดมไปด้วยทรัพย์สฤงคาร และความกลมเกลียวหรือ “ถวนหยวน 團圓” คือการอยู่พร้อมหน้ากลมเกลียวกันของครอบครัว

ภาพ 16 ขนมตัวเปี้ยะ

ที่มา : ภาพ สิทธิผล, 2554, น.209

2.ขนมฟู (发糕) ภาษาจีนคือฟาเกา (หรือ ฮวกก้วย ในสำเนียงจีนภาษาถิ่น จีนตัวเต็มคือ 發糕) เป็นขนมที่มีคำว่า 发 อยู่ซึ่งพ้องกับคำว่า 发财 ฟาไฉ่ หรือ ฮวดไช้ ซึ่งแปลว่าโชคลาภเฟื่องฟู ขนมประเภทนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นขนมหลายประเภทคือ

ขนมปุยฝ้าย ขนมถั่วฟู ขนมสาถึ ซึ่งเป็นขนมที่ชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนบวกรวมเข้ามาอยู่ในประเภทดังกล่าว เนื่องจากกินง่ายและมีขายโดยทั่วไปในท้องตลาด

ฮวกก้วย เป็นขนมที่ทำจากแป้งหมัก เมื่อนึ่งแล้วจะฟูเนื้อแน่นกว่าการใช้ผงฟูเหมือนขนมประเภทอื่น มีลักษณะเฉพาะตัว คือเนื้อสีขาว พิมพ์ตัวอักษรสีชมพูด้านบนว่า 发财 ฟาไฉ่ หรือ ฮวดไช้

หม่าไล่กอ หรือ มะละโก้ว (馬來糕) เป็นขนมเค้กของประเทศมาเลเซีย เพราะคำว่า **馬來** อ่านว่า มาไหล่ หมายถึง มาเลย์ เป็นขนมหนึ่งประเภทขนมฟูที่ทำจากน้ำตาลทรายแดง เนื้อขนมจึงมีสีน้ำตาลทอง

การใช้ขนมฟูในการไหว้เจ้าจึงมีความหมายถึง 2 ประการคือ ให้ชีวิตเฟื่องฟูเหมือนรูปลักษณะของขนม และขอให้ผู้ไหว้มีแต่ความโชคดี รุ่งเรือง เหมือนคำว่า **发财** ฟาไ่ หรือ ฮวดไช้

หม่าไล่กอแบบก้อน

ฮวกก้วยทรงปุยฝ้าย

หม่าไล่กอแบบตัด

ฮวกก้วยแบบก้อน

ภาพ 17 ขนมฟู

ที่มา : ปภพ สติธิผล, 2554, น.211

3.ขนมไข่ (蛋糕) หรือด้านเกา เป็นขนมจำพวกซอฟท์เค้ก (软糕) หรือหรวนเกา มีส่วนประกอบของไข่ในการทำ ซึ่งการใช้ไข่ในการทำขนม สื่อความหมายถึง การถือกำเนิด ดังนั้น การใช้ขนมไข่ในการไหว้เจ้าจึงหมายถึง ขอให้เกิดแต่ความเป็นมงคลแก่ผู้ไหว้

4.เปาจื่อ (包子) หรือซาลาเปา ซึ่งคำว่า ซาลาเปา ชาวไทยเรียกเพี้ยนเสียงมาจากภาษาจีนคำว่า **小笼包** (เสี่ยวหลงเปา) เป็นอาหารว่างชนิดหนึ่งเนื้อแป้งคล้ายฮะเก๋า ภายในมีน้ำซุ้ปมันหมูและมีไส้อยู่ตรงกลาง ขนมประเภทนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นขนมหลายประเภทคือ

เปาจื่อ (包子) หรือซาลาเปา มีหลายไส้ ทั้งหมูสับ หมูแดง เผือก ครีม ถั่วดำ ตามความหลากหลายและความต้องการของตลาด

หมั่นโถว (馒头) เป็นซาลาเปาไม่มีไส้ มีแต่แป้งปั้นเป็นก้อนเพียงอย่างเดียว

ໂຂ້ວເຄາປາ หรือ ชิวท้อเปา (寿桃包) เป็นซาลาเปารูปลูกท้อ สื่อความหมายถึง ทอ
บนสวรรค์ของเจ้าแม่ซีหวางหมู่ ถือเป็นอาหารมงคลในวันเกิด หมายถึงความอายุยืน มักจะทำได้เป็นได้
เจ เช่น เต้าซา (ถั่วเขียว)

ภาพ 18 ขนมໂຂ້ວເຄາປາ หรือชิวท้อเปา

ที่มา : ปภพ สิทธิผล, 2554, น.212

5.ขนมเหนียนเกา (年糕) หรือขนมเข่ง เป็นขนมมงคลเฉพาะเทศกาล ใช้ไหว้เฉพาะช่วงเทศกาล
ตรุษจีน ขนมชนิดนี้ทำจากแป้งและน้ำตาลแดง ใส่ในกระทงใบตองแห้ง ซึ่งคำว่า เหนียน นอกจากจะ
หมายถึง ปี (年) แล้วยังหมายถึง ความเหนียวแน่น เพราะพ้องกับคำว่า เหนียน (黏) ที่แปลว่า
เหนียว อีกด้วย

ขบวนแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

1. ป้ายงานเจ้าแม่ทับทิม
2. เซ่ง ด้าว กี่ (ธงนำเปิดทาง) ล้อ ผ่าง 1 คู่
3. โต้ คา บ่าย (ป้ายชื่อเจ้าที่เสด็จ)
4. ตัง กวย เตียน ลีว เบียด (ของวิเศษ 4 คู่)
5. เตียนเบ้ (ม้าทรงนำตราประจำตัวของเจ้าแม่)
6. เตียนเบ้ (ม้าทรงนำธงอาญาสิทธิ์ของเจ้าแม่)
7. ล้อ ผ่าง 1 คู่
8. ถ้าว บ่าย (ป้ายชื่อเจ้าแม่ทับทิมภาษาจีน)
9. ผ้าแพรป้ายชื่อเจ้าแม่ทับทิมพิชัย (ภาษาไทย)

10. ผ้าแพรป้ายชื่อเจ้าแม่ทับทิมพิชัย (ภาษาจีน)
11. คณะรำถวายศิษย์เจ้าแม่ทับทิมพิชัย
12. โคมไฟ
13. ธงสามเหลี่ยมชุดที่ 1
14. คณะสิงโตศิษย์เจ้าแม่ทับทิมพิชัย ชุดที่ 1
15. ธงสามเหลี่ยมชุดที่ 2
16. หาบกระเช้าดอกไม้ - กระเช้าน้ำชา 4 หาบ - ถือกกระเช้าดอกไม้
17. โป๊ยโบ้ (ศาสตราวุธของเจ้าแม่ทับทิม 8 ชั้น) ชุดที่1
18. ธงมังกรเหลี่ยมชุดที่ 1 (เจ้าแม่ทับทิม)
19. โคมไฟ
20. ธงสามเหลี่ยมชุดที่ 3
21. หาบกระเช้าดอกไม้ - กระเช้าน้ำชา 4 หาบ - ถือกกระเช้าดอกไม้
22. ธงสามเหลี่ยมชุดที่ 4
23. โป๊ยโบ้ (ศาสตราวุธของเจ้าแม่ทับทิม 8 ชั้น) ชุดที่ 2
24. ธงมังกร (เจ้าพ่อกวนอู)
25. คณะมังกรฟ้า นครสวรรค์
26. ธงสามเหลี่ยมชุดที่ 5
27. หาบกระเช้าดอกไม้ - กระเช้าน้ำชา 4 หาบ - ถือกกระเช้าดอกไม้
28. โคมไฟ
29. ธงมังกร (เจ้าพ่อขุนเฒ่ากง)
30. เอ็งกอ นครสวรรค์

31. เกี่ยวกระถางรูป
32. เกี่ยวประทับเจ้าแม่ทับทิมพิชัย
33. เกี่ยวประทับเจ้าพ่อกวนอู
34. เกี่ยวประทับเจ้าพ่อบุนเถ่่าง

ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยขบวนสิริมงคลของจิตวิญญาณแห่งความศรัทธา 方巡遊各鄉 傳統大祭典

การแห่เทพเจ้า คือ การอัญเชิญองค์เทพเจ้าออกจากศาลเจ้าประดิษฐานในเกี้ยวเพื่อ ออกแห่ไปตามชุมชน รับเรื่องร้องเรียนต่างๆ เพราะในความเชื่อของชาวจีน ศาลเจ้าก็เปรียบเสมือนศาลพิพากษา คดีในการรับเรื่องร้องเรียน สังเกตได้จากการที่ภายในศาลเจ้าทุกๆ ที่มักจะมีการตั้ง "กลองร้องทุกข์ หรือระฆัง " เพื่อใช้ในการตีร้องเรียนให้เทพเจ้ารับรู้เรื่องร้องเรียนนั้น ในการเชิญเทพเจ้าออกแห่แต่ละครั้งจึงมีการอัญเชิญเครื่องสูง สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงศาสตราวุธต่างๆ เพื่อแสดงถึงแสนยานุภาพและอำนาจของเทพเจ้าองค์นั้นๆ ซึ่งพิธีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยจะจัดขึ้นน ทุกๆ 4 ปี ภายหลังมีการปรับ เปลี่ยนเป็นทุกๆ 3 ปี

โดยในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่มีคตินิยมมาจากการที่จักรพรรดิ ในอดีตหรือขุนนางชั้นสูงที่ม้ออำนาจในการตัดสินคดีความออกเยี่ยมเยียนราษฎร รับเรื่องราวร้องทุกข์ และสามารถเปิดศาลในการตัดสินคดีความได้ในทันที (ตัวอย่างเช่น กรณีของเปาบุ้นจิ้น ตามบันทึกของเอกสารราชการในสมัยราชวงศ์ซ่ง ในการออกกว่าราชการ ตามหัวเมือง) เนื่องจากมีตราอาญาสิทธิ์พระราชทานที่ได้รับแต่งตั้งจากจักรพรรดิและอาวุธในการลงโทษมาด้วย ดังนั้น ในการอัญเชิญเทพเจ้าออกแห่เพื่อ โปรตราชฎร มักจะต้องมีเครื่องประกอบต่างๆ คล้าย กับการจำลองการออกกว่าราชการ ซึ่งสามารถแบ่งเครื่องประกอบ อีสริยยศได้ 6 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องเปิดขบวน เครื่องสูงและเทวอาษาประดิษฐานเครื่องอาญาสิทธิ์
2. เครื่องศาสตราวุธ ประกอบอิสริยยศ
3. เครื่องประกอบขบวน

4. เครื่องอุโบสถ

5. เครื่องประกอบองค์เทพเจ้า

เครื่องเปิดขบวนเครื่องสูง และเทวอาษาประดิษฐาน เครื่องอาญาสิทธิ์

1.1 ผ่างและธงชิงเต่า (清道旗) ผ่าง คือ เครื่องตีเพื่อประกาศว่าเทพเจ้าเสด็จมาแล้ว ธงชิงเต่า 清道旗 (ชิง เต่าฉี หรือ เซ็งเต่ากั) หมายถึง ธง ใช้สำหรับเบิกทางให้กับขบวนของเทพเจ้า (เพราะคำว่าชิง清 แปลว่าสว่าง สะอาด ส่วนคำว่า เต่า道 หมายถึง หนทางแนวทาง และคำว่า กี่ 旗 แปลว่าธง)

1.2 ป้ายพระนาม (牌) หรือ บ้าย เป็นป้ายชื่อเทพเจ้าประกาศบทกลอนสรรเสริญพระคุณของเทพเจ้า และบอกตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งถวายจากจักรพรรดิหรือขุนนางในชุมชนนั้น ป้ายพระนามของเจ้าแม่ทับทิมคือ “水尾聖娘” มาจากพระนามเต็มว่า 南天閃電感應火雷 水尾聖娘 “หน้าเทียนเอี่ยมเต็มกำเืองห้วยหลุย ตู๋ยบายเต่งเหมื่อง” มีความหมายว่า สายฟ้าสนองตอบเสียงฟ้าผ่าได้ เจ้าแม่ตู๋ยบาย ซึ่งได้รับการเฉลิมพระนาม ดังกล่าวในรัชสมัยพระเจ้าเจียซิง - 嘉慶 (ค.ศ. 1760-1820 ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าเฉียนหลง) ซึ่งขุนนางจินไห่หล่าชื่อจางเยี่ยเซียง (張岳像) ได้กราบบังคมทูลเรื่องราวความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ตู๋ยบายให้ฮ่องเต้ทราบ ฮ่องเต้จึงถวายพระนามดังกล่าว ให้กับเจ้าแม่ อันหมายถึง เทพบุตรแห่งสวรรค์แดนใต้ผู้ประทานพรความสำเร็จได้อย่างรวดเร็วปานสายฟ้าฟาด

ป้ายพระนามของเจ้าพ่อกวนอู คือ กวนเต่งตักุน “關聖帝君”

ป้ายพระนามของเจ้าพ่อบุนเถ่ากง คือ บันเถ่าเห่เห่ “本頭爺爺”

ภาพ 19 ป้ายด้านหน้า เรียกว่า เต้าป้าย (頭牌) ป้ายพระนามขนาดใหญ่ ประเพณีแห่เจ้าแม่
ทับทิม

ที่มา : ปภพ สิทธิผล, 2558, น.81

1.3 เทวอาชาประดิษฐานเครื่องอาญาสิทธิ์ (神馬 เตียนเบ้) เป็นม้าทรงที่ประดิษฐานของ
ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 2 อย่าง ที่แสดงถึงพระราชอำนาจของเจ้าแม่ที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งจากเจ๊กเซียน
ฮ่องเต้ คำว่า เตียนเบ้ 神馬 (สำเนียงจีนกลาง : เสินหมา) (สำเนียงไหหลำ : เตียนเบ้) คือ เทว
อาชา หรือม้าทรงเครื่องอาญาสิทธิ์ทั้ง 2 ตัว ตัวที่หนึ่งจะเป็นที่ประดิษฐาน ตราตั้งอาญาสิทธิ์ประจำ
พระองค์ของเจ้าแม่ (官印 กวันหยิน หรือ กัวอิน) ตัวที่สองจะเป็นที่ประดิษฐาน กระจ่างธงอาญา
สิทธิ์ (令旗 ลิ่งฉี หรือ เหล็งกี้)

1.4 โคมไฟ (燈籠) หรือ เต็งลั้งสัญลักษณ์แทนความสว่างไสวแสง ส่องทางความ
เจริญรุ่งเรืองมี 12 คู่

เครื่องศาสตราวุธ ประกอบบิสริยยศ

เครื่องศาสตราวุธประกอบบิสริยยศ คือ อาวุธจำลองต่างๆโดย จะแบ่งเป็น 2 ประเภทอาวุธ
จำลองในการพิพากษาคดีและอาวุธวิเศษของเทพแปดเซียน

2.1 อาวุธจำลองในการพิพากษาคดี 冬瓜神手筆 (ตั้งกวยเตียนชื่อเบียด) 冬瓜神
手筆 (สำเนียงจีนกลาง: ตงกวาเสินโส่วปี้) (สำเนียงไหหลำ : ตั้งกวยเตียนชื่อเบียด) คือ อาวุธวิเศษ
ของเจ้าแม่ 4 ประการอันได้แก่

- 1) 鬥棍 โต้วกุ้น เป็นกระบองทงมี 2 ขนาดมีรูปร่างกลม คล้ายกับลูกจิ้งเรียกว่า ตงกวา
冬瓜 หรือตั้ง กวย ซึ่งแปลว่าฟัก ใช้เป็นอาวุธในการลงโทษ

2) 劍器 เจี้ยนซี คือ ดาบ หรือ ง้าว

3) 筆 ฝู่ หรือ เบียด ปากกา/ดินสอ อาวุธของ เทพ ซึ่งเป็น การจำลองมือที่ถือปากกา 神手筆 (เส้นไส่วี่ หรือ เตียนซือเบียด แปลว่า มือดินสอของเทพ) ที่เป็นมือของ 左殿通書通感舍人 (ได้เตียน ทงตู่คังก่า แต่เยียน) หนึ่งในเทพบริวารของเจ้าแม่ทับทิมมีหน้าที่ใน การจดเรื่องราวร้องทุกข์คนที่มาฟ้องร้องหรือขอพรต่อองค์เจ้าแม่

2.2 เครื่องสูง คือเครื่องราชูปโภคประกอบอิสริยศศักดิ์เป็นเครื่องบริวารในการอำนวยความสะดวก ได้แก่

1) กรรชิง หรืออีล ร่มแผ่ลวดขนาดใหญ่ เป็นร่มแผ่ลวดที่มีชายยาวทรงกระบอก ปักลวดลายมงคล มักจะเป็นสีเหลืองหรือสีแดง ขึ้นอยู่กับฐานานุศักดิ์ของเทพเจ้า

2) บังสุรย์หรือ พัดขนาดใหญ่

2.3 อารู่วิเศษของแปดเซียน 八寶 (บ้ายโบ้)

八寶 (สำเนียงจีนกลาง : ปาเปา) (สำเนียงไหหลำ : บ้าย โบ้) “บ้ายโบ้ (八寶)

แปดอารู่วิเศษของโป๊ยเซียน” หรือ “อันปาเซียน” (暗八仙) หมายถึง “ทรัพย์สินแปดอย่างของโป๊ยเซียน” เป็นของใช้ของวิเศษประจำตัวหรืออาวุธประจำกายของเหล่าเซียนทั้งแปด ในความเชื่อทางศาสนาเต๋า ของวิเศษทั้งแปดของโป๊ยเซียนถือเป็นของสิริมงคลที่มีอิทธิฤทธิ์และสามารถป้องกันภูตผีปีศาจได้ ตลอดจนสามารถกำจัดสิ่งชั่วร้ายไม่ให้มากล้ำกลายมนุษย์ในขณะเดียวกัน เรามักจะเห็นของวิเศษทั้งแปดในส่วนหนึ่งของลวดลายประดับในอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีนทั้งวัดวาอาราม และศาลเจ้าทั่วไป ดังนั้น สัญลักษณ์ “แปดวิเศษของโป๊ยเซียน” (暗八仙) จึงมีความหมายแห่งสัญลักษณ์มงคลตามแบบเต๋า ที่สถิตแห่งเทพและเป็นเสมือนเครื่องหมายตัวแทนเซียนแต่ละองค์ของกลุ่มเซียนทั้งแปด หรือ โป๊ยเซียน (八仙) แปดอารู่วิเศษของโป๊ยเซียน ได้แก่

1) น้ำเต้า (葫芦) สัญลักษณ์แทนเซียนหลี่เถียวโก้ว (ลีทีโก้ว 李铁拐) น้ำเต้าของหลี่เถียวโก้ว เป็นน้ำเต้าวิเศษที่สามารถดลบันดาลสุขโชคลาภแก่มนุษย์ภายในจะมีค้ำจุนหาตัวโอบยิบนออกมาจากน้ำเต้า อันหมายถึง ความสุขหาประการของมนุษย์ (อู่ฝู 五福)

2) พัดใบกล้วย (芭蕉扇) สัญลักษณ์แทน เซียนฮั่นจงหลู่ (หังเจิ้งหลี 汉钟离) พัดมูซุซของฮั่นจงหลีสามารถโบกพัดคนตายให้กลับฟื้นคืนชีพได้ ดังนั้น จึงมีอีก ชื่อ หนึ่งว่า “พัดฟื้นคืนวิญญาณ” หรือ “พัดหวนคืนชีพ ” (还魂扇)

3) กระบี่วิเศษ (宝剑) สัญลักษณ์แทนเซียนหลิวตั้งปิง (ลือตั้งปิง 吕洞宾) กระบี่วิเศษของหลิวตั้งปิง มีอิทธิฤทธิ์ในการพิชิตมารร้ายและกำราบปราบปีศาจและสิ่งอัปมงคล

4) กลองปลาหรือยี่กู่ (鱼鼓) สัญลักษณ์แทนเซียน จางกั่วเหลา (เตี้ยก้วยเล่า 张果老) กลองปลาของจางกั่วเหลา เป็นกระบอกเครื่องดนตรีวิเศษที่มีคุณสมบัติในการส่งเสียงสะท้อนก้องกังวานไป ไกลแสนไกล

5) กระเช้าดอกไม้ (花篮) สัญลักษณ์แทนเซียนหลันไฉ่เหอ (น่าไซฮั่ว 蓝采和) กระเช้าดอกไม้ที่เป็นทิพย์โอสถของเซียนหลันไฉ่เหอ หมายถึง ความเป็นสิริมงคลแทนความสุขสดชื่น และสดใสร่าเริง ภายในกระเช้าจะมีดอกไม้ที่ไม่มีวันเหี่ยวเฉา

6) ดอกบัว (荷花) สัญลักษณ์แทนเซียนเหอเซียนกุ (ฮ้อเซียนโกว 何仙姑) ดอกบัวพิเศษของเหอเซียนกุ เป็นดอกบัวที่ใหญ่โตและงดงามกว่าดอกบัวโดยทั่วไปมีความหมายถึง การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยคุ้มครองมนุษย์ปลอดภัยจากภยันตรายทั้งปวง

7) ขลุ่ย (笛) สัญลักษณ์แทนเซียนหันเซียงจื่อ (ฮังเซียงจี้ 韩湘子) เสียงของขลุ่ยวิเศษหันเซียงจื่อ ไม่เพียงแต่บรรเลงด้วยท่วงทำนองอันไพเราะเสนาะหู แต่ยังมีอำนาจที่สามารถ สกดวิญญาณของผู้ฟัง ให้ชะงักได้ทันที

8) แผ่นป้ายคู่อินหยาง (阴阳板) สัญลักษณ์แทนเซียนเฉากว้อจิว (เซากี้กู่ 曹国舅) แผ่นป้ายคู่อินหยางปานของเซียนเฉากว้อจิว เป็นแผ่นป้ายวิเศษยามเข้าเฝ้าฮ่องเต้ มีพลังอำนาจแห่งธรรมชาติใน การทำให้กิดเสียงดังกึกก้อง

เครื่องประดับขบวน

3.1 ธงมังกร (龍旗) หลงฉี่ หรือ เหล็งกี มักจะเป็นธงมังกรรูปสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ภายในมีอักษรอวยพรต่างๆ

3.2 ป้ายอวยพร (廠牌) ซางไป หรือฉายใบ้ เป็นป้ายอวยพร มักจะเป็นผ้าผืนยาวปัก ลวดลายมงคล มีวลีอวยพร หรือปักพระนามของเทพเจ้า

3.3 การละเล่นต่างๆ เพื่อเป็นการฉลองการออกเยี่ยมเยียนของเทพเจ้าหรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็นการอวยพรของเทพเจ้าให้กับราษฎร อาทิ การเชิดสิงโต หม่มงกร การระบำรำฟ้อน การรำถวาย ของชาวจีนไท่หล่า ฯลฯ

เครื่องอุปโภค

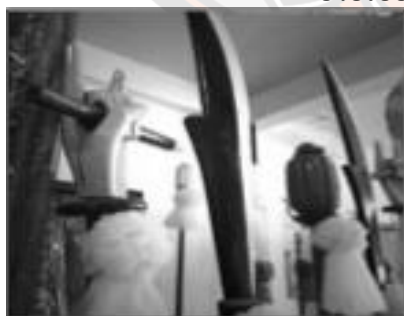
เครื่องใช้ของเทพเจ้าต่างๆ อาทิ

1.) กระจาดดอกไม้

2.) ชุดน้ำชาอาหาร โดยจะมีการนำชุดน้ำชา และอาหารทั้งคาว หวาน ผลไม้ จัดลงในไห่หาบ ประกอบขบวน อาทิ ไก่ต้ม ปลา ปลาหมึกแห้ง ปู ซาลาเปา ส้ม แสดงถึงการสักการบูชา ฯลฯ

บ้วยโป้อาวุทธิเศษแปดเซียน

ตั้งกายเตียนซื่อเปียด

การเชิญเครื่องสูงและอาวุธวิเศษในขบวนแห่

ภาพ 20 การเชิญเครื่องสูงและอาวุธวิเศษในขบวนแห่ ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยในอดีต

ที่มา : ปภพ สิทธิผล, 2558, น.89

5. เครื่องประกอบองค์เทพเจ้า

5.1 กระจ่างรูป

กระจ่างรูปถือเป็นเสมือนที่สถิตแห่งเทพเจ้าเพราะชาวจีนเชื่อว่า กระจ่างรูปเป็นศูนย์รวมของความเป็นมงคลทั้งปวง เพราะมีซี่เก้าที่สะสมภายในกระจ่างถือตัวแทนของแรงศรัทธาที่มีต่อองค์เทพเจ้าที่เคารพ

5.2 เกี่ยวเจ้าภายในประดิษฐานองค์เทพเจ้า

ตามธรรมเนียมโดยทั่วไป เมื่อมีบุคคลสำคัญตั้งขบวนผ่านหน้าบ้านราษฎร ก็มักจะมีการต้อนรับด้วยการตั้งโต๊ะสุรา อาหาร เป็นสัญลักษณ์ในการเชื้อเชิญและต้อนรับการมาถึงของบุคคลสำคัญ เช่นเดียวกับขบวนแห่งของเทพเจ้าก็จะมี การตั้งโต๊ะบูชาด้วยเครื่องเซ่นไหว้ เพื่อแสดงถึงการบูชาและสำนึกในพระคุณของเทพเจ้าที่ช่วยเหลือปัดเป่าทุกข์ภัย

พิธีกรรมก่อนและหลังขบวนแห่

ในการแห่เจ้านั้นมักจะมีพิธีการบวงสรวงเทพเจ้าก่อนออกแห่ ซึ่งรายละเอียดปลีกย่อยของชาวจีนแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไป แต่พิธีกรรมของชาวจีน ไทหล่า ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจะมีการบวงสรวง สักการะเจ้าแม่ทับทิม ในเวลาเช้าตรู่ มีการถวายอาหาร จุดธูปเพื่อเป็นการบอกกล่าวองค์เจ้าแม่ทับทิม จากนั้นจะมีการเชือดไก่ เพื่อใช้ล้างมณฑลพิธีขับไล่สิ่งอัปมงคลก่อนนำองค์เทวรูปเจ้าแม่ เข้าประทับในเกี้ยว โดยจะใช้หิ้งเตี้ยหรือ เงินกระดาษ ร่ององค์เจ้าแม่ เพื่อไม่ให้สัมผัสกับฐานเกี้ยวโดยตรง

เหตุผลของการใช้หิ้งเตี้ยในการรององค์เทวรูปคือ หิ้งเตี้ย ถือ เป็นกระดาษมงคล เป็นตัวแทนของเงิน ทอง ความร่ำรวย และอีกนัยหนึ่งชาวจีนเชื่อว่าหิ้งเตี้ยคือ กระดาษที่สะอาดที่สุดที่จะใช้รองรับกับเทวรูป เจ้ากระจ่างรูป หรือแม้แต่การทำความสะอาดเครื่องมงคล ศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ก็มักจะใช้หิ้งเตี้ยเช็ดทำความสะอาด ไม่ว่าจะในพิธีกรรมการสงฆ์น้ำชาเจ้าก่อนการเปลี่ยนเครื่องทรง ก็จะใช้หิ้งเตี้ยชุบน้ำเช็ดดูที่องค์เทวรูป เพื่อทำความสะอาด เป็นต้น

ในระหว่างการเชิญเจ้าออกจากแท่นประทับมายังเกี้ยว จะต้องมีการตีฆ้องตลอดเวลา หรือ แม้แต่ในการหามเกี้ยวไปยังที่ต่างๆ ก็จะต้องตีฆ้องด้วยเช่นกัน ซึ่งเหตุผลของการตีฆ้องมีด้วยกัน 3 นัย คือ

1. การตีฆ้องเป็นการตีเพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคลไม่ให้กล้ากราย อยู่ใกล้บริเวณมณฑลพิธี หรือเข้ามาใกล้องค์เทวรูป

2. การตีฆ้องคือ สัญลักษณ์แสดงการผ่านทางของเทพเจ้าแจ้งให้กับเทพยดาฟ้าดิน เจ้าที่เจ้าทาง หรือประชาชนทราบ

3. การตีฆ้อง เป็นการตีเพื่อให้เกิดเสียงดังแสดงถึงความเป็นสิริมงคล ความมีชื่อเสียง

ลำดับในการเชิญเทพเจ้าออกสู่ขบวนแห่จะต้องเชิญกระถางรูปน้าหน้าเกี้ยวเพื่อให้ประชาชน จุดธูปสักการะขอพรนำธูปมาปักที่กระถาง ต่อจากนั้นจะเป็นเกี้ยวที่ประทับเทวรูปของเทพองค์ประธานของศาลเจ้า ตามด้วยเทพองค์รองลงมาตามฐานานุศักดิ์ซึ่งวิธีการส่งเกี้ยวคือ เทพองค์ใด อยู่ตรงกลางห้องบูชา หรือ (โถงฮ้าม) ของศาลมักจะเป็นเทพองค์ประธาน ซึ่งเทพประธานของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยคือ เจ้าแม่ทับทิม เทพเบื้องซ้ายขององค์ประธาน (ซึ่งคือขวามือของผู้ไหว้) คือองค์รองลำดับสอง คือ เจ้าพ่อกวณอุ และเทพเบื้องซ้าย ขององค์ประธาน (ซึ่งคือขวามือของผู้ไหว้) คือองค์รองลำดับสามคือ เจ้าพ่อบัวนเถ่าง เพราะชาวจีนเชื่อว่า ซ้ายสำคัญกว่าขวา ตามศาสตร์ฮวงจุ้ย ซ้ายคือ โชคชะตาเรากำหนดไม่ได้ แต่ขวาคือการกระทำเรากำหนดได้

เมื่อขบวนแห่เดินทางกลับมายังศาลเจ้าสิ่งที่สำคัญที่สุดใน ช่วงเวลาดังกล่าวคือ การเชิญเจ้ากลับเข้าศาล โดยจะมีเคล็ดความเชื่อ ในการเชิญเจ้ากลับเข้าศาลคือ การถอยหลังผ่านกองไฟหน้าศาล การถอยหลังเข้าศาลจะทำโดย ให้ผู้หามเกี้ยวทั้งหมดเดิน ถอยหลังเข้าศาล ด้วยความระมัดระวัง (จำเป็นต้องมีผู้ช่วยบอกทางท้ายป้องกันการชนกัน) หามเกี้ยวถอย หลังข้ามกองไฟที่ใช้กระดาษหิ้งเตี้ยเผาเป็นทางยาว ก่อนถึงประตูด้านในศาลเจ้า ซึ่งเคล็ดความเชื่อเรื่องการถอยหลังเข้าศาล หมายถึง เทพเจ้าจะต้องเฝ้ามอง และปกปักรักษาลูกหลานอยู่ตลอดเวลาการหันหลังเดินเข้าศาลก็เหมือนกับว่า เทพเจ้าหันหน้าหนีลูกหลาน ไม่เฝ้ามองลูกหลานอีก แม้แต่การเชิญองค์เทวรูปออกจากเกี้ยว เมื่อนำเทวรูปออกจากเกี้ยวแล้วก็ยังต้องให้ผู้ที่ยุ่มเทวรูปเดินถอยหลัง (จำเป็นต้องมีคนบอกทางท้ายเพื่อป้องกันการชนสิ่งของอื่นๆด้วย) เพื่อนำองค์เจ้าไปประทับยังแท่นบูชา ซึ่งระหว่างนี้ก็จะต้องตีฆ้องตลอดเวลาเช่นกัน ส่วนการจุดกองไฟจากกระดาษหิ้งเตี้ยเคล็ดความเชื่อนี้ คือการชำระ

ล้างแก้วและองค์เทวรูป ที่เดินทางไปข้างนอกศาล อาจจะมีเจอบุคคลที่ย่ำกับสิ่งอัปมงคล จำเป็นต้องมีการเดินผ่านกองไฟ เพราะเชื่อว่าสิ่งอัปมงคลจะไม่สามารถผ่านกองไฟนี้มาได้ทั้ง อีกกระดาษหนึ่งเตี้ยยังเป็นกระดาษที่สะอาดตามที่ได้อ่านไปข้างบน ซึ่งพิธีกรรมและเคล็ดความเชื่อต่างๆเหล่านี้จึงเป็นเสมือนเครื่องเตือนแก่ลูกหลานให้ประกอบแต่คุณงามความดี การปฏิบัติตามพิธีกรรมและคติความเชื่อของบรรพบุรุษให้คงอยู่ แม้อาจมีการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย แต่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงทำให้สูญหายไป เพื่อที่จะทำให้ลูกหลานของชาวจีนไท่หล่าเห็นเป็นตัวอย่าง และช่วยกันรักษารากเหง้าแห่งประเพณีที่จะยังให้ต้นไม้ใหญ่แห่งวัฒนธรรมของบรรพ ชนคงอยู่ตราบลูกสืบหลานต่อไป

ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ช่องทางการสื่อสาร ช่วงก่อนงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความเคลื่อนไหวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ช่องทางการสื่อสารมีสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร เช่น เสียงตามสาย ป้ายผ้าประชาสัมพันธ์ ป้ายคัทเอ๊าท์ เฟสบุ๊ก ไลน์ ในช่วงจัดกิจกรรมแห่งเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีสื่อเฉพาะกิจมาเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสาร เช่น วิทยุสื่อสาร ป้ายผ้าประชาสัมพันธ์ ป้ายคัทเอ๊าท์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น และสื่อประเพณี คือ พิธีกรรมต่างๆ ในงานช่วงหลังจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ การแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ผ่านช่องทาง สื่อสังคมออนไลน์ นอกจากนี้ยังมีสื่อบุคคลเป็นสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ในการสืบทอด และปรับตัวของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ด้านพิธีกรรม ความเชื่อ การเคารพเจ้าแม่ทับทิม รวมทั้งองค์เทวรูปต่างๆ ที่อยู่ในศาลเจ้า ดังนั้น ช่องทางการสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เพื่อให้ประเพณีฯ ดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน

สื่อบุคคล

โดยยึดหลักการสืบสายโลหิต แต่อาจมีการสืบทอดข้ามตระกูลได้บ้าง ถ้าผู้ที่อยู่ในตระกูลเดิมมีความไม่เหมาะสมจากผู้สืบทอดคนปัจจุบัน ปัจจุบัน (พ.ศ.2563) คณะกรรมการศาลเจ้ามีผู้ตามสืบทอดโลหิต คือ คุณปภพ สิทธิผล และรัชชัย ตันตกุล เป็นต้น เพื่อให้การสืบทอด ดำรงอยู่ต่อไปได้

ภาพ 21 ผู้สืบทอดสายโลหิต (ซ้ายมือชุดสีแดง)
คุณธวัชชัย ตันติกุล (ขวามือชุดสีแดง) คุณปภพ สิทธิผล

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 9 พฤศจิกายน, 2562

สื่อสาธารณะ

สื่อที่ผลิตออกมามีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน และมีกลุ่มผู้รับสารที่เฉพาะเจาะจง ได้แก่ ใบบลิว แผ่นพับ โปสเตอร์ วิดีโอ นิทรรศการ เป็นต้น โดยสื่อที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อสืบทอดปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย มีดังนี้ ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ คัดเอาท์ประชาสัมพันธ์

ภาพ 22 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 30 กันยายน, 2562

ภาพ 23 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 30 กันยายน, 2562

ภาพ 24 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุดรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 30 กันยายน, 2562

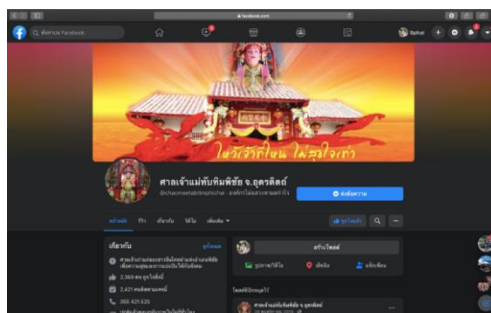

ภาพ 25 ป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนมาร่วมงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุดรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 7 พฤศจิกายน, 2562

สื่อใหม่

เป็นสื่อที่สามารถทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถทำหน้าที่เป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร จัดว่าเป็นการสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) และยังสามารถส่งสารได้หลายรูปแบบ เช่น ภาพ เสียง วิดีโอ ข้อความไปพร้อมๆกัน ปัจจุบันสื่อใหม่มีการพัฒนาขึ้นให้ทำการสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว รับรู้ข่าวสารการจัดกิจกรรมได้อย่างทันถ่วงที เป็นที่รู้จัก และนิยมกันอย่างแพร่หลาย คณะกรรมการศาลเจ้าจึงจัดทำเฟสบุ๊คเพื่อให้ผู้คนสนใจ ได้ติดตามข่าวสารแม้ว่ากิจกรรมได้จบไปแล้ว ก็สามารถ ติดต่อสอบถามได้

ภาพ 26 เฟสบุ๊กของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี

ที่มา : <https://www.facebook.com/chaomaetabtimpichai>

ปัจจุบันการใช้สื่อประเภทต่างๆ ไม่ได้ถูกแบ่งแยกแล้ว แต่มีการใช้การใช้สื่อสาธารณะและสื่อออนไลน์ร่วมกัน

“เปลี่ยนเยอะเลยทำให้สื่อสารดีขึ้น ไร มีเฟสบุ๊ก ส่งไลน์สะดวกขึ้นเยอะมาก เสียงตามสายโฆษณาง่ายขึ้น ป้ายคัตเอ๊าท์ ชวนต่างหวัดรถผ่านไปผ่านมา ถ้าเราเป็นลูกหลานที่นี้จะใช้ไลน์ โทรศัพท์บอกข่าวเจ้าแม่ทับทิมพิชัย”

เกรียงไกร ศรีเพชร สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“มีการเปลี่ยนแปลง โดยมากใช้กลุ่มไลน์ ศาลเจ้าจะมีพร้อมเลย มีกลุ่มเทศบาล กรรมการศาลเจ้า ใช้กระบอกเสียงตามสาย โกวัดนคนที่มียุมาก ๆ จะไม่มีไลน์แต่จะมีการแจ้งบอก ถ้าต้องการแจ้งข่าวสารบอกคนทางไกล จะใช้การโทรไปบอกและใช้ไลน์ เพื่อให้เขาเตรียมลา คนที่อยู่กรุงเทพฯ ไหนถ้ามีประเพณีก็จะกลับมา”

ไพโรจน์ ลีประเสริฐ สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเพราะมีเทคโนโลยีเข้ามาก็ทำให้มีคนรู้จักศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมากขึ้น โดยสื่อออนไลน์นั้นแทบจะเป็นสื่อหลักที่กระจายข่าวศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย สื่อออนไลน์นั้นก็คือ Facebook ซึ่งสื่อออนไลน์นับว่ามีอิทธิพลมากในตอนนีของศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เนื่องจากทำให้เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเป็นที่รู้จักและมีคนอยากเข้ามากราบไหว้หรือช่วยเหลือมากยิ่งขึ้น และทำให้คณะกรรมการศาลเจ้าเข้าถึงจุดบกพร่องเพื่อเป็นข้อแก้ไข หรือปรับปรุง เวลามีคนเข้ามาอินบ็อกซ์/สอบถาม หรือพูดคุยแบบปากต่อปากที่ศาลเจ้าเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี”

ประเทือง เปงแก้ว สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร คือ บุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณตลาดพิชัย และผู้รับสารที่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ จากการศึกษาพบว่า ผู้รับสารสามารถจำแนกตามลักษณะของการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

1.กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คนในตลาดพิชัย คณะกรรมการศาลเจ้าแจ้งข่าวสารให้คนในชุมชน ตลาดพิชัยทราบ เพื่อให้มีการเตรียมตัวในการช่วยเหลือการจัดงานประเพณีแม่ทัพทิพย์ฯ และ เข้าร่วมงาน

2.กลุ่มเป้าหมายรอง คือ เป็นกลุ่มที่รับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ทางอ้อม ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์นี้เป็นสื่อที่กระจายข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว แม้ผู้รับสารจะอยู่นอกพื้นที่การจัดงาน โดยผู้ส่งสารจะทำการแจ้งเรื่องที่ต้องการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารได้รับข่าวสารนั้นๆ จึงต้องอาศัยช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์อันเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ทำให้ครอบคลุมและรับรู้ข่าวสารการจัดประเพณีแม่ทัพทิพย์ฯ

ช่วงเตรียมงานประเพณีแม่ทัพทิพย์ฯ มีการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน แบ่งได้ดังนี้

1.คณะกรรมการศาลเจ้าได้ส่งสารไปให้ผู้รับสาร เพื่อให้อำเภอทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของคณะกรรมการศาลเจ้า โดยผ่านช่องทางการสื่อสารแบบเป็นทางการที่เป็นลายลักษณ์อักษร

2.อำเภอได้ส่งสารไปยังหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ให้ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ขบวนการจัดงานประเพณีแม่ทัพทิพย์ฯ โดยผ่านช่องทางการสื่อสารแบบเป็นทางการที่เป็นลายลักษณ์อักษร

3.คณะกรรมการศาลเจ้า ส่งสารเรื่องการจัดงานให้แก่สมาชิกคณะกรรมการศาลเจ้า โดยผ่านการประชุม การพูดปากต่อปาก และผ่านสังคมออนไลน์

4.คณะกรรมการศาลเจ้า แจ้งข่าวสารการจัดงานประเพณีแม่ทัพทิพย์ฯ ไปยังชุมชนตลาดพิชัย ผ่านป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายคัตเอาท์ เสียงตามสาย การพูดคุยแบบเผชิญหน้า

5.คณะกรรมการศาลเจ้า แจ้งข่าวสารการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ไปยังประชาชนนอกเขตพื้นที่ตลาดพิชัย ผ่านช่องทางป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายคัดเอ้าท์ และผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ให้ได้รับข่าวสารถึงงานที่กำลังจะเกิดขึ้น

ช่วงการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน แบ่งได้ดังนี้

1.คณะกรรมการศาลเจ้า พุดคุยเรื่องงานที่จะเกิดขึ้น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ไปยังสมาชิกคณะกรรมการศาลเจ้า ผ่านวิทยุสื่อสาร การโทรศัพท์ การพุดคุยแบบเผชิญหน้า และผ่านสื่อสังคมออนไลน์

2.คณะกรรมการศาลเจ้า แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ไปยังชุมชนตลาดพิชัย ประชาชนนอกเขตพื้นที่ ผ่านช่องทางป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายคัดเอ้าท์ และผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ช่วงหลังจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีการสื่อสารระหว่างหน่วยงาน แบ่งได้ดังนี้

1.คณะกรรมการศาลเจ้า เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมสรุปงาน ประเมินงาน และวางแผนการจัดงานในปีหน้าให้กับสมาชิกคณะกรรมการศาลเจ้า ผ่านช่องทางการสื่อสารแบบเป็นทางการโดยการนัดประชุมพุดคุย

2.คณะกรรมการศาลเจ้า แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ เช่น รูปภาพ วิดีโอ การถ่ายทอดสด (Live สด) ระหว่างจัดงานจนถึงที่สุดการจัดงานให้กับชุมชนตลาดพิชัย ประชาชนนอกเขตพื้นที่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ผู้ส่งสาร (source)	สาร (Message)	ช่องทางสื่อสาร (Channel)	ผู้รับสาร (Receiver)
ช่วงก่อนจัดงาน ประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - อาเภอที่ทำงานนี้สื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องตามความต้องการของคณะกรรมการศาลเจ้า - แจ้งข่าวสารเรื่องการจัดงานให้แก่สมาชิกคณะกรรมการศาลเจ้า - แจ้งข่าวสารการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ป้ายประชาสัมพันธ์ - ป้ายคัดเอาท์ - โทรศัพท์ - เสียงตามสาย - การพูดคุยแบบเผชิญหน้า - การสื่อสารแบบปากต่อปาก - สื่อสังคมออนไลน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการศาลเจ้า - ชุมชนตลาดพิชัย - ประชาชนนอกพื้นที่
ช่วงการจัดงาน ประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - พูดคุยเรื่องงานที่จะเกิดขึ้น การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ - แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย 	<ul style="list-style-type: none"> - ป้ายประชาสัมพันธ์ - ป้ายคัดเอาท์ - โทรศัพท์ - วิทยุสื่อสาร - การพูดคุยแบบเผชิญหน้า - การสื่อสารแบบปากต่อปาก - สื่อสังคมออนไลน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการศาลเจ้า - ชุมชนตลาดพิชัย - ประชาชนนอกพื้นที่
ช่วงหลังจัดงาน ประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - สรุปงาน ประเมินงาน และวางแผนการจัดงานในปีหน้า - แจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวการจัดงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ระหว่างจัดงานจนถึงการจัดงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - การพูดคุยแบบเผชิญหน้า - การสื่อสารแบบปากต่อปาก - ประชุม - สื่อสังคมออนไลน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการศาลเจ้า - ชุมชนตลาดพิชัย - ประชาชนนอกพื้นที่

ภาพ 27 แบบจำลองการสื่อสารงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยในปัจจุบัน

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ปัจจัยด้านคน (Source)

คณะกรรมการศาลเจ้าจะมีการสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่น ผ่านสายโลหิต โดยคนที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการศาลจะต้องความเสียสละทั้งด้าน กาย ใจ และทรัพย์สินส่วนตัว เพื่อที่จะรักษาประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ให้อยู่คู่ลูกหลานชาวพิชัยอย่างยาวนาน ก่อนที่คณะกรรมการศาลเจ้าจะคัดเลือกคนเข้ามาสืบทอด (ให้เป็นคณะกรรมการศาลเจ้า) บุคคลนั้นจะต้องมีส่วนร่วม ปฏิบัติตามคำสั่งสืบทอด และมีใจที่จะรักษาประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มาตั้งแต่อดีต เมื่อได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการศาลเจ้าแล้วจะบุคคลที่ได้รับคัดเลือกก็จะสามารถสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ได้อย่างเต็มที่ไม่มียึดเพี้ยนจากเดิม

การปรับตัวการสืบทอดทางวัฒนธรรม (Culture)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการปรับตัวเพื่อให้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ประเพณีอยู่คู่กับชุมชนชาวตลาดพิชัย แต่การปรับเปลี่ยนจะไม่ได้ปรับเปลี่ยนประเพณี หรือพิธีกรรมจนต่างไปจากเดิม มีการคงพิธีกรรมแบบดั้งเดิม ใช้ภาษาในการทำพิธีแบบเดิม แต่ศาลเจ้ามีการยอมรับให้มีการผสมกลมกลืนประเพณีวัฒนธรรม โดยมีวัฒนธรรมไทยเข้ามาร่วม แต่วัฒนธรรมไทยจะไม่ใช้วัฒนธรรมหลัก ซึ่งทำให้คงความเป็นจีนไหหลำได้อย่างสมบูรณ์แบบ เช่น การจัดอาหารผลไม้ ขนมคาวหวาน อาหารที่ใช้ในพิธีกรรมเพื่อกราบไหว้จะต้องเป็นตามแบบดั้งเดิม แต่ขณะเดียวกันอาหารชนิดปลีกย่อยก็สามารถเอามาไหว้เจ้าแม่ได้ด้วยเช่นกัน ไม่เพียงแต่อาหารเท่านั้น ยังรวมไปถึงร้านอาหารที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคที่โรงทาน และกิจกรรมการฉายหนังกลางแปลง เป็นต้น

ภาพ 28 อาหารหลักไหว้เจ้าแม่ในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุดรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 7 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 29 อาหารเสริมไหว้เจ้าแม่ในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 7 พฤศจิกายน, 2562

*หมายเหตุ

อาหารหลักคาว ไก่ ปลา เป็ด ปู หมู ตับหมู ไข่ต้ม ฯลฯ

อาหารหลักหวาน ซาลาเปา ขนมเหนียนเกา หมั่นโถว ซิวท้อเปา ฯลฯ

อาหารเสริม ไม่สามารถระบุได้อยู่ตามช่วงเวลาในการจำหน่ายอาหารเทศกาล (ต้องเป็นอาหารมงคล) ไม่สามารถระบุได้ อยู่ตามช่วงเวลาในการจำหน่ายอาหารเทศกาล (ต้องเป็นอาหารมงคล)

ภาพ 30 อาหารโรงทานในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 7 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 31 ฉายหนังกลางแปลงในงานประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัด อุตรดิตถ์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 9 พฤศจิกายน, 2562

ปัจจัยด้านช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ด้านประชาสัมพันธ์การสื่อสารกับคนภายนอก มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีส่วนร่วมทำให้มีประชาชนนอกพื้นที่เข้ามารับรู้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ได้มากขึ้น ทำให้ส่งผลเกิดการสืบทอดและการปรับตัว และยังมีสื่อเฉพาะกิจที่เป็นเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นการสืบทอดและการปรับตัว

ผ่านการยอมรับสถาบันกษัตริย์ ที่ศาลเจ้ามีพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรฯ

สื่อเชิงสัญลักษณ์

สถาบันกษัตริย์

ภาพ 32 สื่อเฉพาะกิจเชิงสัญลักษณ์

(ถ่ายโดย ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ ถ่ายเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2562)

ปัจจัยด้านผู้รับสาร (Receiver)

ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ผู้คนเข้าร่วมงานไม่ใช่เพียงแค่คนจีนไหหลำ เท่านั้น การเข้าร่วมงานประเพณี พิธีกรรม ยังไม่จำกัดชาติพันธุ์ด้วย และการจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ยังถูกยอมรับจากกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ในอำเภอพิชัยด้วย

“คนรุ่นหลังๆ ก็ เจ้าแม่เป็นของคนจีนไหหลำเค้าโดยเฉพาะ เดียวนี้ลูกหลานพิชัย คนจีนคนไทยก็มาช่วยกันหมด ไม่แบ่งจีนไทย เชื่อชาติ คนรุ่นใหม่ศรัทธามากกว่าเดิม ทำดีกว่าเดิม คนเดี๋ยวนี้ทันสมัย คนแก่รุ่นเก่าก็ทำแบบธรรมดา เวลาดูจิวเดี๋ยวนี้ มีของกิน ตอนเลิกมีข้าวสารแจก ถ้าไม่มีของกิน ไม่มีใครมานั่งดูหรอก บางคนมานั่งแปบเดียวก็ไป”

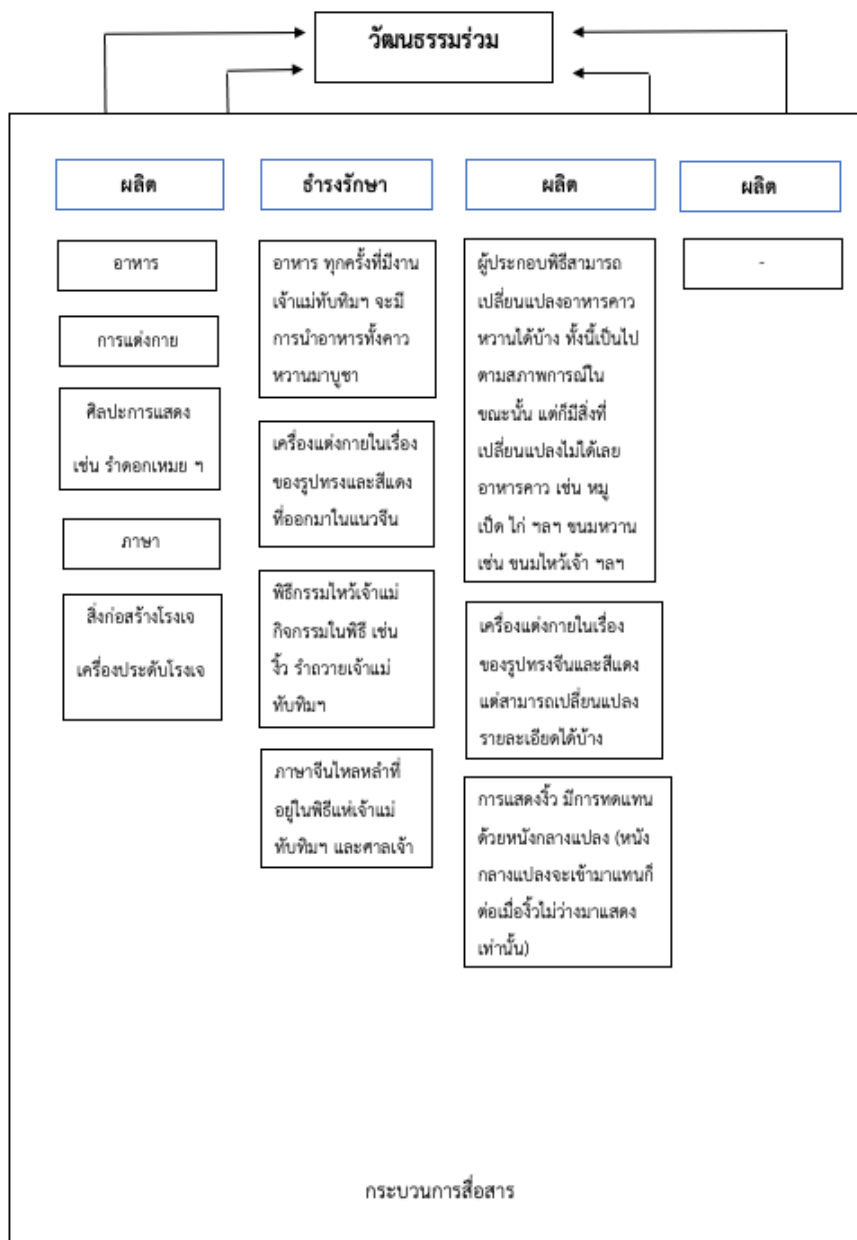
สมควร ชาญประสิทธิผล สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

“การจัดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจังหวัดอุดรดิตต์ คือ อดีตจัดกันเองในกลุ่มชาวจีนไหหลำ ต่อมาชาวจีนหลายกลุ่มเข้ามาร่วมด้วย เช่น ชาวจีนแต้จิ๋ว ฮากกา เป็นต้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมใน ประเพณี และต่อมามีชาวไทยทั้งเชื้อสายจีนและไทยแท้เข้าร่วมมากขึ้น

วรพรรณ สุวรรณชื่น สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 17 สิงหาคม 2562

จากภาพรวมผลการวิจัยทั้งหมดผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นแบบจำลองสื่อสารเชิงวัฒนธรรม เจมส์ แคร์รี่ (James Carey) นำเสนอแนวคิดเรื่องการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (ritual communication) โดยวิเคราะห์ว่ากิจกรรมการสื่อสาร พิธีกรรมเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในรูปแบบเดิมๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพื่อแสดงถึงความเชื่อที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มุมมองของเจมส์ แคร์รี่ ดังกล่าว ได้พัฒนาไปสู่ “แบบจำลองสื่อสารเชิงพิธีกรรม” (ritualistic Model) ซึ่งไม่ได้มุ่งอธิบายกระบวนการสื่อสารในแง่ของการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร หากแต่สนใจการสร้างและเป็นตัวแทนของความเชื่อที่มีร่วมกัน (creation and representation of shared beliefs) จนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมที่แสดงให้เห็นสิ่งที่ถูกผลิต (produce) ถูกธำรงรักษา (maintained) ถูกแก้ไขตัดแปลง (repaired) และถูกทำให้เปลี่ยนแปลง (transformed) โดยกระบวนการสื่อสารตลอดเวลา (ภัสวาลี นิติ เกษตรสุนทร , 2557 , หน้า 3-69) ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพ 33 แบบจำลองอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

ความสัมพันธ์ของกระบวนการสื่อสารและวัฒนธรรมแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัวประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิจัย จังหวัดอุตรดิตถ์” มีลักษณะโดดเด่นและมีพิธีกรรมที่น่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของ คนจีนไทหล้าและชาวอำเภอพิจัยด้วย การวิจัยครั้งนี้อาศัยกระบวนการทัศน์วิจัยเชิงคุณภาพ ในการสืบค้น ข้อมูลจากเอกสาร ศึกษาความรู้ของผู้ที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น และผู้เชี่ยวชาญในเรื่องประเพณี เจ้าแม่ทับทิม โดยเฉพาะที่มีการวิเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิจัย ว่าชาวเมืองพิจัยมีการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีอย่างไร ศึกษาการสืบทอด การปรับตัว และปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณี เจ้าแม่ทับทิมพิจัย ลูกหลาน เมืองพิจัยยังคงเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังมีการปฏิบัติตาม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของชาวจีนในเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ แม้การดำเนินชีวิตจะเป็นไปตามวัฒนธรรมไทยบ้างแล้วในรุ่นลูกหลาน แม้ว่าสภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะ เปลี่ยนไป แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอพิจัยยังคงมีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อไป ซึ่งผลของการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารที่สามารถดึงดูดความสนใจของชาวอำเภอพิจัย อำเภอใกล้เคียง และจังหวัดอื่นๆ การสืบทอด และการปรับตัวของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ รวมไปถึง เพื่อให้ลูกหลานได้นำไปปฏิบัติตามความเชื่อต่อไป

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษางานด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาวิเคราะห์กระบวนการการสื่อสารจากผู้ส่งสาร (Sender) เนื้อหาสาร (Message) โดยผ่านช่องทาง (Channel) ในการส่งสารไปยังกลุ่มต่าง ๆ (Receiver) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และตีความหมายการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว โดยใช้ การเข้าถึงข้อมูลด้วยแบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และการวิจัยเอกสาร (Documentary analysis) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิจัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เลือก ตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีบทบาทสำคัญต่อพิธีกรรมในงานประเพณี เจ้าแม่ทับทิมพิจัย และคณะกรรมการศาลเจ้าที่สืบทอดผ่านสายโลหิต รวมทั้งหมด 7 ท่าน ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป และแบบสัมภาษณ์ โดยมีแนวคำถาม สัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า (Interview Guide) ใช้คำถามที่มีลักษณะปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าประสบการณ์อย่างเต็มที่และสามารถยืดหยุ่นประเด็นคำถาม

ตาม สถานการณ์ อีกทั้งยังได้กำหนดประเด็นคำถามที่ตั้งไว้จนได้ข้อมูลที่อิ่มตัว (Saturation) เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน ตีความหมาย และยังสามารถที่จะตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยได้

ผู้วิจัยกำหนดประเด็นแนวสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและพิจารณาความถูกต้อง ครบถ้วน ทั้งด้านภาษา และดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขแนวคำถามในการสัมภาษณ์ก่อนนำไปสอบถามข้อมูลโดยทำให้คำถามตรงตามวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยครั้งนี้มากที่สุด จากนั้นได้นำมาอภิปรายร่วมกับผลการวิจัยที่ได้จากเอกสาร

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าการสืบทอดเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในปัจจุบัน ทั้งความเชื่อทางศาสนา หรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น พระภูมิเจ้าที่ ผีปอบ การทรงเจ้า ฯลฯ และความเชื่อเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ การปรับตัววัฒนธรรมยังมีความหมายถึง สิ่งประดิษฐ์ ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ

กิจกรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีการสืบทอดผ่านสายโลหิตจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สู่ลูกหลาน และนำผู้สืบทอดสายโลหิตเข้ามาเป็นคณะกรรมการศาลเจ้า เพื่อคงไว้ประเพณีเงินขาวไหลล่า ผู้วิจัยพบว่าการปรับตัวของขบวนแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ มีการพัฒนาชุดการแต่งกายแตกต่างจากอดีต แต่ไม่ได้ทิ้งอัตลักษณ์เดิม ในอดีตมีม้าร่วมขบวนจริงๆ แต่ปัจจุบันเป็นม้ากระดาษที่ผู้คนในตลาดพิชัยทำขึ้น เพราะว่าในท้องถิ่นม้าจริงหายาก เป็นการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย และงบประมาณ การโปรยตัวในพิธีทิ้งกระจาด ปัจจุบันยังคงเหมือนในอดีต เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย กล่าวคือ ยังคงมีการแย่งไม้ตี มีการแจกข้าวสาร ผ้าห่ม ของอุปโภคบริโภค ชะลอมปัจจุบันเปลี่ยนเป็นถุง ถุงนี้ยังถูกที่เรียกว่าชะลอม มีไว้สำหรับเพื่อให้คนสูงอายุ จะได้มีความสะดวกสบาย ปรับเปลี่ยนการใช้ถุงเพื่อจะได้ไม่ต้องไปแย่งกับคนที่มีร่างกายสมบูรณ์ มีการพัฒนาประเพณี กิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เป็นการสืบทอดประเพณี และการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุดรดิตต์ (ประเทือง เป็งแก้ว , 2562)

ในปัจจุบันยังมีการปรับตัวของการอพยพชาวจีนในประเทศไทย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางประเพณีและวัฒนธรรม เกิดการผสมผสานกลมกลืน และมีการปรับเปลี่ยนด้านวิถีชีวิตของชาวไทยและชาวจีน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย เพื่อให้ตัวตนของความเป็นจีนมีบทบาทในสังคมไทยไม่สูญหายไป หรือถูกกลืน ถูกทำลายลงไป และเกิดการผสมผสานและสวมวัฒนธรรม หรืออคติความเชื่อที่มีอยู่ก่อน ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมจีนก็มี

การปรับเข้าหาวัฒนธรรมไทย ดังนั้น ทั้งสองวัฒนธรรมจึงมีการผสมผสานกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งไม่ใช่วัฒนธรรมไทยแท้ และไม่ใช่วัฒนธรรมจีนแท้

ข้อค้นพบใหม่ที่ผู้วิจัยพบอย่างหนึ่งก็คือ คนไทยในพื้นที่ที่ไม่ใช่คนไทยเชื้อสายจีนยอมรับและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมแม่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ด้วย ซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีวัฒนธรรมมวลชน (mass culture theory) ที่มองว่าสื่อและกิจกรรมจะเกาะเกี่ยวเฉพาะคนที่มีความวัฒนธรรมชุดเดียวกันเท่านั้น

นอกจากนี้กิจกรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ยังมีการปรับตัวอื่นๆ อาทิ เช่น อดีตจะมีการจัดจ๊วเพื่อเป็นการถวายให้เจ้าแม่คู่เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพิธี จัดในช่วงกลางคืนทำให้มีคนเข้าร่วมกิจกรรมการดูจ๊วน้อยคนนัก โดยคณะจ๊วเป็นคณะจ๊วจีนที่มาจากไหหลำโดยตรง ซึ่งต่างจากชาวจีนแต้จิ๋ว ที่นำคนอีสานมาเล่น ในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยให้มีโรงทานมีการแจกจ่ายอาหาร เพื่อให้มีคนมาดูเยอะขึ้นเวลาที่มีการแสดงจ๊ว แต่ถ้าเมื่อไหร่ที่คณะจ๊วไม่ว่างก็จะมี การปรับเปลี่ยนเป็นการฉายหนังกลางแปลงแทน แต่จะเปิดหนังที่เกี่ยวกับหนังจีนเพื่อดึงดูดให้คนเข้าร่วมพิธีกรรมดู แม้แต่การทำพิธีกรรมก็มีการถูกปรับเปลี่ยน หากเมื่อไหร่ที่คณะกรรมการศาลเจ้าผู้สืบทอดไม่สามารถหาคนทำพิธีที่พูดภาษาจีนไหหลำแท้ๆ ได้ ก็จะเชิญผู้ที่เล่นจ๊วมาเป็นตัวหลักในการพูดภาษาจีนเวลาทำพิธีแทน (สัมภาษณ์ปภพ สิทธิผล , 2562) จะเห็นได้ว่าตามทฤษฎีกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจังหวัดอุดรดิตต์เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัวที่ถ่ายทอดออกมาในลักษณะที่มีสื่อเป็นตัวกลาง โดยการผลิตซ้ำคือ การทำกิจกรรมแม่ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ในทุกๆ ปี โดยคนในชุมชนคนมีการทำซ้ำและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ตามทฤษฎีโลกาภิวัตน์และการผสมผสานความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่น คณะกรรมการศาลเจ้าผู้จัดกิจกรรมได้ใช้สื่อใหม่เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมต่อสังคม ความคิด ที่มีความแข็งแกร่งของคณะกรรมการศาลเจ้า และคนในชุมชนตลาดพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดให้เข้ากับยุคสมัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษา ผู้วิจัยพบว่าผู้ส่งสาร ได้แก่ คณะกรรมการศาลเจ้า ในฐานะผู้ส่งสารผ่านช่องทางการสื่อสาร อันได้แก่ สื่อบุคคลที่มีการตอบโต้กันแบบเห็นหน้า สื่อแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สื่อสังคมออนไลน์ สื่อภายนอกอาคาร เช่น โปสเตอร์ ป้ายคัดเอาท์ เป็นช่องทางการติดต่อ กล่าวได้ว่า กระบวนการการสื่อสารของประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

จังหวัดอุดรดิตถ์ มีรายละเอียดดังนี้ ด้านกระบวนการการสื่อสารประกอบด้วย ผู้ส่งสารหลัก คือ คณะกรรมการศาลเจ้ามีการสืบทอดทายาทที่มาจากคนจีนที่เป็นชาวไทหล่า โดยใช้วิธีการสื่อสารถ่ายทอดเนื้อหาข่าวสารไปยังผู้รับสารในเรื่องของพิธีกรรม ได้แก่ การทำพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงเจ้า พิธีเซตสิ่งโต พิธีเทกระจาดในงานศาลเจ้าแม่ทับทิม เป็นต้น ผู้จัดงานมีการสื่อสารทางสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อบอกกล่าวกิจกรรมต่างๆ ภายนอกงาน สู่ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวภายนอกที่สนใจมาเข้าร่วมกิจกรรม (สัมภาษณ์ปภพ สิทธิผล , 2562)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสืบทอดและปรับตัวมีปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัจจัยด้านคน ที่คณะกรรมการศาลเจ้ามีการสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่นโดยคนที่เข้ามาจะต้องมีความเสียสละด้านกาย ทรัพย์สิน เวลา เป็นต้น และบุคคลที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการศาลเจ้าจะต้องมีความสามารถที่จะสืบทอดประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ได้โดยไม่ผิดเพี้ยน ปัจจัยด้านการปรับตัวการ สืบทอดทางวัฒนธรรม มีการปรับตัวเพื่อให้ประเพณีอยู่กับตลาดพิชัย จะมีการปรับเปลี่ยนแต่จะไม่เปลี่ยนประเพณีหรือพิธีกรรม ประเพณีหรือพิธีกรรมจะเป็นตัวหลัก แต่ศาลเจ้าจะมีการยอมให้มีวัฒนธรรมไทยเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่ให้วัฒนธรรมของตนเองกลืนหาย เช่น อาหารที่บูชากราบไหว้วจะมีลักษณะแบบเดิม แต่ขณะเดียวกันอาหารปลีกย่อยสามารถปรับเปลี่ยนได้ ปัจจัยด้านช่องทางการสื่อสาร มีการใช้การประชาสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีส่วนร่วมให้ประชาชนนอกพื้นที่เข้ามารับรู้ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ และมีสื่อเฉพาะกิจที่เป็นเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการสืบทอด ปรับตัวผ่านการยอมรับจากสถาบันกษัตริย์โดยมีพระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธรฯ เนื่องจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จออก ณ โรงละครแห่งชาติ ทรงพระราชทานพระราชวโรกาสให้คณะผู้แทนทางการมณฑลไหหล่าของจีนและหัวหน้ากลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนไหหล่า เข้าเฝ้าฯ และทรงพระอักษรภาษาจีนคำว่า " ไท่ กั้ว ไห่ หนาน ฮู่ย ก่วน (สมาคมไหหล่าไทย) " พระราชทานแก่สมาคมไหหล่าเนื่องในโอกาสครบรอบ 65 ปีการจัดตั้งสมาคมไหหล่า และทรงทอดพระเนตรการแสดงงิ้วไหหล่าเรื่อง " เซี่ย หนาน หยาง (เดินทางไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) " ซึ่งถวายเป็นการแสดงรอบปฐมฤกษ์ในประเทศไทยโดยคณะผู้แทนงิ้วไหหล่าของมณฑลไหหล่า และเป็นครั้งแรกที่จัดแสดงงิ้วเรื่องดังกล่าวในต่างประเทศ ท่ามกลางผู้เข้าชมชาวไทยเชื้อสายจีนไหหล่ากว่า 1,000 คน จึงทำให้ชาวจีนไหหล่าทั่วประเทศใช้อักษรจีนที่ท่านพระราชทานให้รวมถึงศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ และปัจจัยด้านผู้รับสาร นอกจากคนจีนที่เข้าร่วมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยฯ ยังมีคน

ไทยเชื้อสายจีน คนไทย หรือคนจีนชาติพันธุ์อื่นๆ เข้าร่วมประเพณีด้วย ซึ่งประเพณีนี้แท้เจ้าแม่ทับทิม พิชัยยังถูกยอมรับจากกลุ่มคนไทยในอำเภอพิชัยด้วย

อภิปรายผล

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ พบว่า ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยของการสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ นั้นได้สอดคล้องกับงานวิจัย ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาของ

1.งานวิจัยของ เอมอร ชลพิไลพงศ์ (2545) ที่ศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนในในเขตไชน่าทาวน์ พบว่ามีการสื่อสาร 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบเป็นกิจลักษณะ วัฒนธรรมระหว่างรุ่นสู่รุ่น และการสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยจังหวัดอุตรดิตถ์ คือ การสืบทอดวัฒนธรรมเป็นการสืบทอดผ่านสายโลหิตโดยตรงจากรุ่นสู่รุ่น และมีการทำกิจกรรม เช่น สารทจีน การไหว้เจ้า ตรุษจีน ให้เห็นเป็นประจำทำให้ลูกหลานซึมซับวัฒนธรรม โดยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นเบื้องหลังของกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยตั้งแต่เด็กจนโต

2.งานวิจัยของ สหยา สิทธิวิเศษ , ชิมมี อุปรา , สมยศ จันทรบุณญ และคณะ (2560) ที่ศึกษาเรื่อง การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของชาวจีนกับประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย : ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมไทยจีน ซึ่งวัฒนธรรมนี้ได้เปิดรับวัฒนธรรมทั้งของคนจีนชาวไทหน่อกุ้ยและคนไทยในตลาดพิชัย ให้มีการสื่อสารด้านวัฒนธรรมของความหลากหลายและเป็นที่ยอมรับในชุมชนตลาดพิชัยและคนจีนชาวไทหน่อกุ้ยที่เดินทางมาจากประเทศจีน

3.งานวิจัยของ วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล (2553) ที่ศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ ซึ่งมีความสอดคล้องเกี่ยวกับอัตลักษณ์คนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่ ที่ว่าอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนมีการสืบทอด ปรับตัว ของคนในตลาดชุมชนพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีหลายลักษณะที่มีความยืดหยุ่น และเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่คนไทยเชื้อสายจีนมีในพื้นที่ กล่าวว่าการประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ คือ ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนจีนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ก็จะใช้ภาษาของเขา เช่น คนจีนก็ใช้ภาษาจีน คนไทยก็จะใช้ภาษาไทย ซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว

จะเห็นว่าผู้วิจัยนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาได้นำมาปรับใช้ให้เข้ากับงานวิจัยเรื่อง เรื่อง การสื่อสารเพื่อการสืบทอด ปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ เพื่อให้สมบูรณ์มากที่สุด

ปัจจุบันการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ มีการดำเนินกิจกรรมโดยใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 148 ปี เป็นช่วงเวลาที่ถือได้ว่าเจ้าแม่ทับทิมพิชัยได้สร้างรากฐานมั่นคงในตลาดพิชัย สิ่งหนึ่งที่มีการแก่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย ไม่มีการปรับเปลี่ยนเลยคือ ความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรมจะมีการปรับตัวเล็กน้อย ได้แก่ การปรับเปลี่ยนขบวนภายในพิธีแก่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย เป็นต้น

การสื่อสารมีกระบวนการการสื่อสารที่ชัดเจนเหนียวแน่นคณะกรรมการจะไม่มีปัญหาหรือข้อโต้แย้ง มีการแบ่งการทำงาน และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด เพื่อให้กระบวนการสื่อสารสามารถส่งสาร ผ่านช่องทางสื่อ เพื่อให้ลูกหลาน ประชาชนและนักท่องเที่ยวสนใจในประเพณีและรักษาประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัยให้ยืนยาว

การสืบทอด ปรับตัวมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่จะปรับเปลี่ยนเพียงส่วนปลีกย่อยต่างๆ เท่านั้น แต่ประเพณี พิธีกรรมยังคงเหมือนเดิมตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ต้องมีกระบวนการการสื่อสารที่ชัดเจนเหนียวแน่น แบ่งการทำงาน และปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด เพื่อให้กระบวนการสื่อสารสามารถส่งสาร ผ่านช่องทางสื่อ เพื่อให้ลูกหลาน ประชาชนและนักท่องเที่ยวสนใจในประเพณีและรักษาประเพณีให้ยืนยาว

2. งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารเพื่อการสืบทอด การปรับตัว ประเพณีเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์เป็นวิจัยในเขตอำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตต์ ควรมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่แปรเปลี่ยนตามยุคของโลกาภิวัตน์และมีการผสมผสานความเป็นโลกาภิวัตน์กับความเป็นท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เพื่อให้ยังคงมีความกลมกลืนในประเพณีของคนไทยเชื้อสายจีน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ.(2557). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์, 2557
- กำพล อยู่เจริญกิจ.(2562). *งานประเพณีแห่งเจ้าแม่ทับทิมพิชัย*. วารสารประชาสัมพันธ์
- กนกพร จิตรมานะโรจน์. (2553). *การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแซนโฎนตา*. ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- คณะกรรมการศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย. (2549). *งานประเพณีแห่งเจ้าแม่ทับทิมพิชัยเฉลิมพระเกียรติครองราชย์ 60 ปี*. วารสารประชาสัมพันธ์.
- จุฑาพรรณธ ผดุงชีวิต. (2551). *วัฒนธรรม การสื่อสาร และอัตลักษณ์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจริญ ดันติกุล. (2543). *เจ้าแม่ทับทิมพิชัย ครบรอบ 129 ปี*. วารสารประชาสัมพันธ์.
- ชนาภา เมธิเกรียงไกร.(2559). *กระบวนการสืบทอดประเพณีทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน ชุมชนตลาดบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นริศ วศินานนท์. (2552). *ศาสตร์ศิลป์วัฒนธรรมจีน*. กรุงเทพฯ:สุขภาพใจ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *ผ้าขาวม้า , ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ : ว่าด้วยประเพณี , ความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). *สองหน้าสังคมไทย: บทวิพากษ์โครงสร้างอารยธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- นิติ ภาวครพันธุ์. (2550). *แอนโธนีส์ กิดเด็นส์: โลกาวัดัน*. วันที่ค้นข้อมูล 19 เมษายน 2559, จาก

บุญเลิศ ศุภติติก. (2548). *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิติศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 2*.

นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ปัญญา เทพสิงห์. (2543). *รูปแบบศาลเจ้าและวัดจีนในเทศบาลนครหาดใหญ่*.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประมะ สตะเวทิน. (2540). *หลักนิติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.

ประมะ สตะเวทิน. (2533). *หลักนิติศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์.

ประทุม ฤกษ์กลาง. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. ปทุมธานี :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ปภพ สิทธิผล. หนังสือที่ระลึกงานประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย 2554. ม.ป.พ., 2554.

ปภพ สิทธิผล. มุกมั่งกรแห่งแผ่นดินสยาม. ม.ป.พ., 2558

พรรณพิลาศ กุลติติก. (2560). *การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์*. วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ , มหาวิทยาลัยบูรพา

พงษ์ชมพู ไชยอาลา. (2543). *การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนชนบท*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชญภาพร ประครองใจ. (2557). *หลักนิติศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย ,2558

พิทยา พละพลีวัลย์. (2555). *การสื่อสารความเป็นโลกกับความเป็นท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรม การบริโภค*

ไกในสังคมไทย: ศึกษากรณีการบริโภคไก่เคเอฟซีและไก่ห้าดาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี

บัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาวิชา

สื่อสารมวลชน.

พัชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒน์านุกูล และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. (2541). *แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์*.

กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภราดร ล้อธรรมมา , อนัญญา คูอาริยะกุล และสีบตระกูล ต้นตลานุกูล. (2557). *ความเชื่อ และ พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพในประเพณีแม่เจ้าแม่ทับทิม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์* ,
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์.

ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร. (2557). *เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างสารในงานนิเทศศาสตร์ หน่วยที่ 1*.

นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร. (2548). *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร*

หน่วยที่ 3. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เรือนแก้ว ภัทธานุประวัติ. (2554). *ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของศาลเจ้าเงินในจังหวัด*

สมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ลัดดา จิตตคุตานนท์. (2552). *การวิเคราะห์การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่และสืบทอด*

ประเพณีบูชาอินทขิล. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วงเดือน ภาณุวัฒนากุล และสุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2553). *อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมือง*

หาดใหญ่. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตหาดใหญ่.

วรพรรณ สุวรรณชื่น. (2544). *วรรณกรรมท้องถิ่นอำเภอพิชัย. ไม่ได้ตีพิมพ์*.

วิบูลย์ บุรณารมย์.(2540). *ตำนานเมืองอุตรดิตถ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุตรดิตถ์ : โรงพิมพ์พี.ออฟเซ็ทอาร์ท*.

วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (2549). *ทัศนะของนักศึกษา มจร. เกี่ยวกับผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อ*

สังคมไทย. ใน Proceedings การประชุมวิชาการ “การ บูรณาการเทคโนโลยีสังคมกับ

ชุมชน” (หน้า 83-92). 22 กันยายน, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.

- วันทนา เตชะสุวรรณา. (2548). *บทบาทของสื่อบุคคลและสื่อประเพณีในการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีของ ชาวบางกอกน้อย ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบ้านบุ. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- ศิรดา พงษ์ภมร. (2547). *กระบวนการสื่อสารเพื่อธำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. (2548). *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญา นิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสารหน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.**
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. (2530). *ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน. กรุงเทพฯ , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- สุรศักดิ์ บุญอาจ. (2558). *กระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมของนักศึกษาชาวลาวและชาวกัมพูชาใน มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. วารสารนิเทศ คณะนิเทศศาสตร์ , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- สหย้า สิทธิวิเศษ , ชิมมี อุปรา , สมยศ จันทร์บุญ และคณะ (2560). *การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมของ ชาวจีนกับประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย : ปัญหาและแนว ทางแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ , มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. (2554). *225 ปี กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.*
- หนึ่งฤทัย อินทิวรรณนธ์. (2551). *ความเชื่อของชาวพุทธไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อศาลเจ้าแม่ทับทิม เขตสามเสน , วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล*
- อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. (2555). *การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ในยุคสังคมสารสนเทศ. นิตยสารอิศราปริทัศน์ :*
- โรงพิมพ์ บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

อนุสรณ์ อุณโณ. (2558). มอง “ปรากฏการณ์ชุดไทย” ผ่านมุมมองนักวิชาการว่าด้วย “อุดมการณ์

รัฐ-ตัว-ตน-อัตลักษณ์ท้องถิ่น” มติชนออนไลน์. สืบค้นจาก

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1428048068

เอมอร ชลพิไลพงศ์. (2545). การสื่อสารเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีนเขตไชน่าทาวน์.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Berry, J.W., Kim, U., Minde, T. & Mok, D. (1987). *Comparative Studies of Acculturative Stress*. *The International Migration Review*, 21(3).

Manfred Steger, วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง (แปล). (2553). *โลกาภิวัตน์ความรู้ฉบับพกพา*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิ่ง เฮ้าส์.

Ting-Toomey, S. (1999). *Communication Across Cultures*. New York, NY: The Guildford Press.

Williams, R. (1961). *The long revolution*. London: Chatto and Windus.

McLuhan, Marshall. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York :

McGraw-Hill.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยนครพนม

ภาคผนวก ก. ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์และแนวคำถาม

- 1.คุณสมควร ชาญประสิทธิ์ผล อายุ 88 ปี
- 2.คุณไพโรจน์ ลีประเสริฐ อายุ 73 ปี
- 3.คุณเกรียงไกร ศรเพชร อายุ 63 ปี
- 4.คุณไพรัตน์ อินทิม อายุ 53 ปี
- 5.คุณปภพ สิทธิผล อายุ 32 ปี
- 6.คุณสมคิด ตรงสกุล อายุ 60 ปี
- 7.คุณประเทือง เป็งแก้ว อายุ 34 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2 ฉบับ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มราชการ และคณะกรรมการศาลเจ้า โดยมีแนวคำถาม ดังนี้

1. แนวคำถามเชิงลึกสำหรับกลุ่มราชการ ได้แก่ เทศบาลตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบด้วยคำถามต่อไปนี้

1.1 คำถามเกี่ยวกับความรู้เรื่องประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความเป็นมาและมีความหมายอย่างไร วัตถุประสงค์เป้าหมายของประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย คืออะไร
- ปัจจุบันประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร ในอนาคตประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จะเป็นอย่างไร
- สิ่งต่างๆ ในประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความหมายอย่างไร ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่ อย่างไร และควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่ อย่างไร

1.2 คำถามเกี่ยวกับการสื่อสารในการจัดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- มีการประสานงานกันภายในหน่วยงานในการจัดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย หรือไม่อย่างไร
- มีการประสานกันกับ คณะกรรมการศาลเจ้า หรือไม่อย่างไร
- เหตุผลที่หน่วยงานราชการ เข้าไปมีส่วนร่วมกับการประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

1.3 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- ภายในหน่วยงาน/องค์กรมีการพูดคุย มีการวางแผนกันเพื่อเตรียมงานในปีต่อปีหรือไม่อย่างไร

1.4 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์ กับการสืบทอดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง
- จากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่ อย่างไรบ้าง
- เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่ อย่างไรบ้าง

2. แนวคำถามเชิงลึกสำหรับคณะกรรมการศาลเจ้า โดยมีแนวคำถามดังนี้

2.1 คำถามเกี่ยวกับความรู้เรื่องประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความเป็นมาและมีความหมายอย่างไร วัตถุประสงค์เป้าหมายของประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย คืออะไร
- ปัจจุบันประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร

- ในอนาคตประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยจะเป็นอย่างไร
- สิ่งต่างๆ ในประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยมีความหมายอย่างไร
- ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยควรมีการปรับเปลี่ยนหรือไม่อย่างไร และควรอนุรักษ์ไว้หรือไม่ อย่างไร

2.2 คำถามเกี่ยวกับการสื่อสารในการจัดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- มีการประสานงานกันในการจัดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยอย่างไร
- มีการประสานกันกับกลุ่มราชการหรือไม่ อย่างไร
- เหตุผลที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับการประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

2.3 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- ท่านมีการพูดคุย มีการวางแผนกันเพื่อเตรียมงานในปีต่อปีหรือไม่ อย่างไร

2.4 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่มีความสัมพันธ์กับการสืบทอดประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

- จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย เปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง
- จากสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง
- เทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้ประเพณีแห่เจ้าแม่ทับทิมพิชัยเปลี่ยนแปลงไปหรือยังคงอยู่อย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ข.

ภาคผนวก ข. รูปงานกิจกรรมแม่เจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

ภาพ 34 คณะกรรมการศาลเจ้าพูดคุยกันก่อนจัดเริ่มกิจกรรมงานแม่เจ้าแม่ทับทิม

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 35 พิธีเสียงทวยปี่ระปวย เพื่อสอบถามฤกษ์มงคลในการเชิญเทพเจ้าออกจากแท่นประทับ

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 36 พิธีเชิญเทพเจ้าออกจากแท่นประทับและรูปเคารพ และทำความสะอาด

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ชนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

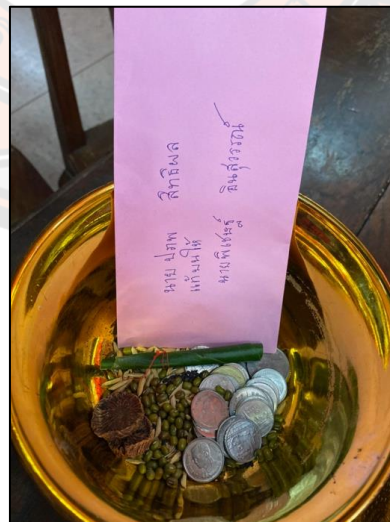
ภาพ 37 โต๊ะเครื่องเซ่นไหว้ ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 38 บรรยากาศโรงเรียนเจ้าแม่ทับทิมพิชัย จังหวัดอุดรธานี

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 39 บ้ายไต้เตียนของอุปรากรจีน ณ ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย เนื่องในวันคล้ายวันสมภพเจ้าแม่ทับทิม

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 6 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 40 พิธีบวงสรวงจีไผ่ เช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพชนชาวจีนไหหลา ก่อนพิธีทิ้งกระดาษ ศาล
เจ้าแม่ทับทิมพิชัย

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 8 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 41 พิธีไหว้เจ้าแม่ทับทิมตามประเพณีจีนไทหล้า (ถวายเครื่องสักการะแด่เจ้าแม่)

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 8 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 42 พิธีทิ้งกระจาด โปรยทาน

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ชนวันต์ภิญโญ , 8 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 43 ชุดเครื่องไหว้มงคลชุดใหญ่ พิธีถวายเลี้ยงอาล้า สรงน้ำชา ศาลเจ้าแม่ทับทิมพิชัย
(โปรดสังเกต ชาวจีนไท่หลางจะมีการบูชาด้วยหมากพลู หรือ บินโหน่ว 檳榔 ซึ่งถือเป็น
วัฒนธรรมการกินที่สำคัญของชาวจีนไท่หลางสมัยโบราณ)

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญญ์ , 8 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 44 พิธีเสียงท่ายปีระปวย เพื่อสอบถามทุกข์มงคลในการเชิญเทพเจ้ากลับสู่สวรรค์

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 8 พฤศจิกายน, 2562

ภาพ 45 การแสดงหนังกลางแปลงแทนการเล่นจิ้ง

ภาพถ่ายโดย : ภัทรพร ธนวันต์ภิญโญ , 8 พฤศจิกายน, 2562